

MIDDLE EAST JOURNAL OF REFUGEE STUDIES

Cilt/Volume: 3 ■ Sayı/Number: 2 ■ Yaz/Summer 2018

ISSN: 2149-4398 • eISSN: 2458-8962 • DOI: 10.12738/mejrs

Middle East Journal of Refugee Studies uluslararası ve hakemli bir dergidir. Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Middle East Journal of Refugee Studies is the official peer-reviewed, international journal of the International Refugee Rights Association. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

İmtiyaz Sahibi/Owner

F. Bülent Yıldırım

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği Adına Yazı İşleri Müdürü/Chief Executive Officer

Uğur Yıldırım

Genel Yayın Yönetmeni/Executive Editor

Süleyman Kurt

Editörler/Editorial Board

Yusuf Adıgüzel (Editor-in-Chief, Assoc. Prof. of Sociology)

Department of Sociology, Istanbul University, Istanbul, Turkey

Berdal Aral (Senior Associate Editor, Prof. of International Relations)

Department of International Relations, Istanbul Medeniyet University, Istanbul, Turkey

Murat Şentürk (Senior Associate Editor, Asst. Prof. of Sociology)

Department of Sociology, Istanbul University, Istanbul, Turkey

Muhammed Veysel Bilici (Senior Associate Editor)

Department of Sociology, Kırklareli University, Kırklareli, Turkey

Ömer Faruk Ocakoğlu (Senior Associate Editor, Asst. Prof. of Sociology)

Department of Sociology, Kırklareli University, Kırklareli, Turkey

Çeviri Editörleri/English Language Editors

ENAGO

John Zacharias Crist

A. Kevin Collins

Yayın Kurulu/Editorial Advisory Board

Ahmet Ulvi Turkbag, Galatasaray University, Istanbul, Turkey

Hasan Köni, Istanbul Kültür University, Istanbul, Turkey

Ayhan Ceylan, Istanbul Commerce University, Istanbul, Turkey

Sedat Aybar, Istanbul Aydın University, Istanbul, Turkey

Yusuf Caliskan, Istanbul Şehir University, Istanbul, Turkey

Ahmet Hamdi Topal, Medipol University, Istanbul, Turkey

A. Teyfur Erdoğan, Yıldız Technical University, Istanbul, Turkey

Bilgenur Erson Asar, Istanbul Kültür University, Istanbul, Turkey

Mehmet Fatih Aysan, Istanbul Şehir University, Istanbul, Turkey

Akademik İçerik Danışmanlığı/Content Advisor

Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi

Telefon: +90 (216) 481-3023 **Web:** www.edam.com.tr **Elektronik posta:** edam@edam.com.tr

Son Okuma/Galley Proof

Ceren Kaya

Tasarım ve Uygulama/Graphic Design

Semih Edis

Baskı Öncesi Hazırlık/Prepress

Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi

Yayın Türü/Type of Publication

Yerel Süreli Yayın/International Periodical

Yayın Türü/Type of Publication

Türkçe ve İngilizce/Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period

Altı ayda bir Ocak ve Haziran aylarında yayımlanır/Biannual (January & June)

Baskı ve Cilt/Press

Pelikan Basım

Adres: Gümüşsuyu Cad. Odin İş Merkezi No: 28-1 Topkapı İstanbul

Telefon: +90 (212) 613-7955 **Web:** www.pelikanbasim.com **Elektronik posta:** info@pelikanbasim.com

Basım Tarihi: Temmuz 2018

İletişim/Correspondence

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

Ali Kuşçu Mah. Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok. Toprak Apt. K: 1 Fatih İstanbul

Telefon: +90 (212) 531-2025 **Web:** http://mejrs.com/ **Elektronik posta:** admin@mejrs.com

İçindekiler/Table of Contents

MAKALELER/ARTICLES

Devlet Güvenliği ve Mülteciler: Lübnan Hükûmeti Tarafından “Tercihler Hiyerarşisi” nin
İşlevselleştirilmesi/**State Security and Refugees: Operationalizing the “Ladder of Options”
by the Government of Lebanon..... 101**

Guita G. Hourani

İstanbul’la Mülteci Rotaları ve Emek Piyasasına Katılım Dinamikleri: Suriyeli-olmayanlar ile
Karşılaştırmalı Suriyeliler Örneği/**Refugee Routes to Istanbul and the Dynamics of Labor Market
Participation: The Case of Syrians in Comparison to Non-Syrians 121**

Ulaş Sunata, Esra Yıldız, Ezgi Araç

Türkiye’de Yaşayan Çeçen Mülteci Kadınların Travmaları: Anlam Kurma ve Başa Çıkma Stratejileri/
**The Trauma of Chechen Refugee Women Living in Turkey: Meaning-Making and
Coping Strategies 145**

Hatice Ekici

Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler/**Syrians in Turkey under
Temporary Protection: From Guest Status to Citizenship 171**

Ahmet Koyuncu

Post-Sovyet Dönemde Türkiye’ye Yönelen Kadın Emek Göçü Profili: Kumkapı’da Tekstil Sektöründeki
Satış Temsilcisi Kadınlar Örneği/**The Migration Profile of Women Labor Turned Toward Turkey in
the Post-Soviet Period: The Example of Female Sales Representatives in the Textile Sector
in Kumkapı..... 197**

Hilâl Çakmak, İrmak Yaman

ÇEVİRİ/TRANSLATION

Haydarabad Oturumu-2017 - Nihai 16. Komisyon 9 Eylül 2017231

Yazarlara Notlar/Instructions for Authors 239

Devlet Güvenliği ve Mülteciler: Lübnan Hükûmeti Tarafından “Tercihler Hiyerarşisi”nin İşlevselleştirilmesi

Guita G. Hourani^a

Öz

Bu makale, mültecilerle ve “mülteci militanların/teröristleri” kapsayan güvenlik uygulamalarıyla ilgili tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, radikalleşmiş veya gönüllü ya da gayriihtiyari şekilde militan gruplara katılmış Suriyeli mültecilerle ilgili tartışmaları mültecilere ev sahipliği yapan bir ülke olarak Lübnan’ın güvenlik çabaları çerçevesinde değerlendirmektedir. Yine bu makalede mülteci iken terör eylemlerine katılan Suriyeli mültecilerle ilgili Lübnan Hükûmetinin BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin “tercihler hiyerarşisi” kararlarını işlevselleştirerek uyguladığı çeşitli tedbirler tespit edilmeye çalışılmıştır. Makalede; (i) terörün ev sahibi ülkeler üzerindeki etkisine ve bu ülkelerin mülteci hakları ile güvenlik amaçlı terörle mücadele çabalarını uzlaştırmada yaşanan ikilemlere yönelik farkındalığın artırılması; (ii) Lübnan tarafından bu bağlamda gerçekleştirilen hususi politikaları ve müdahaleleri göstermek; ve (iii) bu konuda iç politik zorluklarla boğuşup bir de fazla sayıda mülteci barındırdıkları için sorunun yükünü taşıyan Orta Doğu ülkelerinde daha çok araştırma yapılması gerektiğini göstermek hedeflenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda; Lübnan’ın radikalleşme konusunu daha kapsamlı bir şekilde ele alması gerektiği, bilim adamlarının Doğu Akdeniz’deki ev sahibi devletlerin deneyimleri ışığında “tercihler hiyerarşisi”ni yeniden ele almaları gerektiği ve mülteci yerleşimlerinde; devlet egemenliği, uluslararası güvenlik ve mültecilerin koruması konularını teminat altına almak üzere terörizmle mücadele bağlamında bir dizi tercih çerçevesi geliştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Mültecilerin Radikalleşmesi • Mülteci Radikalleşmesi • “Tercihler Hiyerarşisi” • DAEŞ • El Nusra Cephesi • Suriyeli mülteciler • Lübnan • Lübnan Silahlı Kuvvetleri • Mülteci hakları • Devlet egemenliği

a (✉) Guita G. Hourani (Dr), Department of Government & International Relations, Notre Dame University, Lebanon. Eposta: ghourani@ndu.edu.lb & guitaghourani@gmail.com

Başvuru: 12 Eylül 2017

Kabul: 21 Haziran 2018

Online First: 25 Haziran 2018

Copyright © 2018 • Uluslararası Mülteci Hakları Derneği • <http://mejs.com>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

DOI 10.12738/mejs.2018.3.2.0004 • Yaz 2018 • 3(2) • 101–120

State Security and Refugees: Operationalizing the “Ladder of Options” by the Government of Lebanon

Guita G. Hourani^a

Abstract

This article attempts to contribute to the debate around the study of refugees and the security implications involving “refugee militants/terrorists.” It situates the debate within the context of Syrian refugees who have been radicalized or have voluntarily or involuntarily joined militant groups and Lebanon’s subsequent response policy as a host country. It tries to identify the various measures employed by the Government of Lebanon through the operationalization of the UN High Commissioner for Refugees “Ladder of Options” in managing security related issues involving Syrian refugees-turned-terrorists. It intends to (i) raise awareness of the impact of terrorism on host countries and their dilemmas in reconciling refugee rights and counter-terrorism for security reasons; and (ii) illustrate specific policies and interventions made by Lebanon in this regard; and (iii) call for further studies on the subject in Middle Eastern countries grappling with internal political challenges at the same time as they are experiencing the huge burden of many refugees. The research suggests that Lebanon needs to address the issue of radicalization in a more comprehensive manner and that scholars need to re-examine the “Ladder of Options” in light of Levantine host States’ experiences and to develop a ladder of options framework for combating terrorism in post-emergency refugee settlements to safeguard State sovereignty, international security and refugee protection.

Keywords

Radicalization of refugees • Refugee Radicalization • “Ladder of Options” • ISIS • Al-Nusra Front • Syrian refugees • Lebanon • Lebanese Armed Forces • Refugee rights • State sovereignty

^a (✉) Guita G. Hourani (PhD), Department of Government & International Relations, Notre Dame University, Jeitta Highway, Zouk Mosbeh, Kesserwan, Zouk Mikaye POB72 Lebanon.
Email: ghourani@ndu.edu.lb & guitaghourani@gmail.com

The Syrian war has generated a colossal and widespread humanitarian crisis, particularly in the Levant states, including Lebanon, Jordan and Turkey. The direct threat posed by the spill-over of the Syrian conflict and recruitment of Syrian refugees² by the Jabhat al-Nusra (JAN) and the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIS/ or Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), also known as Daesh, is one of the strongest links between forced migration, conflict, and terrorism. This link is evident in the case of Syrian refugees in Lebanon (The Civil Society Knowledge Centre, 2017).

Over two million registered and un-registered refugees have entered Lebanon as a consequence of the war in Syria. Syrian refugees settled with families or friends but, with the prolonged crisis, they have resorted to rented accommodations, or shared apartments with other families, and in ‘Informal Tented Settlements’ due to Lebanon’s history with the Palestinian refugees, the government is wary of formal camp arrangements and has used government policy to formally forbid them (International Labour Organization Regional Office for the Arab States, 2014, p. 8). Lebanon has the highest per-capita number of refugees, and it is the largest host of Syrian refugees in proportion to its resident population; according to the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), as of April 3, 2014, the number of registered Syrian refugees reached more than 1.1 million (Agence France Presse, 2014), and in January 31, 2016, the World Bank stated that the number of registered Syrian refugees in Lebanon represents 24.5 percent of the total Lebanese population (World Bank, 2016). This forced migration has had a tremendous impact on Lebanon in general and on its national security in particular, and has consequently securitized migration into Lebanon especially from Syria. Additionally, the growing cost of the Syrian conflict to Lebanon’s economy and stability has so far exceeded the extent of the international relief assistance provided. According to the International Institute of Finance (IIF), due to the Syrian refugee influx and crisis, the Lebanese “economy aggregate [an] output losses at \$17.1 billion between 2011 and 2014, which is equivalent to 8.9% of the country’s cumulative GDP during that period.” (Chronicle of the Middle East & North Africa Fanack, 2016).

There are various destabilizing factors in Lebanon that are affecting the vulnerability of the Syrian refugees including but not limited to challenges to internal political strife, political and national unity during periods of regional unrests, cross-border incidents, corruption, unemployment, and regional disparity. In addition to the large Palestinian refugee population³ which faces acute socioeconomic conditions, legal barriers, and internal conflict, and Hezbollah’s self-proclaimed deterrence policy and weighty military arsenal, as well as its overt military involvement in Syria on behalf

2 Syrian refugees are not seen as “refugees” by the government, but as “displaced” people. Lebanon is not a signatory of the 1951 Refugee Convention. The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) serves as the “guardian” of the 1951 Convention and its 1967 Protocol. Lebanon is an executive member of the UNHCR and has therefore relied on it to deal with the Syrian displaced seeking refuge in Lebanon.

3 According to UNHCR (2016, p. 2), there are currently “over 504,000 Palestine Refugees registered by UN-RWA in Lebanon.”

of the Syrian and Iranian regimes. Furthermore, sectarian politics, political division, and regional alignment have prevented the Lebanese government from formulating a unified, timely, and consistent policy response toward the legal and illegal Syrian refugees influx in general and towards the threats posed by ISIS, JAN, and radicalized population in particular.

In 2014, radical armed groups associated with ISIS and the JAN began attacking Lebanon through a series of assaults on Lebanese and Syrian communities in the Bekaa which led to the engagement of the Lebanese Armed Forces with these groups.

Tackling pressing internal issues and grappling with the needs and implications of the Syrian refugee crisis, Lebanon should strive to go beyond the immediate response to refugees and nationals becoming radicalized to employ “Governance Line of Effort” which includes “improving the Political Opportunity Structure” through the development and administration of three campaigns: “Political Reform, economic reform, and social reform.” (Dergham, 2016). Without such comprehensive effort, Lebanon will continue to be weak in facing political, economic, and security challenges.

It is important to state at the onset of this article that we are not subscribers to generalized statements that assume that all refugees are radicalized or would be radicalized. In fact, most refugees are victims of violence perpetrated by states, radical groups, traffickers, and xenophobes. The language used should not be understood as applied to all refugees or that implied that those accused of radicalization⁴ or terrorist acts represent all the refugee population.

Security Threat and Radicalization

In August 2, 2014 marked the first overt operation involving Syrian refugees along the JAN and the ISIS in Aarsal, a village on the eastern borders of Lebanon and Syria.⁵ Aarsal, a Sunni-majority border town in the Bekaa Valley, which hosted thousands of refugees,⁶ was the battleground for a fight between the Lebanese Armed Forces (LAF) and the JAN and ISIS. Two days after the ensue of the combat, Army Commander General Jean Kahwagi declared, in a rare press conference, that the attacks were premeditated, well planned and well executed “evidenced by the

4 Radicalization is “the process of committing to political or religious ideologies that espouse change through violence.” (Sude, Stebbins, & Weiland, 2015).

5 The Lebanese-Syrian border, which is approximately 365 km long, has never been fully demarcated on the ground. The notoriously porous border is a source of contention between Lebanon and Syria for two primary reasons: First, the poorly defined border is conducive to Syrian incursions into Lebanon, and second, the no-man’s land of the border region is a breeding ground for the smuggling of arms and persons and a source of terrorism (New Opinion Workshop & Lebanon Renaissance Foundation, 2011).

6 About 118,000 Syrian refugees were in the Baalbek-El Hermel governorate and the town of Aarsal in Baalbek-El Hermel has the highest concentration of any municipality in Lebanon with some 39,300 registered refugees (Nerguizian, 2017).

swiftness of the terrorists in surrounding bases and taking captives.” (“Kahwagi: Arsal attack,” 2014). According to the Lebanese Army Headquarters – Directorate of Orientation’s statements an unknown number of Syrian refugees were mobilized in support of the militants and that tens of Syrian refugees were suspected or accused of being members of radical groups (Abou Zeid, 2014). During hostilities, the army was faced with an uncanny situation having to deal with armed civilians who have become a security threat, namely some of the Syrian refugees, and had to ascertain a proper rule of engagement (ROE), as such The ROE “will have to be carefully tailored to the situation at hand, providing for an equitable balance between effective force protection and safeguarding the civilian population.” (Schmitt, 2004, p. 520).

Kahwagi said that the attackers were chiefly foreigners who were collaborating “with people planted inside refugee camps.” (“Kahwagi: Arsal attack,” 2014). Kahwagi “called for settling the issue inside refugee camps, as well as the regions hosting them, in order to prevent such locations from becoming a pool for terrorism.” (“Kahwagi: Arsal attack,” 2014). This “collaboration” led to “an increased perception among the Lebanese public of a link between security and migration.” (Tholens, 2017).

ISIS’ suicide bombings in Beirut’s southern suburbs in November 2015, which occurred simultaneously with the attack on Paris, marked the capital’s deadliest terrorist attack in more than a decade. Investigation records show that ISIS foot soldiers “Emni” were also sent to Lebanon. Emni is a branch of ISIS; it is a combination of an internal police force and an external operations branch, dedicated to exporting terror abroad (Callimachi, 2016).

Host countries such as Jordan, Lebanon, and Turkey, as well as asylum countries in Europe have acknowledged the infiltration of ISIS and other jihadist groups into Syrian refugee communities. In November 2015, Turkey admitted to arresting eight ISIS members who had posed as refugees (Tuttle, 2015). In Lebanon in 2015, Lebanese Education Minister Elias Bou Saab said he fears ISIS radicals make up at least 2-3% of the 1.1 million Syrians...20,000-30,000.” (Blanchard, 2015) living in settlements across Lebanon.

Although the publically known number of Syrian refugees turned jihadists is small so far, for the most part, these are not militants who have returned from fighting in Syria, but rather refugees turned radicals.⁷ Their presence among non-radicalized refugees has raised alarms in the intelligence community and among the host communities in Lebanon and in other host countries in the Levant (see Schmid, 2016).

A telephone poll published in November 2014 by the Arab Center for Research and Policy Studies found that “13% of Syrian refugees have positive feelings towards

7 The author has made attempts to obtain information from the Lebanese Armed Forces on the number of Syrian refugees who were suspected or accused of radicalization in Lebanon; however the process of obtaining such information was cumbersome and unsuccessful due to the fact that this information was deemed classified.

the Islamic State terrorist group.” The poll surveyed 900 Syrian refugees equally split between Turkey, Lebanon and Jordan. The think-tank found that “4% expressed a positive opinion of the Islamic State (ISIS) and another 9% expressed a ‘somewhat positive’ opinion of the terrorist group. Another 10% only view the group negatively ‘to some extent’.” (Marans, 2015; Svirsky, 2015).

A report from counter-extremism think tank Quilliam reported that the ISIS is paying smugglers fees to recruit child refugees, especially among unaccompanied minors who are most vulnerable and susceptible to radicalization. This report related that “ISIS had offered up to \$2,000 to recruit children in Lebanese and Jordanian camps.” (“Isis paying smugglers’ fees,” 2017). Nikita Malik, a senior researcher at Quilliam, “identified how jihadi groups targeted refugees in their propaganda materials. From June last year [2016] to last month [January 2017], she found 263 instances of such groups attempting to convince refugees to wage jihad against non-believers, or to join the extremists and convert to Islam.” (“Five suicide bombers attack,” 2017; “Isis paying smugglers’ fees,” 2017).

A report issued by the UN Secretary-General “collected credible information on children as young as 14 years of age who had joined armed factions in Palestinian camps and armed parties operating in the Syrian Arab Republic, particularly in border areas. The United Nations also received verified reports of at least 25 boys arrested by the Lebanese armed forces during anti-terrorism raids, mostly conducted in Aarsal and Tripoli”.... (United Nations Security Council, 2015, p. 19). According to the Lebanese Army 25 juvenile boys were arrested in anti-terrorism raids said the report (United Nations Security Council, 2015, p. 20). The report related that due to an increase identification of children associated with armed groups, Lebanese relevant authorities, civil society organization and the United Nations “carried out advocacy to ensure that the children received support, including access to protection and reintegration programmes.” (United Nations Security Council, 2015, p. 20) The same concern was voiced in a similar report issued in 2017 (United Nations Security Council, 2017, p. 15).

ISIS and other jihadist groups have also recruited Palestinian refugee camps in Lebanon. According to Lebanese security sources, “more and more Palestinians in Lebanon have joined ISIS and the Al-Qaeda-affiliated the JAN, a Sunni Islamist militia fighting against Syrian government forces.” In response, Lebanese security forces “have taken a series of measures in a bid to contain the problem and prevent the two Islamist terror groups from establishing bases of power in the Palestinian refugee camps in Lebanon.” (Abu Toameh, 2016).

With the growing threats of ISIS and the JAN and the recruitments of Syrian refugees in Lebanon, there is a growing tendency by the government to perceive Syrian refugees through a security threat prism. As such, the LAF is battling the

jihadist groups in the Bekaa borders and is launching operations against Lebanese citizens and Syrian and Palestinian refugees who have fallen victim to, or were coerced, or have willingly volunteered with ISIS or the JAN with the intention of threatening to destabilize the country.

Like many other States, Lebanon is challenged to maintain a balance between counter-terrorism and human rights. Consequently, Lebanon has shifted from its initial “open door” and “laissez-faire” policies toward the Syrian refugee influx to more restrictive policies.

In this article, we identify the various measures employed by the Government of Lebanon through the operationalization of the UN High Commissioner for Refugees “Ladder of Options” in managing security related issues involving Syrian refugees-turned-terrorists.

The “Ladder of Options”

In the late 1990s, in its document “The Security, Civilian and Humanitarian Character of Refugee Camps and Settlements: Operationalizing the “Ladder of Options,” the UNHCR addressed the restoration of security to refugee-populated areas where civilian and humanitarian character had been compromised and/or the rule of law had broken down.

According to the UNHCR, as a concept of security, the “Ladder of Options” simultaneously represents an assessment and a response tool that describes a series of possible and ideally multilateral responses to escalating threats to the civilian and humanitarian character of refugee settlements. These threats are subsequently dealt with through a range of measures ranked in order of their “soft,” “intermediate” or “hard” nature conditioned by the local context in which these threats are occurring.

The “Ladder of Options” was developed in July 1998. The High Commissioner of the UNHCR, upon consultation with the Under-Secretary-General for Peacekeeping Operations, submitted a proposal for a “Ladder of Options,” aimed at addressing the different types and degrees of insecurity which typically arise in refugee-populated areas.

The “Ladder of Options” has three “rungs” or three response levels. While “the ‘rungs’ are intended to be mutually reinforcing, each ‘rung’ addresses different levels of insecurity in refugee-affected regions.”

- 1- The first rung or the “soft” option could include preventive steps that can be taken by States (e.g., Amending existing laws and directives) to increase the capacity of law enforcement services of the asylum country.

- 2- The second rung or the “medium” or “intermediate” option could include international support for the National Security Forces; the deployment of international fact finding/special diplomatic missions and international police forces to support national law enforcement efforts, as well as the closing of borders.
- 3- The third rung or the “hard” option, as a measure of last resort, refers to the deployment of a UN Peacekeeping Operation or that of a multinational or regional force in case there is no consent on external intervention. Under the harder measures, once a mandate is secured, regional and international military forces may perform a number of roles alongside national military forces. Their activities may range from monitoring and intelligence-gathering to reconnaissance and situation assessment. They may also be involved in the separation, disarmament and demobilization of combatants; border control; camp-perimeter security; and the training of national military forces.” The “hard” option allows an asylum State to apply some military force in handling refugee caused insecurity (UNHCR Executive Committee of the High Commissioner’s Programme; Standing Committee, 1999).

Although the “Ladder of Options” was designed as a “set of instructions for [UNHCR’s] employees on how to deal with refugees who resort to armed violence,” (UNHCR Executive Committee of the High Commissioner’s Programme; Standing Committee, 1999) and for when it is absolutely necessary to deploy peace operations when authorized by the Security Council, we are employing these options to identify the various policy interventions that the Government of Lebanon is utilizing when dealing with security related issues among the refugees to safeguard its sovereignty and at the same time protect its residents and the refugees.

Security Concerns and Radicalized Refugees

It has been acknowledged that the Syrian refugee crisis has surpassed humanitarian assistance, posing fundamental structural problems for the host countries and requiring international solidarity and burden sharing of refugees (UNHCR, 2013). However, this acknowledgment did not address the security repercussions of hosting refugees.

The Syrian refugee crisis is real and the threat of terrorism is factual. Countries facing these two trials are struggling to find a balance between solidarity with the refugees and safety for their nationals and territories.

Solutions for both the refugee crisis and terrorism threats are as complex as they are difficult; thus, States find themselves in a predicament, as they have a duty to protect their resident population by taking effective counter-measures while at the same time upholding their own nationals’ rights and those of the refugees residing within their territories. Accordingly, counter-terrorism measures have a direct effect on human rights,

and responding to terrorism has distressing effects on the right to life, liberty, and physical integrity of refugees (The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR], 2008). Terrorism can “destabilize governments; menace international relations; subvert civil society; jeopardize socio-economic development; as well as endanger local, regional, and international security and peace.” (OHCHR, 2008).

The perception that refugees might be radicalized and might be intrinsically predisposed to political violence is resultant from a number of renowned cases whereby refugees’ settlements generated armed groups that carried out attacks. These cases have led to the discernment that radicalized refugees could become peace wreckers (Chikhi, 2015). Some of these cases include Palestinian refugees and the Palestinian Liberation Organisation, Afghan refugees in Pakistan, Hutu refugees in the Democratic Republic of Congo (DRC), Somalis in Kenya, Burmese Muslims in Bangladesh, or Eritreans in Sudan (Sude et al., 2015). Research finds that “refugees are not merely a passive, dependent group but can be actor-subjects, with a political leadership structure and armed sections engaged in warfare...” (Haider, 2014).

Lebanon’s historical experience with militarized refugees influenced Lebanon’s fears of growing radicalized Syrian refugees. Following the establishment of the State of Israel and the *nakba* of 1948 -- the displacement of the Palestinians from their land—hundreds of thousands of Palestinians fled to Lebanon. Lebanon then became a source of Palestinian attacks against the State of Israel which retaliated against the Lebanese state and people. Furthermore, the Palestine Liberation Organization (PLO) and other Palestinian militant groups were allowed to have authority over the 16 Palestinian camps, to organize, arm, train, and operate inside the borders and from the borders of Lebanon following the signing of the Cairo Agreement in 1969. Consequently, the PLO established a state within a state, interfered in the internal affairs of the country, participated in the country’s civil war, launched attacks on Israel, and planned terrorist attacks globally (Kelley, 2017, p. 82; Office of the Secretary of State, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 1998).

Furthermore, radical groups such as Fatah al Islam and Usbat al-Ansar which were al-Qaeda inspired salafist jihadist network that were bred and harbored in the Nahr el-Bared camp attacked and massacred members of the Lebanese Armed Forces which caused a full military operation against this group and their allies in the camp in 2007 (Dagher, 2017; Riedel & Saab, 2007).

According to the RAND Corporation study radicalization is “the process of committing to political or religious ideologies that espouse change through violence,” and that radicalization among refugees are caused by many factors, notwithstanding individual beliefs and inclinations. RAND identified six common factors present in the historical “worst cases” of refugee radicalization: 1) host country’s administrative,

legal policies; 2) political and militant organizing; 3) security; 4) shelter; 5) local economic conditions and resilience; and 6) conditions for youth (Sude et al., 2015).

The RAND report referred to the radicalization of the Palestinian refugees especially in Lebanon between 1967 and 1993 stating that “radicalized groups gain control of camps in Lebanon; conduct crossborder attacks.” (Sude et al., 2015).

Because individual security is an essential obligation of the States and is also a basic human right, governments have a fundamental obligation to protect their nationals against the threat of terrorist acts. Similarly, host countries have the obligation to provide protection to refugees within their territories. States “have a right and a duty to take effective counter-terrorism measures, to prevent and deter future terrorist attacks, and to prosecute those that are responsible for carrying out such acts. At the same time, the countering of terrorism poses grave challenges to the protection and promotion of human rights.” (OHCHR, 2008). In protecting individuals within their jurisdiction, States must comply with international law, in particular international human rights, refugee and humanitarian law (OHCHR, 2008).

In her paper entitled “Maintaining the Civilian and Humanitarian Character of Asylum,” (da Costa, 2004). Rosa da Costa a UNHCR Consultant wrote that “The presence of armed elements and more specifically combatants, in an influx of refugees or in existing camps and settlements threatens the fundamental principle of the civilian and humanitarian character of asylum, and can generate serious security concerns for refugees, receiving states and local communities, as well as humanitarian workers.” (da Costa, 2004, p. i). She further states that “In its Conclusion No. 94 (LIII) – 2002 on the civilian and humanitarian character of asylum, the Executive Committee of UNHCR recommended that States receiving a mixed flow of refugees and combatants take measures, as early as possible, to disarm those entering its territory bearing weapons; identify, and separate combatants from the refugee population; and intern them.” (da Costa, 2004, p. 4).

She further posited that “International law authorizes and, under certain conditions, requires the host State to take the above-listed measures. The legal framework which determines the host State’s obligations in this regard can be derived from refugee law, the Law of Neutrality and international humanitarian law (IHL), as well as international legal principles governing the conduct of inter-State relations (UN Charter, art. 2(4)).” (da Costa, 2004, p. iii).

In its concern over security considerations and refugees rights, UNHCR reissued its perspective on the topic in Geneva on December 17, 2015 in a document entitled “Addressing Security Concerns without Undermining Refugee Protection.”⁸

8 UNHCR issued its first perspective on the topic in 2001 following the introduction of a range of security measures by several countries in the aftermath of the attacks of September 11 in 2001.

In the 2015 revision, the UNHCR indicated that “security considerations have been permeating policy responses on a wide range of issues for more than a decade,” (UNHCR, 2015) especially since the September 11, 2001 attacks and as a result of further high profile attacks in many regions around the world. These attacks have led to linking international terrorism with movements of people, especially migrants and refugees, and have in turn permeated support for restrictive policies in the area of migration.

Four years after the onset of the Syrian war and the advent of the ISIS, the 2015 UNHCR-updated document finally acknowledged the dilemma many States are grappling with as they face the colossal influx of Syrian refugees.

Operationalizing the “Ladder of Options” in the Case of Lebanon

In the late 1990s, in its document “The Security, Civilian and Humanitarian Character of Refugee Camps and Settlements: Operationalizing the “Ladder of Options,”[1] the UN HCR addressed the restoration of security to refugee-populated areas where civil life and human rights had been compromised and/or the rule of law had broken down.⁹

The Government of Lebanon (GoL) maintained humanitarian “open border” and “non-refoulement” policies from the onset of the Syrian refugee crisis (2011) until mid-2014. Following the attack in Aarsal, the GoL issued the statement on its position toward the protracted Syrian refugee crisis that “repatriation of de facto refugees from Syria is the preferred durable solution for this crisis, while abiding by the principle of non-refoulement and recognizing that conditions for safe return could precede a political solution for the conflict in Syria.” (UNHCR, 2014).

Based on this principle, and given the combined economic, demographic, and national security challenges facing Lebanon, the GoL adopted a policy paper in October 2014 setting three main priorities for managing the Syrian refugee situation:

- a) “Reducing the number of individuals registered in Lebanon with UNHCR as refugees from Syria;
- b) Addressing the rising security concerns in the country and in municipalities; and
- c) Sharing the economic burden by expanding the humanitarian response to include a more structured developmental and institutional approach benefiting Lebanese institutions, communities and infrastructure.” (UNHCR, 2014).

9 UNHCR, Executive Committee Of The Ec/49/Sc/Inf.2 High Commissioner’s Programme, “The Security, And Civilian And Humanitarian Character Of Refugee Camps And Settlements, 14 January 1999, <http://www.refworld.org/docid/4a54bc04d.html>

While the majority of Syrian refugees may not be politically active, due to the poor humanitarian conditions in which they live it may place them at particular risk and make them a population ripe for radicalization and involvement in armed struggle whether against the Syrian regime and its allies, the opposition and its partners, or ISIS. Following its bitter experience with Palestinian refugees' militarization and involvement in peace wrecking in the country, Lebanon has refused to allow Syrian refugee camps on its territory and has become more vigilant to the radicalization of refugees particularly with the wide and effective propaganda of the so called Islamic State.

In this article, we are concerned with how the Lebanese Government is addressing rising security concerns. In applying the "Ladder of Options" to the case of Lebanon, this exercise allows us to construe how Lebanese Government policies shifted from managing the Syrian refugees' predicament as a "crisis" to dealing with it as a "threat," as well as how these policies ascended from "soft" to "intermediate" to "hard" intervention levels.

The Soft Intervention Policy of the Lebanese Government

The first rung or the "soft" options: preventive measures and cooperation with national law-enforcement authorities. It could include preventive steps that can be taken by States (e.g., Amending existing laws and directives) to increase the capacity of law enforcement services of the asylum country.

The GoL issued a directive to the UNHCR to inform the Syrian refugees that they "are required to provide a notarized pledge not to work, as a condition of renewing their residency." (Carla, 2017, p. 21). This was followed by an increase in "the costs of residency renewal to an annual fee of \$200 per person over 15 years of age." (Carla, 2017, p. 21). The decision was counterproductive because the majority of the Syrian refugees could not afford to renew their permits. In February 2017, "Lebanese authorities lifted the \$200 residency fee for Syrian refugees registered with UNHCR." (Carla, 2017, p. 21).

In addition, the General Security Forces began arresting Syrian refugees who had entered the Lebanese territories illegally. These arrests took a broader turn following the armed conflict between the Lebanese army and Syrian gunmen who seized the Lebanese town of "Arsal," keeping many Lebanese soldiers and security officers as hostages in the beginning of August 2014 (Holmes, 2014).

Moreover, municipalities began issuing nighttime curfews for Syrian refugee laborers as security issues emerged (Betts, Ali, & Memişoğlu, 2017). In a number of regions, security agencies passed measures for informal camps, a number of which were cleared by security directives (Saghieh & Frangieh, 2014). The GoL encouraged Syrian displaced persons to return to their country where it is safe or to other countries via resettlement, by all possible means. Expelling refugees is not part of the soft policy; however, a reduction in refugee numbers is, and this could be achieved by reducing the

numbers of refugees registered with the UNHCR and by encouraging them to leave for other countries even as *non-refoulement* continues to be observed.

The Intermediate Intervention Policy of the Lebanese Government

The second “rung” could include international support for the National Security Forces; the deployment of international fact finding/special diplomatic missions, international police forces to support national law enforcement efforts, and the closing of the borders. In employing this intervention, the GoL officially closed its borders and restricted entry of displaced Syrians in October 2014, with exceptions that are available for “humanitarian reasons.” (Montgomery, 2014).

On its front, the LAF partnered with several nations on a bilateral basis to receive training programs that focused on strengthening its counter-terrorism capabilities. Countries such as the USA, Saudi Arabia, the UK, the Netherlands, France, and Iran have all sent weapons to the Lebanese army to assist in its fight against ISIS and other jihadist groups. The international community is greatly concerned about Lebanon’s stability, but stands firmly behind the country as it faces Islamist militant threats. These statements were repeated by various envoys, including the United Nations special envoy Staffan de Mistura. In a report issued by the United States Department of State, the report stated that “Lebanon was a committed partner in the counter-ISIS fight during 2016, and its ground forces represented one of the most effective counterterrorism forces in the region. U.S. forces partnered closely with Lebanon’s full defense and law enforcement security apparatus as Lebanon continued to face significant internal and external terrorist threats in 2016, and a number of terrorist attacks occurred throughout the year.” (United States Department of State, 2017). In 2015, the United States of America doubled the baseline military assistance to Lebanon (U.S. Embassy Beirut, 2015) and in 2016 it assisted the LFA with equipment and training amounting to \$221 million US Dollars (U.S. Embassy Beirut, 2016).

With European Union backing, the International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) developed operating procedures, supplied border control equipment and links to databases, upgraded border management training systems through the update of curricula and training materials, trained trainers, and implemented national training/development capacity in support of Lebanon’s border control. In the best-case scenario, such programs are aimed at building and sustaining the capacity of a host state to provide and promote refugee security (International Center for Migration Policy Development, n.d.). IOM assisted Lebanon in building arrival terminals on the Lebanese-Syrian borders both in the Bekaa and in the North (International Organization for Migration [IOM], 2016).

The Hard Intervention Policy of the Lebanese Government

The third “rung” of the “Ladder of Options” could include the host State’s application of military force in handling refugee caused insecurities. It could also include the deployment of a UN Peacekeeping Operation or that of a multinational or regional force in the case of no consent for external intervention. Under the harder measures, once a mandate is secured, regional and international military forces may perform a number of roles alongside national military forces. Their activities may range from monitoring and intelligence to gathering for reconnaissance and situation assessment. They may also be involved in the separation, disarmament, and demobilization of combatants; border control; camp-perimeter security; and the training of national military forces.” (United Nations High Commissioner for Refugees, 2006).

Although information pertaining to the type of arms used by the LAF in its operations to extract suspected radicals is classified, reviews of news reports and live coverage of some of the LFA raids revealed the use of small arms in the majority of these raids especially when it came to entering the residences of the suspects.

According to a retired Lebanese Army General, who wished to remain anonymous, the LAF placed its reliance on intelligence-led decision-making, cross-examining the information obtained, and analysis of the intelligence information before taking any actions particularly when civilians are involved whether they are armed or not. He also relayed that like all state armed forces, the LAF abides by strict rules of engagement and standard of conduct. He also stated that the military commanders must evaluate the legality of a given operation and weigh the military gain against the potential civilian losses and that troops are trained and are reminded of the clear rules of engagement with adherence to human rights protection. He also stated that the LAF operations must adhere to conventions signed between the LAF and other countries which provided training and/or arms.¹⁰

Although the GoL has not yet called for intervention by UN Peacekeeping forces, Lebanese leaders have requested the deployment of the UNIFIL along the Lebanese-Syrian borders (“Geagea Supports Expanding,” 2017). However, the LAF began the use of military measures in proportion to observed threats. Some of these measures included:

- 1- Widespread raids and security sweeps on Syrian refugee sites in the northern Bekaa town of Aarsal, in Tripoli and in other areas in Lebanon in search of Syrians accused of collaborating with extremist groups or planning terrorist acts;
- 2- Capturing and detaining for interrogation Lebanese citizens and Syrian and Palestinian refugees suspected of collaborating with jihadist or terrorist groups; and
- 3- Protecting Lebanon’s borders from infiltration by the Islamic State and other terrorists especially with the use of Watch Towers (Nanji, 2017).

¹⁰ Interview conducted in Lebanon on June 16, 2018.

These measures were declared an attempt to protect the country from regional turmoil, as well as to protect the refugees.

In addition, regional and international military forces performed a number of roles alongside Lebanese military forces. Their activities ranged from monitoring and intelligence-gathering to reconnaissance and situation assessment. They were also involved in training national military forces and providing technical and technological support (Nanji, 2017; “U.S. Special Forces,” 2017).

Conclusion

In this article, we situated Lebanon’s dilemma in reconciling refugee rights with its counter-terrorism measures. We also illustrated specific policies and interventions undertaken by Lebanon in this regard using the UNHCR “Ladder of Options” security approach.

The article showed that the first phase (2011-2014) of the Lebanese government management of the Syrian refugee was characterized by a humanitarian approach to the influx. However, the protracted aspect of the Syrian crisis, the increased number of Syrian refugees registered with the UNHCR which reached a colossal number of more 1.1 million coupled with the attacks on and in Lebanon by ISIS and radicalized Lebanese and Syrian refugees, the second phase which started in mid-2014 ensue the securitization process of the Syrian refugees in the country.

In the case of Lebanon, we found that the radicalization of Syrian refugees occurred in the post-asylum period as ISIS and the JAN used the refugees for recruitment. We also found that the Lebanese Government incrementally increased its counter-terrorism measures among the Syrian refugees, going up on the “rungs” of the “Ladder of Options” from “soft” to “intermediate” to “hard” interventions as insecurity increased, perpetrated by some Syrian refugees who joined the extremists or are instruments in their hands.

In light of host communities’ experiences in the Levant and the operationalization of the “Ladder of Options” in Lebanon, we suggest that UNHCR and other related UN organizations re-examine the “Ladder of Options” to establish a ladder of options framework for combating terrorism in post-emergency refugee settlements to safeguard the sovereignty of the State and international security and peace without undermining refugee protection.

We join UNHCR in its call for a global Comprehensive Plan of Action (“CPA”) that builds on UNHCR’s recommendation that “the international community... show solidarity with countries hosting Syrian refugees in the region by offering resettlement opportunities, humanitarian admission places, and family reunification or other forms of admission for Syrian refugees.” (United Nations High Commissioner for Refugees, 2013). If people in Lebanon and other relatively underdeveloped countries with large refugee populations

continue to feel abandoned by the international community, they could harbor stronger feeling of xenophobia, and the refugees themselves may resort to extremism and violence. Lack of international commitment and the current dire economic and social circumstances in the host countries is nurturing the radicalization of the refugee communities, particularly in Lebanon and Jordan, which are left with few options for survival.

We also sound the alarm against the lack of international commitment and the current dire economic and social circumstances in the host countries. International support is imperative not only to curb nurturing the radicalization of the refugee communities but also to prevent xenophobic acts from increasing among the affected nationals towards the Syrian refugees.

Countries that are engaged with the anti-terrorism campaigns need to support the LAF and other security institutions in their defense by providing modern and sophisticated weapons, ammunition, and other tools to defend Lebanon against encroachment ISIS, terrorists' infiltration and other armed non-state groups. The LAF and other security institutions need continued support to achieve decisive military and security outcome against the expansion of extremist groups, be they ISIS, JAN or any other group, to secure the Lebanese –Syrian frontier, and to preserve Lebanon's stability. Without such support, the country could easily become a major breeding ground for extremism that will threaten regional and international peace.

In light of the incursions in Aarsal and other border towns in Lebanon and the illegal crossing of smugglers and terrorists, there is more urgency now than ever before to demarcate the borders on the ground between Lebanon and Syria.

Despite the fact that refugees present a low threat to national security, the radicalization of refugee settlements by jihadist and terrorist groups particularly in Lebanon is more evident now than ever before and indicate the vulnerability nature of such an at-risk population and the real endangerments of extremist infiltration, recruitment, and radicalization of some subset of this population., and this radicalization cannot be mitigated solely through humanitarian response, it requires collaboration across organizations and fields of expertise (Sude et al., 2015). Interventions should also be made political by reconceiving international refugee protection as a problem of international security to prevent the Syrian refugee crisis and other similar crises from becoming violent.

In-depth studies should be undertaken to further explore the effect of the refugees on the security of host communities, as well as the interaction between state sovereignty and refugee radicalization in crisis situations and post-emergency settlement, especially in developing countries grappling with the heavy burden of refugees and the threat of extremists. Similar studies on the radicalization of the Syrian refugees should be undertaken in Jordan and Turkey to generate comparable perspectives.

References

- "Five suicide bombers attack Lebanese army during raids." (2017, June 30). *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-security/five-suicide-bombers-attack-lebanese-army-during-raids-idUSKBN19L0E0>
- "Geagea Supports Expanding UNIFIL Mission to Lebanese-Syrian Border." (2017, August 12). *Asharq Al-Awsat*. Retrieved from <https://eng-archive.aawsat.com/theaawsat/news-middle-east/geagea-supports-expanding-unifil-mission-lebanese-syrian-border>
- "Isis paying smugglers' fees in recruitment drive among child refugees." (2017, February 9). *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/05/isis-recruitment-drive-child-refugees#img-1>
- "Kahwagi: Arsal attack meticulously planned." (2014, August 03). *Daily Star*. Retrieved from <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Aug-03/265908-kahwagi-arsal-attack-meticulously-planned.ashx>
- "U.S. Special Forces in Lebanon prepare to fight ISIS – Alongside Hezbollah?" (2017, August 8). *Haaretz and The Associated Press*. Retrieved from <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:e8ZH-twzyjQJ:https://www.haaretz.com/us-news/u-s-special-forces-in-lebanon-prepare-to-fight-isis-alongside-hezbollah-1.5440501+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=lb>
- Abou Zeid, M. (2014, October 06). *A time bomb in Lebanon: The Syrian refugee crisis*. Carnegie Middle East Center. Retrieved from <http://carnegie-mec.org/diwan/56857>
- Abu Toameh, K. (2016, July 21). The Palestinians: Refugee camps or terrorist bases? *Gatestone*. Retrieved from <https://www.gatestoneinstitute.org/8511/palestinians-refugee-camps>
- Agence France Presse. (2014, April 3). *More than 1 million Syrian refugees in Lebanon*. Retrieved from <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Apr-03/252152-more-than-1-million-syria-refugees-in-lebanon-un.ashx>
- Betts, A., Ali, A., & Memişoğlu, F. (2017). *Local politics and the Syrian refugee crisis: Exploring responses in Turkey, Lebanon, and Jordan*. Refugee Studies Centre. Retrieved from <https://www.rsc.ox.ac.uk/publications/local-politics-and-the-syrian-refugee-crisis-exploring-responses-in-turkey-lebanon-and-jordan>
- Blanchard, J. (2015, September 14). Officials warn 20,000 ISIS jihadis 'have infiltrated Syrian refugee camps. *Mirror*. <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/officials-warn-20000-isis-jihadis-6443516>
- Callimachi, R. (2016, August 3). How a secretive branch of ISIS built a global network of killers. *New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2016/08/04/world/middleeast/isis-german-recruit-interview.html>
- Carla, H. (2017). *Lebanon*. Congressional Research Service. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44759.pdf>
- Chikhi, S. (2015, November 17). *On refugees & international conflict*. Retrieved from <http://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/refugees-what-s-the-story-.pdf>
- Chronicle of the Middle East & North Africa Fanack. (2016, December 22). *Jordan close their borders to Syrian refugees*. Retrieved from <https://fanack.com/refugees/lebanon-and-jordan-close-their-borders-to-syrian-refugees/>
- da Costa, R. (2004). *Maintaining the civilian and humanitarian character of asylum, legal and protection policy* (Department of International Protection, UNHCR, PPLA/2004/02, June 2004). Retrieved from <http://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/40ebf51b4.pdf>

- Dagher, J. (2017). *The Lebanese Armed Forces engaging Nahr Al-Bared Palestinian Refugee Camp using the instruments of national power* (Technical Report, 08 Aug 2016, 09 Jun 2017). Retrieved from <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1038628.pdf>
- Dergham, F. (2016). The spread of Isis into Lebanon: A strategic response to counter the threat. *Defense Magazine*, 96(April). Retrieved from <https://www.lebarmy.gov.lb/en/content/spread-isis-lebanon-strategic-response-counter-threat>
- Equipping Lebanon's... Government? (2017, December 18). *Defense Industry Daily*. <https://www.defenseindustrydaily.com/tanks-planes-and-uavs-for-lebanon-05382/>
- Haider, H. (2014). *Refugee, IDP and host community radicalisation* (GSDRC Helpdesk Research Report 1162). Birmingham, UK: Governance and Social Development Resource Centre, University of Birmingham. Retrieved from <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a089a640f0b652dd00033c/hdq1162.pdf>
- Holmes, O. (2014, August 7). Militants pull out of Lebanese border town with captives. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-president-ceasefire/afghanistan-announces-ceasefire-with-taliban-after-clerics-peace-meeting-idUSKCN1J3002>
- Holmes, O. (2015, April 17). New restrictions in Lebanon mean Syrian refugees live in fear. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-lebanon-refugees/new-restrictions-in-lebanon-mean-syrian-refugees-live-in-fear-idUSKBN0N819Z20150417>
- International Center for Migration Policy Development. (n.d.). *Lebanon, Programme*. Retrieved from <https://www.icmpd-lebanon.org/en/programme>
- International Labour Organization Regional Office for the Arab States. (2014). *Assessment of the impact of Syrian refugees in Lebanon and their employment profile*. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_240134.pdf
- International Organization for Migration. (2016, May 31). *New arrivals terminal opens at Lebanon-Syria border crossing*. Retrieved from <https://www.iom.int/news/new-arrivals-terminal-opens-lebanon-syria-border-crossing>
- Kelley, N. (2017). Responding to a refugee influx: Lessons from Lebanon. *Journal on Migration and Human Security*, 5(1), 82–104.
- Marans, D. (2015, November 19). What you need to know about Syrian refugees who have 'positive' views of ISIS. *Huffington Post*. Retrieved from https://www.huffingtonpost.com/entry/syrian-refugees-positive-views-isis_us_564e2c72e4b08c74b734fc83
- Montgomery, K. (2014, October 30). Lebanon closes its borders to Syrian refugees, after surge in numbers. *News Deeply*. Retrieved from <https://www.newsdeeply.com/syria/articles/2014/10/30/lebanon-closes-its-borders-to-syrian-refugees-after-surge-in-numbers>
- Nanji, N. (2017, September 7). Britain steps up support for Lebanon's border watch towers. *The National*. Retrieved from <https://www.thenational.ae/world/britain-steps-up-support-for-lebanon-s-border-watch-towers-1.626438>
- Nerguizian, A. (2017). *The Lebanese Armed Forces, Hezbollah and the Race to Defeat ISIS* (Working Draft, July 31). Retrieved from https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170731_laf_hezbollah_must_defeat_isis_report.pdf?YU_IGmeq91gZTkOSd4hJ58m_MsC7PcQO
- New Opinion Workshop & Lebanon Renaissance Foundation. (2011). *Lebanon-Syria borders Report* (A survey jointly commissioned in 2009 by NOW & LRF). (Rev. ed.) Retrieved from <http://www.lebanonrenaissance.org/assets/Uploads/LSB-2011-AW.pdf>

- Office of the Secretary of State, Office of the Coordinator for Counterterrorism. (1998). *Patterns of Global Terrorism: 1997*. Retrieved from <https://1997-2001.state.gov/global-terrorism/1997Report/1997index.html>
- Riedel, B., & Saab, B. Y. (2007, October 4). *Lessons for Lebanon from Nahr el-Bared*. Retrieved from <https://www.brookings.edu/opinions/lessons-for-lebanon-from-nahr-el-bared>
- Saghieh, N., & Frangieh, G. (2014, December 30). *The most important features of Lebanese policy towards the issue of Syrian refugees: From hiding its head in the sand to “soft power”*. Retrieved from <https://lb.boell.org/en/2014/12/30/most-important-features-lebanese-policy-towards-issue-syrian-refugees-hiding-its-head>
- Schmid, A. P. (2016). *Links between terrorism and migration: An exploration* (International Center for Counter Terrorism Research Paper). Retrieved from <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration-1.pdf>
- Schmitt, M. N. (2004). “Direct participation in hostilities” and 21st century armed conflict. In D. Fleck & H. Fischer (Eds.), *Crisis management and humanitarian protection: Festschrift für Dieter Fleck* (pp. 505-529). Berlin: BWV. Retrieved from http://www.uio.no/studier/emner/jus/humanrights/HUMR5503/h09/undervisningsmateriale/schmitt_direct_participation_in_hostilities.pdf
- Sude, B., Stebbins, D., & Weiland, S. (2015). Lessening the risk of refugee radicalization: Lessons for the Middle East from past crises. *Perspective*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/e937/738c5d2c48788d2e421d553d5753bd0ad09e.pdf>
- Svirsky, M. (2015, November 1). *13 percent of Syrian refugees support ISIS: Poll* (Clarion Project). Retrieved from <https://clarionproject.org/13-percent-syrian-refugees-support-isis-poll>
- The Civil Society Knowledge Centre. (2017, July 5). *General Security arrests 4 Syrians involved in recruiting fighters for Daesh*. Retrieved from <http://cskc.daleel-madani.org/sir/general-security-arrests-4-syrians-involved-recruiting-fighters-daesh>
- The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2008). *Human rights, terrorism and counter-terrorism fact sheet*. Geneva: Author. Retrieved from <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>
- Tholens, S. (2017). Border management in an era of ‘statebuilding lite’: Security assistance and Lebanon’s hybrid sovereignty. *International Affairs*, 93(4), 875. Retrieved from http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_4_06_Tholens.pdf
- Tuttle, I. (2015, November 18). Report: Turkey arrests eight ISIS terrorists posing as refugees. *National Review*. <http://www.nationalreview.com/corner/427272/report-eight-isis-fighters-posing-refugees-arrested-turkey-ian-tuttle>
- U.S. Embassy Beirut. (2015, October 2). *Ambassador Hale highlights doubling of U.S. Military assistance to Army*. Retrieved from <https://lb.usembassy.gov/untitledambassador-hale-highlights-doubling-u-s-military-assistance-army/>
- U.S. Embassy Beirut. (2016, August 17). *America delivers \$50 million in Humvees, weapons, and ammunition to the Lebanese Army* (Embassy Beirut press release). Retrieved from <http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/918548/america-delivers-50-million-in-humvees-weapons-and-ammunition-to-the-lebanese-a/>
- United Nations High Commissioner for Refugees Executive Committee of the High Commissioner’s Programme; Standing Committee. (1999, January 14). *The security, and civilian and humanitarian character of refugee camps and settlements* (EC/49/SC/INF.2). Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/4a54bc04d.html>

- United Nations High Commissioner for Refugees. (2006). Addressing refugee security. In *UNHCR The state of the world's refugees: Human displacement in the new millennium* (pp. 63–87). Oxford: Oxford University Press.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2013). *Solidarity and burden-sharing*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/525fe3e59.pdf>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2013, October 18). *Finding solutions for Syrian refugees: Resettlement, humanitarian admission, and family reunification*. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/8_1_syria_refugees_unhcr_2014_11_27_8_1_syria_refugees_unhcr_2014_11_27_en.pdf
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2014). *Regional refugee and resilience plan: 2015-2016 Lebanon*. Retrieved from <http://reliefweb.int/report/lebanon/regional-refugee-resilience-plan-2015-16-lebanon>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). *Addressing security concerns without undermining refugee protection*. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/5672aed34.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). *The situation of Palestinian refugees in Lebanon*. Retrieved from <http://www.refworld.org/pdfid/56cc95484.pdf>
- United Nations Security Council. (2015). *Children and armed conflict* (Report of the Secretary-General, A/69/926–S/2015/409, 5 June 2015). Retrieved from <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/N1510923.pdf>
- United Nations Security Council. (2017). *Children and armed conflict* (Report of the Secretary-General, A/72/361–S/2017/821, 24 August 2017). Retrieved from <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/N1726811.pdf>
- United States Department of State. (2017). *Country reports on terrorism 2016-Lebanon*. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/5981e42f13.html>
- World Bank. (2016). *Lebanon economic monitor a geo-economy of risks and reward*. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/652591468179100109/pdf/105995-WP-The-World-Bank-LEM-Spring-2016-PUBLIC-DISCLOSURE-DATE-JULY-1-low-res.pdf>

İstanbul'a Mülteci Rotaları ve Emek Piyasasına Katılım Dinamikleri: Suriyeli-olmayanlar ile Karşılaştırmalı Suriyeliler Örneği

Ulaş Sunata^a, Esra Yıldız^b, Ezgi Araç^c

Öz

Türkiye 2015 yılı itibarıyla dünyanın en çok mülteci barındıran ülkesi olmuştur. Geçmişinde belirgin göçler almış olmasına rağmen, sayıları milyonlarla ifade edilen Suriyeli mülteci akışı, Türkiye'ye giren göç bağlamında nicel ve nitel önemi arttırmıştır. Nitekim bu çalışmanın amacı diğer zorunlu göçmenler ile karşılaştırmalı olarak Suriyelilerin göç ve uyum süreçlerindeki benzerliklerinin ve farklılıkların ortaya konulmasıdır. Bu amaca ulaşmak için Türkiye'nin en çok göçmen alan şehri İstanbul'da 32 derinlemesine yarı-yapılandırılmış mülakat yapıldı. İçerik analizi ile mültecilerin rotaları ve sosyal ağları üzerinde duruldu. İstanbul'a gelişi yolları analiz edildiğinde Kunz'un modelleri örneklerimizle onaylandı ve bu bağlamda Suriyeliler için bir tipoloji geliştirildi. Ardından, çalışma Suriyeli-olmayanların yerleşiminde aile ağının etkisi olmamasına karşın, Suriyeliler için göçün bir aile kararı olduğunu göstermektedir. Şehirde akrabaların olması hedef olarak İstanbul'u belirlemede ve yeni çevreye uyum bağlamında ağ kurmak ve iş bulmak için bir fırsat olarak görülüyor. Buna ek olarak, entegrasyon sürecini değerlendirmenin en önemli başlığının iş piyasasına katılım olarak görülmektedir. İşveren ile ilişkiler ve iş-temelli sorunlar entegrasyon kısmının önemli başlıkları ve her iki grubu da etkilemektedir. Ayrıca, kayıt dışı çalışma koşulları ayrımcılığı tetiklediği gibi maaş ödeme konuları, nitelik uyumsuzluğu, çocuk işçiliği ve daha önemlisi iş kazaları gibi problemlere neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Suriyeliler • Türkiye • Mülteciler • Entegrasyon • Çalışma • Emek piyasası katılımı

a (✉) Ulaş Sunata (Doç. Dr.), Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. 34353 İstanbul. Eposta: ulassunata@gmail.com

b Esra Yıldız is a Senior Student at the Department of Sociology, Bahçeşehir University, Istanbul, Turkey, student assistant of Assoc. Prof. Ulaş Sunata and an Office Chief of BAUMUS (Center of Migration and Urban Studies), Bahçeşehir University, Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. Beşiktaş, İstanbul 34353 Turkey. Email: esra.yildiz@stu.bahcesehir.edu.tr

c Ezgi Araç is a Senior Student at the Department of Sociology, Bahçeşehir University, Istanbul, Turkey, student assistant of Assoc. Prof. Ulaş Sunata and an Office Chief of BAUMUS (Center of Migration and Urban Studies), Bahçeşehir University, Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. 34353 Beşiktaş, İstanbul 34353 Turkey. Email: ezgi.arac@stu.bahcesehir.edu.tr

Refugee Routes to Istanbul and the Dynamics of Labor Market Participation: The Case of Syrians in Comparison to Non-Syrians*

Ulaş Sunata^a, Esra Yıldız^b, Ezgi Arac^c

Abstract

Turkey as a country has been hosting the most refugees in the world since 2015. Although it has experienced distinctive immigration in past years, the Syrian refugee flow has increased in significance in terms of quantity and quality, with the number now expressed in millions. Thus the aim of this study is to display the similarities and differences of Syrians' migration and integration processes in comparison to other forced migrants. To reach this aim, 32 in-depth semi-structured interviews were conducted in Istanbul, the city that has received the most migrants. We have studied refugees' routes and their social networks using content analysis. Kunz's models are confirmed with our sample by analyzing arrival paths to Istanbul and a typology for Syrians in this context is developed. Then, the study reveals no family network among non-Syrians migrants' settlements, even though migration is a family decision for Syrians. Moreover, having relatives is seen as an opportunity to build networks and to get a job in order to become involved in their new environment, with Istanbul set as the destination. In addition, labor market participation has been identified as the primary subject for evaluating the integration process. Relations with employer and work-related problems are significant parts of the integration phase and challenging for both groups. Furthermore, informal work conditions have resulted in not only discrimination but also problems such as wage payment issues, skill mismatching, child labor, and more importantly work accidents.

Keywords

Syrians • Turkey • Refugees • Integration • Employment • Labor market participation

* Special thanks to the class "Sociology of Migration" of 2016 Spring Semester at the Bahçeşehir University.

a (✉) Ulaş Sunata (PhD), Department of Sociology, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Bahçeşehir University, Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. İstanbul 34353 Turkey. Email: ulassunata@gmail.com

b Esra Yıldız is a Senior Student at the Department of Sociology, Bahçeşehir University, İstanbul, Turkey, student assistant of Assoc. Prof. Ulaş Sunata and an Office Chief of BAUMUS (Center of Migration and Urban Studies), Bahçeşehir University, Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. Beşiktaş, İstanbul 34353 Turkey. Email: esra.yildiz@stu.bahcesehir.edu.tr

c Ezgi Arac is a Senior Student at the Department of Sociology, Bahçeşehir University, İstanbul, Turkey, student assistant of Assoc. Prof. Ulaş Sunata and an Office Chief of BAUMUS (Center of Migration and Urban Studies), Bahçeşehir University, Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. 34353 Beşiktaş, İstanbul 34353 Turkey. Email: ezgi.arac@stu.bahcesehir.edu.tr

Received: May 2, 2018

Accepted: June 29, 2018

Online First: July 1, 2018

Copyright © 2018 • The International Refugee Rights Association • <http://mejrs.com/en>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

DOI 10.12738/mejrs.2018.3.2.0007 • Summer 2018 • 3(2) • 121–144

Kunz (1973) presented two fundamental kinetic models for refugee movement: anticipatory and acute. On one hand, anticipatory refugees leave their home areas and arrive in the country of settlement prepared with some amount of knowledge about the destination. The acute model refers to refugees who suddenly cross the border and have no idea about the new host country and no apparent desire to live there permanently. Kunz also divided the acute kinetic model of refugee movements into three different forms: displacement by flight, displacement by force, and displacement by absence. By defining both anticipatory and acute refugee movements as social forces, he also underlined the affinitive property of vintage patterns in refugee wave dynamics.

Essentially, forced migration is not a single-step motion connecting an origin and a destination point in a straight line but a multi-step motion; each step can be activated by different forces with interruptions in the spatial and temporal dimensions (Kunz, 1973). As the focus of this study is migration to Istanbul, a similar typology can be observed. Furthermore, Syrian migration has been mentioned to appear acute, but rescaling migration to the city level may reveal that the flow to Istanbul is able to take both forms, as there are also multiple-step motions inside the country. In this study, we will examine refugee settlers' movement in two stages in Turkey: the *flight phase* and the *settlement phase*. To understand flight, we will focus on refugee routes (migration patterns), then we will analyze labor market participation, changes in household composition, and gender arrangements in order to explore the settlement stage of the refugees' developments.

More researchers have recently further focused on the subject of migration. By marking the significance of comparative analysis when working with refugee groups, we proclaim our study to compare Syrian refugee groups to non-Syrian migrant groups in terms of migration experiences and integration processes in order to better understand the characteristics of Syrian refugees. This point of view allows us to understand the steps that different groups of refugees go through while migrating and integrating into society. Thus, our study aspires to build a structure comparing the integration phases of the migrant groups.

Turkey as a Country and Istanbul as a City for Hosting Refugees

Turkey as a country has been hosting the most refugees in the world since 2015. Although it has experienced distinctive immigration in past years, the Syrian refugee flow has increased in significance, with the number now expressed in millions.¹ The distribution of the refugee population is also non-homogenous in the country. In the Directorate General of Migration Management's (DGMM, 2016) data, Syrians can be

¹ Since 2011, Turkey has been an important country for understanding the migration wave caused by the Syrian civil war. According to UNHCR (2016), more than 4.5 million Syrians are internationally displaced and as the Ministry of Interior's DGMM (2016) has announced, 2,743,067 displaced peoples reside in Turkey.

observed to mostly populate near the border and in camps, and the four cities with the greatest Syrian populations in Turkey are Istanbul, Şanlıurfa, Hatay, and Gaziantep. While the latter three have similar characteristics, such as having several refugee camps and sharing a border with Syria, Istanbul stands in a unique position. It holds the largest population of refugees in Turkey at 401,928 people (DGMM, 2016), but is not immediately reachable after crossing the border. Moreover, it is the only city that attracts such a large refugee population without a temporary protection center. However, Istanbul's exclusivity as a city, which draws vast amounts of regular and irregular immigrants from several countries, is its most important point. As such, it is a significant city where newcomers meet not only locals but also people of various origins.

Another perspective we have taken into account while studying the issue is the trend of mixed migrations to Turkey. Turkey has recently been observed in a receiving position of a mixed migration dynamic that can be defined through mixed motivations and various waves.²

Iraqis are the most significant migrant group in Turkey after the Syrian population. However, our main intention is to emphasize Turkey as a multi-step movement destination rather than studying acute movements among border neighbors. Moreover, the Iraqi migration trend of the last years is assumed to have characteristics similar to the Syrians'. As the focus of this research is Syrian migration, we have excluded countries that may cause an error in selecting the comparison group. Hence, we have limited our target group to include two groups in our research: Syrian refugees and people whose country of origin requires multi-step movements, excluding those with acute migration flows to Turkey. We will try to identify the Syrian refugee phenomenon in Istanbul through arrival cohorts. We know this phenomenon covers the escape of certain individual and groups, but mostly it covers mass flight. This work does not aim at evaluating refugee situations as individual historical occurrences but as a reoccurring phenomenon. For this purpose, we will explain the refugee experience from Syria to Istanbul in comparison with non-Syrian people living in Istanbul by identifying the causalities behind participants' choices. Turkey is expected to appear

2 TURKSTAT declares 650,308 regular foreigners live in Turkey (TÜİK, "Türkiye'nin Yabancı", 2016). According to this data, Istanbul has the largest foreigner population at 199,260 people. This data includes those with residence or work permits, those with an extended visa for residence or work for at least three months from the date of entry, and those who have lost citizenship but still live in the country. In this category, the top three countries with citizens living in Turkey are detected as Iraq, Germany, and Syria. According to the DGMM report (2016), Turkey has 422,895 residence permit holders. Except for Syrians, the permits holders are seen to be Iraqi, Azerbaijani, Turkmen, Russian, Georgian, Ukrainian, Uzbek, Libyan and Iranian in terms of the significant nationalities. More than 200,000 of these permits are temporary, while family, student and work permits also have large numbers. Iraqis have the most temporary permits, while Azerbaijanis have the most family and student permits. Georgia nationals are the biggest group with work permits. Other residence permit types, which have been issued to 16,502 people, include long-term, humanitarian residence, and victims of human trafficking. This same report also states 146,485 irregular migrants to have been taken into custody in 2015. Afghani, Iraqi, Burmese, Pakistani, Georgian, Iranian, Eritrean, Uzbek, and Turkmen peoples are largest groups among the detained irregular migrants apart from Syrians.

as the first country of asylum for Syrian participants. On the other hand, we assume we will observe two groups of non-Syrian migrants: those who come to Turkey as a safe third country and those included in this wave for economic reasons.

Methodology

Research Design and Sampling

We have used the case study approach as a guide to our research. Our design is a snapshot and comparative case study that includes face-to-face interviews with Syrian refugees as the primary group and non-Syrian refugees as the reference group. By concentrating on the Syrian refugee community in Istanbul, we aim at uncovering the refugee arrival lines to Istanbul and the factors for their participation in the labor market. Using this case study method, which is not associated with theory testing, we plan to offer a descriptive study with theoretical implications. The judgmental sampling strategy for this hard-to-reach target population and the semi-structured interview form were developed for the “Sociology of Migration” class during the 2016 spring semester at the Bahçeşehir University by Assoc. Prof. Ulaş Sunata. After completing training on interviews, each student randomly selected one participant in accordance with the study’s aim and ethical concerns by receiving the professor’s approval. In terms of collecting data, this study intends to decrease reliability bias in qualitative studies and increase students’ awareness of refugees.

Measures

We have preferred interview data collection using purposive sampling for this descriptive case study. Thirty-two in-depth interviews were conducted between April 12-27, 2016 with refugees living in Istanbul. Of these, 24 interviews were with Syrian refugees (our main target group) while the other eight interviews, which consists of our reference group, were with people from Afghanistan, Pakistan, Palestine, Somali, Iran, and Turkmenistan. The interviews took place in 13 different districts of Istanbul: Ataşehir, Avcılar, Bağcılar, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beyoğlu, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kağıthane, Küçükçekmece, Mecidiyeköy, Şişli, and Ümraniye.

Procedure and Data Analysis

Every interview began with the request to explain their migration story. Follow-up questions were asked to avoid misunderstandings and incoherencies and to complete the story. Moreover, data was collected on demographics, educational background, work life, and social relations. All interviews were fully transcribed and individually analyzed by the interviewer. Afterwards, the entire qualitative data derived from all the interview texts and field notes were read hermeneutically and systemically categorized by the researchers. Content analysis was implemented through the use of coding frameworks.

Participants

A code name has been assigned to each participant, and all are presented through six criteria: gender, age, marital status, city of origin, time since coming to Turkey, and district of current residence. Nineteen (79%) of the Syrians participating in the research are male and five (21%) are female. Males clearly dominate in our non-Syrian sample as there are no non-Syrian women interviewees. This can be considered a limitation in comparing the two groups of migrants. Furthermore, all the interviewed women are married, while 52% of the men are married. In our Syrian sample, nine (38%) interviewees are single while 15 (62%) are married. Moreover, 75% of the non-Syrians interviewees are single, which is higher than for Syrian refugees. The age range of Syrian participants is between 15 and 46 ($M = 32$). On the other hand, the age range of non-Syrian interviewees is between 20 and 46 ($M = 24$). Thus, an age gap can be observed in the sample and reference groups, as the non-Syrian participants are mostly younger in age while the Syrian participants are mostly middle-aged.

In the case of the non-Syrians participants, all but one have been revealed to have arrived in Turkey within the last five years. Thus the group, being equivalent to Syrian participants in terms of cohort migration and time of stay in Turkey, is suitable for comparison. The average duration since migration for all interviewees is found to be 2.96 years. Syrian refugees are understood to have lived in Turkey for at least three months and a maximum of five years. As a result, the average period is 2.62 years. The non-Syrian people have lived in Turkey for at least one-and-a-half and at most nine years. The average period is 4 years, which diverges from the Syrian refugees' average.

Although household size is limited to one or two people among the educated participants, most interviewees are found to live in shared flats of six to seven people. According to the nuclear family size reported by 80% of married participants, the average family size has been calculated as five. The average household size for people sharing the same house in the joint family model is found to be 11.

Employment

Only a third of the women are employed, which leads us to the domination of men in employment. Women are more likely to be in the position of organizing the family and doing housework, while the majority of men provide breadwinning. Thus, families can be said to be significantly shaped by employment.

Before the war, the majority of Syrian participants in our sample had white-collar positions, while blue-collar workers, self-employed, and students had roughly the same amounts. A drastic change had been observed on the issue of employment after the war. More than half reported a sharp increase of work in blue-collar positions while white-collar positions had dramatically decreased. The population of self-employed

remained at the same ratio in their new settlement. Moreover, unemployment rates were also observed to have risen due to war and migration. A large proportion of married participants' partners are seen to be unemployed. Among the jobs of married participants' partners who work are in the textiles, domestic services, restaurant management, and art.

In our sample of non-Syrians, nearly half of the interviewees are university students while the others work at various jobs. These jobs include car-washing, office works, film making, and working in research institutes or furniture shops. Thus, we have discovered this group to have a more stable situation of wealth through their opportunities for self-development regarding employment and education. Meanwhile, none of the non-Syrian migrants are self-employed in comparison to the Syrians. The reason for this difference might be Syrian's harder effort imposed on society or their attempt to build a more domestic environment to live in. Craftsmen are expected to maintain their vocation. Highly-educated people tend to prefer small-scale entrepreneurship. A fifth of the Syrian refugees were seen to work in decent jobs, while a sixth work in restaurants as waiters or owners. In addition, another fifth work in the textile industry.

As expected, Syrian participants are observed to reside in districts with dense refugee populations and rents ranging between 250 to 1,200 TL a month. Half the Syrian participants have a monthly income less than minimum wage (1,300 TL). Although non-Syrians did not want to give a precise answer for their income level, the majority mentioned that it was below their expectations and qualifications.

Limitations

Through the conducted research, Syrian refugees' Turkish skills have been categorized under four levels: elementary, pre-intermediate, intermediate, and advanced. The interviewers determined this categorization. Of the participants, 25% have elementary, 42% have pre-intermediate, 25% have intermediate, and 8% have advanced Turkish skills. Interviews were conducted with elementary and pre-intermediate level speakers using translators or in English.

Findings

Refugee Routes

The interviews show most of the Syrian refugees in Istanbul to have intentionally come to the city. While four Syrians had reached Istanbul through Lebanon, seven refugees had spent some time in border cities such as Gaziantep, Hatay, Kilis, Mardin, Adana, and Mersin before reaching Istanbul as their last current destination.

Also, three interviewees had previously started their migration experience working in European countries, but conditions in Syria had forced them to Turkey though they had intended to return to their homelands. Table 1 demonstrates that while 11 participants arrived directly in Istanbul after leaving Syria, some needed to make stops in their travels. Although the majority had taken small breaks refuging in cities, some needed as many as seven stops in cities before reaching Istanbul.

Approximately 44% of the Syrian refugee participants had migrated from Aleppo, 24% from Damascus, and 16% from Latakia. They also appeared to have come from the Syrian cities of Idlip, Hama, and Homs in our sample.

With respect to our sample, we determined four different types of arrival paths to Istanbul and how our Syrian refugee fit in relation to the related routes. The first and most common arrival path among Syrian refugees currently living in Istanbul is the non-stop route after leaving their homeland. Aleppo-Istanbul migration patterns mostly appear among this type of refugee. The second most common refugee route after crossing the border is to stay for a while in a border city and then come to Istanbul. The third type of Syrian refugee in Istanbul consists of people coming to the city from another country neighboring Syria. The last refugee type is the one preferring Istanbul after experiencing migration in Europe.

Table 1

Syrian Participants' Routes from Their Homeland to Istanbul

Name	Stop 1	Stop 2	Stop 3	Stop 4	Stop 5	Stop 6	Stop 7	Stop 8	Stop 9
İrem	Aleppo	Istanbul							
Orhan	Aleppo	Istanbul							
Osman	Aleppo	Istanbul							
Kandemir	Aleppo	Istanbul							
Dündar	Aleppo	Istanbul							
Söz	Aleppo	Istanbul							
Demir	Aleppo	Istanbul							
Aslı	Damascus	Istanbul							
Nevin	Damascus	Istanbul							
Alpay	Latakia	Istanbul							
Peri	Idlip	Istanbul							
Gizem	Aleppo	Gaziantep	Istanbul						
Soydan	Aleppo	Mardin Kızıltepe	Istanbul						
Reis	Aleppo	Kilis	Istanbul						
Yaşar	Damascus	Gaziantep	Istanbul						
Kerim	Damascus	Adana	Mersin	Istanbul					
Selim	Latakia	Hatay Yayladağı	Istanbul						
Yılmaz	Syria	Gaziantep	Istanbul						
Yıldız	Latakia	Lebanon	Istanbul						
Arslan	Homs	Lebanon	Istanbul						
Aras	Latakia	Beirut	Adana	Mersin	İzmir	Bodrum	Bursa	Ankara	Istanbul
Yalçın	Aleppo	France	Lebanon	Istanbul					
Çetin	Damascus	Eastern Europe	Damascus	Istanbul					
Yıldırım	Damascus	Scandinavia	Damascus	Istanbul					

Table 1 reveals most of the participants to have landed directly in Istanbul after leaving Syria. For half, such as İrem, Orhan, and Peri who joined their relatives that had come earlier, coming to Istanbul was relatively pre-determined. For the other half, the main motive was to avoid war conditions, so they simply settled down in the first city landed in. For instance, Söz arrived at Istanbul while running away with his family from the destruction that had hit their home and demolished everything they had.

While the majority of Syrians appear to have taken a direct route to Istanbul, the table also revealed some to take stops in-between their travel. Of the sample, those who had stayed in border cities such as Gizem, Yaşar, or Reis tended to have little or no preparation before migrating. Those cases show that participants preferred staying a few days at most at these stops, using them as transit points. As seen in these instances, refugees with limited local networks at their destination appeared less likely to have previous information on life in Turkey. Thus, they did not risk their chances in small cities, instead moving on to larger ones. Some refugees like Selim and Soydan have local ties with the cities they lived in before coming to Istanbul. Their settlement tendencies were observed to differ from those with limited local networks. In those examples, participants were seen to first aim at settling down in these cities and had had some plan for migrating to Turkey. However, limited job opportunities and economic struggles made them move on to Istanbul.

The cases of Çetin, Yalçın, and Yıldırım demonstrate that previous migration experience can impact having more informed decisions on migrating to Turkey. Long years of work experience in other countries provided them with more options and possibilities to choose from when war broke out. Their migration stories include long years away from homeland, at some points as long as 18 years. However, other involved actors can interfere with this claim, as they share other common characteristics, too. They all are highly educated as engineers and traders, and their educational background could have contributed to their informed decisions. In addition, all three are male participants; this conforms to the dominant masculine nature of the sample's decision makers. Yalçın talks about this issue, saying that he applied for a residence permit to France and Germany but in the end was left with no other option than Turkey.

In the field of international migration, forced migration is distinct from voluntary migration according to the migrant's reluctance to uproot. However, determining the difference between refugee and non-refugee appears difficult, particularly when coming from the same place and ethnicity. In the case of non-Syrians, the fact that participants migrated for economic or educational reasons were shown more likely to come directly to Istanbul, while those who had experienced violence or difficulties in their countries needed to take stops in their journeys. As seen in Table 2, however, these participants

are not observed with more than one stop, which was usually used as a transit point. Moreover, regardless of background, the research's non-Syrian participants are observed to have made more informed decisions when migrating to Turkey. All interviewees except Mehdi stated having had some kind of preparation before coming. These preparations include attending Turkish schools in their countries, learning the language, and collecting information through pre-existing ties with the country.

Table 2
Non-Syrian Participants' Routes from Their Homeland to Istanbul

Name	Stop 1	Stop 2	Stop 3	Stop 4
Mehdi	Afghanistan	Pakistan	Iran	Istanbul
Itiraf	Pakistani village on Indian border	Islamabad	Dubai	Istanbul
İbrahim	Palestine	Israel	Istanbul	
Kasım	Mogadishu	Eastleigh in Nairobi	Istanbul	
Pers	Bushehr	Istanbul		
Maksat	Turkmenistan	Istanbul		
Aman	Lebap	Istanbul		
Hasan	Tehran	Cyprus	Istanbul	

In the case of non-Syrian participants, all except Hasan were observed to have arrived in Turkey within the last five years. These interviewees' average duration since migration is found to be four years. The group is found to be equivalent to Syrian participants in terms of time of stay in Turkey and hence suitable for comparison.

Reasons

The majority of the participants reported having left the country due to the life threatening conditions of war there. In some instances, participants mentioned close relatives or friends lost or injured in attacks. As seen in Söz's story, his uncles and children had been killed in a bombing, and the fate of one cousin is still unknown after being raped and disappearing. Another significant reason that forces people to migrate is the absence of resources and economic possibilities. Çetin and Arslan stated that basic infrastructural needs like electricity and water had either only been supplied for a few hours once a week or not at all. Kerim mentioned all his property to have been completely lost in Damascus due to war. Similarly, Aras complained about the high inflation over prices. All these together draw a picture of the economy being unable to sustain life.

Avoiding compulsory military service was also mentioned as a reason for migrating to Turkey. Nevin also said that she and her family had come to Istanbul to protect her son, who had become old enough to join the war. In Syria, young men of 18 are required to serve in the army, which means they will need to actively fight in the war. Thus, running away from the government's constraints became a reason for migrating to Turkey.

The participants who had reported great loss were observed to arrive in Turkey at various times. Some participants arrived in Turkey as early as four years ago, like Kerim who had lost a significant amount of property, and as late as eight months, like Aslı whose father-in-law had been killed. However, the greatest losses are found concentrated around interviewees who had arrived between two and three years ago. For instance, Söz who arrived three years ago, had lost several family members, and Nevin, who came two years ago, stated that everyone she had known was either dead or in prison when she left her country.

The sample reveals migrating to have been a family decision for the Syrian interviewees. The clear majority of participants were observed accompanied by their family when coming to Turkey. Similarly, only two had travelled alone to set up the basic conditions for their family, whom they then brought to Turkey after a while. In the interviews, families can be seen preferring to stay together when migrating due to direct threats to one or more family members. As seen in Nevin and her son's example, the whole family migrated together instead of sending the elder son to a safe country. Similarly, Yılmaz was a supporter of the opposition and had left the country with his family when this support became dangerous for them. Another point observed in the interviews is that all migrants coming alone are male between 24 and 46 years old. In other words, those who are confident at finding a job in new lands are freer for traveling alone. However, leaving the country without the company of family does not mean that they are all alone. On the contrary, they still carry responsibilities for other family members' wellbeing. As seen in Çetin and Yalçın's cases, they both are still responsible for making sure of their parents' safety. Çetin stated being content with his family's safety in Damascus, but Yalçın's family resides in Switzerland today for safety. Also, Selim's, Yıldırım's, and Arslan's experiences show that some participants migrate alone to settle down before the family arrives. Selim and Arslan stated having their families join them after a while and that they live with them now. Yıldırım has not been able to bring his yet but is planning to have them come with him in a few months.

Non-Syrians

Reasons for leaving one's country are more varied for the non-Syrian participants. Half of them reported experiencing violence in their past, having witnessed terror and war in their homelands. İtiraf lost all his family's livestock on a terrorist attack in their village, thus losing all means of sustaining themselves. Kasım similarly witnessed the Somalian war, and Mehdi ran away from Taliban's war in Afghanistan. Poverty is also reported to play an important role in the decision to migrate for this group. Participants are observed to have experienced financial problems and dire conditions to the point of starvation, lacking options beyond migration. As seen in İtiraf's case, these problems are sometimes

as serious as losing all the resources a family depends on. Apart from Itiraf, Aman is also able to provide for his family in Turkey. He stated that his family only lives on 200 US Dollars a month, which is far from sufficient. Moreover, his mother regularly needs some expensive medicines for her illness, thus he needed to work in Turkey to earn more and support his family. Other reasons include government oppression in their homeland experienced by Hasan, exile as Ibrahim's case demonstrates, education for Maksat, and relocation at workplace as is the case for Pers's family.

Non-Syrian migrants are seen to tend traveling without their family, unlike the Syrian refugee population. This phenomenon seems to relate to the motive for migrating, as these interviewees stated having come to Turkey due to exile, increasing violence, economic problems, and educational reasons. Only two participants were recorded traveling with their families. In Kasım's case, he stated that he had left Mogadishu with his family. However, his family settled in Kenya while Kasım moved on for his education. Thus, he was actually initially accompanied with immediate relatives but the course of his travel made him continue solitarily, similar to other interviewees. The only participant who travelled with their family from beginning to end is Pers. He stated that his main reason for relocating was his father's job, and all arrangements to keep the family together were handled with ease from the comfort of his hometown. As a result, having no bitter experience to drive one away from one's country can be related to making migrating as a family convenient. Although the non-Syrian participants appear to travel more than the Syrians, reunions are still observed. For example, Maksat brought his brother to Istanbul and stated intending to bring other members, too. Moreover, Hasan is also observed to have come together with his family after his education. As he tells, his family settled in Turkey while he was in Cyprus for his education, and the reason he came to Turkey without considering any other option after graduation was to reunite with them.

Outstanding Network

The tendency to select Istanbul is obviously due to higher chances for job opportunities. First of all, having relatives is obviously seen as mostly a network for getting a job, as well as for providing a living space and harmonizing with the new environment. For example, in the case of Irem, their existing network in Istanbul was been helpful for being able to settle in and the husband to find a job. She always spoke in a tone of gratitude for their relatives' help and their fortune. Most of our interviewed sample mentioned having an existing network in Turkey. While migrants without family networks are still apparent, the cooperation of relatives obviously is found both in Turkey and Syria. Living in a house with relatives is common in our sample. Two of the interviewees live in two bedroom houses with more than two families. Peri's case clarifies living with all eight relatives together in Kağıthane. In addition,

they also work together in a restaurant they own in Aksaray. As a nuclear family, living with parents or siblings is also observable in our sample. In consideration, finding work with the help of relatives or working with them can also be said to be frequent. While the network found in Istanbul provides settling, becoming employed is also afforded through relatives. That is the reason why Syrian's have a family network in places of work. Except for one case, all the interviewees who came to Istanbul after living for a while in the southeastern Anatolian metropolises next to the Syrian border in Turkey originally have relatives in these cities. The one exception is Kandemir who has relatives in Adana, a city in southern Turkey; however, he maybe preferred coming to Istanbul directly due to the variety of job opportunities.

In comparison, great differences are found between Syrian refugees and non-Syrian refugees in Turkey. First and foremost, the results of the built network factor are found to differ enormously for non-Syrians. No family network is apparent among the non-Syrian refugees except for one case: Hasan is a 30 year old Iranian film maker who came from Tehran. He left his country when he was 17 and went to Cyprus. After staying there for four years, he moved to Turkey. His mother is Turkish, so he has preexisting ties with the country. All other non-Syrian interviewees were on their own when they first arrived in Turkey.

Labor Market Participation

Demographic profile. We first looked at employment qualifications in comparison with their demographic profiles. In our sample, we represented demographic profiles by marital status, age, gender, current employment status, and time living in Turkey (see Table 3). 56% of the unmarried interviewees work in qualified job or are self-employed. The term “qualified jobs or self-employed” means: self-employed in hotel management, self-employed in the textile industry, having an architecture office, being a musician, or self-employed co-owner of a small hotel. Meanwhile, 27% of married interviewees work in the following qualified jobs or are self-employed as: a company's international trade department, vice manager, or flower shop, and as job organization marketing or self-employed at a restaurant for secondary work. In our sample, refugees' marital status has an obvious impact on getting a qualified job or being self-employed. This reveals that single refugees are more confident at taking risks, while married refugees are less so. The mean age for those with qualified jobs or who are self-employed has been calculated as 32. Furthermore those with qualified jobs from the sample are revealed to be predominantly male. All in all, we can say a total of 37% have qualified jobs or are self-employed, which means the majority work in unqualified jobs. These unqualified jobs are commonly waitressing and working in the textile sector. As a result, we have noticed an affective link among marital status, age, and gender in terms of refugee's job selection preference.

Table 3
Demographic Details of Syrian Interviewees

District	Hometown	Marital Status	Age	Gender	Employment	Time of Living in Turkey
Fatih	Damascus	Single	45	Male	self-employed hotel management	5 years
Şişli	Latakia	married	37	Male	waiter	2.5 years
Fatih	Aleppo	married	33	Female	housewife	2 years
Beşiktaş	Aleppo	Single	26	Male	self-employed textile sector	4 years
Ataşehir	Aleppo	Single	23	Male	architecture office	4 years
Gaziosmanpaşa	Aleppo	married	36	Male	textile workshop	2.5 years
Gaziosmanpaşa	Damascus	married	40	Female		8 months
Gaziosmanpaşa	Damascus	married	42	Female		2 years
Gaziosmanpaşa	Latakia	married	36	Male	textile workshop	3 years
Fatih	Latakia	single	24	Male	musician	1.5 years
Fatih	Aleppo	married	30	Female	packaging folderer	2 years
Avclar	Aleppo	single	23	Male	waiter	5 years
Fatih	Aleppo	single	15	Male	errand boy	1.5 years
Avclar	Damascus	married	38	Male	barber	2.5 years
Beşiktaş	Latakia	single	28	Male	charcutery	6 months
Fatih	Damascus	single	36	Male	self-employed co-owner of a hotel	3 months
Beyoğlu	Aleppo	married	22	Male	restaurant	2 years
Ümraniye	[Missing data]	married	24	Male	a company's international trade department	4.5 years
Bağcılar	Aleppo	married	39	Male	textile workshop	4 years
Fatih	Homs	married	46	Male	vice manager	4 years
Fatih	Aleppo	single	23	Male	textile mill	3 years
Bayrampaşa	Damascus	married	39	Male	flowering business and as an extra job organization marketing	3 years
Kağıthane	Idlip	married	28	Female	self-employed restaurant	2 years
Beşiktaş	Aleppo	married	40	Male	valet parking service	3 years

On the other hand, the non-Syrian refugee sample clearly is dominantly single and male, with no non-Syrian female interviewees. This can be a limitation in comparing the two groups of migrants. Moreover, 75% of the non-Syrians are single, while this percentage is 36% for Syrian refugees. Except for a 46-year-old interviewee who is married and a 20-year-old Afghan refugee who is engaged to a woman in Afghanistan, all other non-Syrians are single. Considered among the reasons for coming to Turkey, which are mostly educational and economic, marital status is found to be mainly single (see Table 4). Furthermore the average age has been detected as 24. Not great age difference is noticed between Syrians and non-Syrians. In fact, they are similar. Non-Syrian interviewees have also been identified as working in unqualified jobs as often as Syrian refugees.

Table 4
Demographic Information of Non-Syrian Interviewees

District	Hometown	Gender	Marital Status	Age	Employment	Time of Living in Turkey
[Missing data]	Afghanistan	Male	engaged	20	car-washer	4 years
Kağıthane	village of Pakistan next to the Indian borders	Male	single	31	furniture shop	2 years
Küçükçekmece	Palestine	Male	married	46	research institute	4 years
Mecidiyeköy	Mogadishu	Male	single	24	student	3 years
Beşiktaş	Bushehr	Male	single	24	student	1,5 years
Fatih	Turkmenistan	Male	single	24	student-waiter	5,5 years
Şişli	Lebap	Male	single	23	office boy	3 years
Beyoğlu	Tehran	Male	single	30	film maker	9 years

Level of education. Secondly we examined education levels, which for Syrian refugees are composed mostly of uncompleted. In spite of this, the qualified job owners and the self-employed have mostly continued studying or have a high level of education. Considering the Syrians in the business sector, the majority of those who have a certain level of education or worked in qualified jobs back in Syria are not able to work in their own fields in Turkey. In particular, students can be seen continuing their education and people working to become self-employed or qualified.

Highly-educated people from Syria are generally known to mostly prefer going to Europe through Turkey. However, we have met some highly-educated people who had made or started their own jobs still living in Turkey. The average time living in Turkey has been calculated as four years, with periods as short as three months being observed. In the case of Yıldırım, an electrical engineer from Damascus who currently co-owns a hotel in Istanbul, he had worked in a managerial position in Syria. Traveling to Istanbul several times for business before the war was a characteristic of his journeys. He had also lived in a Scandinavian country for a while before this. Meanwhile, being in Istanbul, France, or Eastern Europe countries several times for business or for living before the war is also apparent for the other qualified job owners. Furthermore, we also understand Syrians are unable to work in their own educational fields, which we will discuss later in work-related problems.

In our sample, non-Syrian refugees have better education levels than the Syrian refugees. Non-Syrians are more likely to continue their education, not the Syrian refugees. Except for one case in our sample, all non-Syrian interviewees have good education levels. The one exception is Mehdi, a 20-year-old man from Afghanistan. He came to Turkey four years ago when he was 16. He underlined his reason for migrating to be the ongoing war in his country. He talked about many people joining the Taliban and said that Syrians are among them. Mehdi was in the military service for three years. He stated being afraid and unable to stay there anymore. He had not

been going to school, although his father wanted him to when he was in Afghanistan. He had worked informally as a construction worker while still there. As such, education level does not correlate with a higher salary.

As mentioned above, the non-Syrian students in our sample have tended to continue their education. Even as students, funding themselves economically could be observed. However, academic standing is not only seen from students. In the case of Ibrahim, we see a migrant whose academic standing affects his employment status. Ibrahim is from Palestine and came to Turkey four years ago. He stayed in prison for 20 years in Israel because he was a leader in the revolution against the Palestinian occupation. He was 40 years old when exchanges between Israeli and Palestinian prisons began. However, they did not let him return to Palestine. He had to choose between three countries: Qatar, Syria, or Turkey. Although he had friends in Qatar and Syria, he chose Turkey. His interest in Turkey comes from his Israeli friends in prison where he learned more about Turkey's political conditions and history. He came to Turkey right after he was released, studying international studies and also getting a master's degree in it. He now is working on his PhD in political science at Marmara University. He works at a research institute in Turkey and researches the conflict between Israel and Palestine. He also goes to conferences and gives speeches. His income comes from the research and his retirement in Palestine. In his reply to the question about his living conditions, he said his family is wealthy and he had sold his share of the land in Palestine and made some trade. Consequently, we can say that Turkey also gets highly qualified migrants whose level of education leads to high employment status.

Language. Overall, language is accepted as a significant part of the integration process. The interviewees' expressions can be stated on this point of view. Those who encounter language barriers want to go back to Syria or to another country. Orhan, who can only speak a few words of Turkish, and Yıldırım, a co-owner of a hotel in Istanbul, describe Turkish as an extremely difficult language. Yıldırım added that he wants to go back to Aleppo after the war. Although Aras, a 24-year-old musician, expressed not experiencing language as a handicap, he defines Istanbul as an international city and being fluent in English with a little Turkish is enough for him. In spite of this, Dündar contextualized the language issue from a gender perspective, saying women face this problem more than men. Consequently, knowing English due to a high level of education leads to dissolving the language handicap. Altogether, those who do not encounter language as a problem seems to be more integrated and assembled.

Additionally, our non-Syrian sample encounters more of a learning process with the Turkish language. Being younger and continuing education are noticed to influence the language learning process. Except for Ibrahim, who is from Palestine, every interviewee

mentioned having a good level of Turkish or continuing to learn it. Furthermore, Pers, an Iranian who came to Turkey a year and a half ago because of his father's job and who is continuing his education in industrial engineering at an Iranian university, is learning Turkish and states this to have significantly improved his communication with the locals. Additionally, we have detected another exciting occurrence in one case. Kasım is a 24-year-old male migrant from the capital city of Somalia. He had lived an ordinary life in Mogadishu for 13 years. He left Mogadishu because the war was getting worse, even though they had not experienced bad circumstances to make them move. He did not see any conditions of war until on the way to the airport in Mogadishu. They left by plane to Kenya with all of his family members but on different days. He does not remember the paper work because of his excitement as a child. After arriving in Eastleigh, a suburb of Nairobi, they stayed in a hotel for a while until they rented a house. Even though there was a place called Little Mogadishu where most of the Somalis live, they did not live there. His family did not even want him going there because of the high crime rate. He explained that people who lived there were not registered because they had come on foot, and even though the Somalis were victims, they had been blamed for these crimes. They stayed in Eastleigh for only a month and then found a house in another district "where they could live." After resettling, he and his siblings went to a course where they could learn English and catch up on their classes. It took seven months to start school. He had no problems adapting to school in Kenya, and he also was learning Swahili. On the other hand, they talked in different languages at home, and he said his mother did not know much Swahili. He underlined the fact that he had never faced discrimination for being a foreigner in Kenya. He came to Turkey for his education. He explained that he wanted to leave his family and study somewhere else. He decided to come to Turkey because he had gone to a Turkish high-school in Kenya. He has taken language courses here and already took all his exams but one. He has many friends from different nationalities, but his closest friends are Kenyan because he had lived with them. This case shows Turkish language education to have expanded to Africa and Asia.

All in all language is not perceived as an enormous problem by our non-Syrian sample as much as by the Syrian refugees. The reasons may be their networks, employment conditions, or willingness to live in Turkey. As mentioned before, language learning is an aspect of employment that affects migrants' integration process. Networks greatly impact the way Syrians find work. On the other hand, non-Syrian interviewees have followed a different pattern in finding work from the Syrians, due to their non-existent networks. Moreover, the variety of work impacts the language learning process, as also mentioned previously. Aside from this, we have also analyzed willingness to live in Turkey to also have an effect on learning the language of the host country. Those who want to stay in Turkey permanently try to get involved in society, while those here temporarily do not focus on integrating by learning Turkish.

Importance of relationship with employer. A substantial number of Syrian interviewees mentioned their relationship with the employer. Employers provide support by helping to rent a living space and registering children in school. In Dündar's case, he had been paying 1,200 TL for a 3-room flat. Now he pays 700 TL for a 4-room flat thanks to help from his boss, who helped him to find his current flat for a reasonable rent, bought all his furniture for him, and still provides monthly support for his children's educational needs. Also, his experience and current living conditions in Istanbul are directly related to his boss's help. The interviewee stated that his boss is sentimental about working with Syrians. In the case of Selim, the support from his employer is obvious. Selim likewise rented his house with the help of his employer. As he tells, landlords were not willing to rent their houses to Syrian people. Additionally, the boss registered Kerim's daughter in school. All things considered, his employer quite obviously helped. Mainly, the relationship with the employer can be stated on the surface as essential for Syrian refugees. We did not encounter the same work relations in the non-Syrian interviews as we did in the Syrian cases.

Work as a Social Integration Process and Its Related Challenges

The main point we have inferred is that work becomes a social integration process for the refugees and is seen as a way of socializing that brings the refugees out of an isolated environment. In the case of Irem, she is usually busy with taking care of her daughter and brother-in-law's children while everyone works; she thus explained that she mostly lives in an isolated environment. Being a member of society, the host country's language becomes a condition of integration. Language differences are a barrier in this process. We saw in our sample that those who do not speak Turkish live in an isolated environment and cannot get involve in society directly. Furthermore, language is partially learned through work experiences. Still more than a few face language as a handicap.

Informal work conditions have a major effect on stimulating discrimination. De facto refugees encounter discrimination and xenophobia in everyday life –both in and away from their place of work. Orhan, who finished his studies in Istanbul and is 23 years old, currently works in an architectural office. However, his salary is significantly lower than his coworkers, and his work hours are not limited like the others. He generally has to stay at the office until the job is done, which can be as late as 9 or 10 pm every night. He says that he does not have social security and has been unable to get a work permit. Thus, he considers going to Egypt for better work opportunities. He mentions the language barrier experienced here has a drastic negative effect on his life. Also, he says that Syrians repeatedly encounter unwelcoming behavior. For example, landlords directly said they do not want Syrians while searching for flats to rent, and a policeman told him to go back to Aleppo when he went to the police station for his appointment. This demonstrates not only the existence of individual discrimination against refugees,

but also institutional discrimination to a substantial degree. Therefore, institutions in particular and other components of society have to be better informed about refugees' circumstances. Furthermore, the problem of aggressive behavior has been mentioned more than once. Kandemir stated not having experienced any personal hate himself, but he does know several people who have faced such aggressive behaviors. Regarding an incident he witnessed, he states, "I was once on a minibus and there was another Syrian man that I didn't know. All of a sudden, a man started shouting, 'Where did you come from to this country? Who let you in?'"

Half of the interviewees in our sample mentioned work conditions, job accidents, and job-related issues. A part of the group experienced these problems themselves, and the other part heard it from a relative or friend. In general, the main issues can be stated as: (a) wage payments, (b) skill mismatching, (c) child labor and (d) social security-related problems. Our sample has revealed these topics through their experiences. While all these topics are crucial as outcomes of informal work conditions, we attach the greatest importance to work accidents.

Wage payment issues. The majority of interviewees mentioning job-related issues stated being underpaid. While talking about getting paid, most refugees mentioned discrimination at the work place. For example, Kandemir stated being unable to get his salary for several months. He also mentioned knowing some refugees who have been struggling to find work and as a result live on the streets or in tents. Their work conditions have also been specified as harsher than other workers. Discrimination among workers is clearly noticeable. As Irem reported, her husband works in a textile shop with his brother. She says they sometimes experience hard times at work, but the biggest problem is with the work hours and their pay. As she reported, he receives less money than what the boss officially reports and works six days a week for long hours. Orhan and Gizem also mentioned that, even though they work as hard as Turkish workers, they earn less. In addition, non-Syrian interviewees also face the obvious discrimination in payments like Syrians. Mehdi is a 20-year-old man from Afghanistan. He gets paid daily as a car-washer. Mehdi said he initially had received a monthly salary monthly, but he decided to change his payment intervals to daily to minimize risks, as an acquaintance in Ankara had only received one month of salary for five months of work. Likewise, Itiraf, a Pakistani who had came to Turkey two years ago due economic problems in his country, faces problems getting paid. He is a high-school graduate currently working in a furniture shop. He earns 1,500 TL but expected more at first. He claimed that his salary has been repeatedly unpaid or appropriated in large amounts, as much as 3,500 TL. He emphasized that not getting the same wage as Turkish workers despite working harder than them also affects the work environment. He wants to get his work permit to fix this problem. He also explained not having other difficulties except for one time when he was

abused. Additionally, Aman, a 23-year-old Turkmen refugee, and Hasan, a 30-year-old Iranian film maker, talked about getting paid less than Turkish workers.

Skill mismatching. Most of our Syrian interviewees mentioned not being able to work in their own fields of work. Demir is a 40-year-old father of 10 from Aleppo and had come to Turkey three years ago due to the circumstances of the war. They had chosen Turkey because it was cheaper than the other options (Lebanon and Jordan). He had earned 10-15,000 TL monthly while in Syria as a contractor. In Turkey he is unable to do this work so he works at a parking lot earning 1,750 TL a month. Demir also stated that his cousin, who also lives in Istanbul, had experienced a work accident. The incident happened while his cousin was delivering for the grocery shop. He got hit by a car and, instead of getting an apology from the driver, he got scolded for being there. In fact, the issue with work accidents indeed poses an issue that runs deep for our sample. Thus, this topic will be investigated further using different examples in the following sections. Continuing, Nevin, a 42-year-old woman from Damascus who had come to Turkey two years ago, explained that her husband had been a translator (Italian, English, and Arabic) back at home, but that he cannot do this work here. As a result, they usually have monetary problems. Moreover, non-Syrian interviewees also see skill mismatching, but not as often as the Syrians do. Most of the non-Syrians who had migrated to Turkey were clearly in economic trouble or wanted to increase their income, whereas the Syrians had been obliged to migrate. All in all, we detected many more examples all related skill mismatching, which has led to a great loss of qualified labor for the participants.

Child labor. From another perspective, child labor is also apparent in our sample. Reis, a 15-year-old, stated not having time to go to school because of having to contribute to living expenses. He has two little sisters and has been living with his family at his uncle's house in Fatih for 1.5 years. His mother stays at home to take care of his two little sisters, and his father works as a building worker. They had migrated to Kilis and then came directly to Istanbul by bus to find work. Reis had been in primary school in Aleppo but now has to work to save money. He works as an office boy at a place called İSTOC. He gets paid 150 TL weekly and takes the bus to work from Fatih. He said this work place employs many Syrian children. He feels regretful because he cannot go to school, though he wants to and wants to become a teacher. Thus, children clearly have to contribute as wage earners to earn a better living as a family in the case of Syrians.

Work accidents. We have detected several work accidents. These were experienced in both the sample and reference groups (Syrians and non-Syrians). Some of the cases have already been mentioned. From this perspective we will discuss two examples, beginning with the experiences of Syrians. Söz, a 23-year-old refugee, talked about

job accidents that had happened at work. Söz works at a textile mill similar to his job in Syria, where he was considered a machine user. He also works with two brothers and a cousin. He got his job with the help of his relatives. He gets the minimum salary, and was told this is quite good. He works 11 hours a day from 8 am to 7 pm. He talked about job accidents in this workplace. One of his relatives was injured while working in Istanbul; a platinum plate had crushed his relative's foot. Another relative drowned while working in the sewage system. Also, his brother had cut his finger at their current workplace and was unable to be operated on in Turkey. Thus he had to go to Syria and now he cannot use his finger. Meanwhile, talking about Turkey's living conditions, he underlined that he cannot remember the last time he saw clean hospitals like these. He is able to receive health care as he is registered in Turkey and is very thankful for that. The textile mill is in Yedikule, which is also where their home is. They live in a two-bedroom house with 12 people. In addition, he underlined women's conditions, saying that most women had become destitute during the war. In Turkey, those in Ankara have better living conditions. If he can ever return to Syria, he wants to see what remains of the places where he once lived. The major problem here seems to be issue of insurance. Obviously, all salary discrimination aside, labor power is not protected for refugees in Turkey. Getting used to these incidents has started to be accepted in society and, moreover, by the refugees themselves. From the non-Syrian point of view, the most severe work accident was mentioned by Aman, a 23-year-old man from Lebap, Turkmenistan. He came three years ago for work. He shares a flat with some friends he knows from his hometown. As he tells it, they had come to Turkey before him and settled down, and then he joined them. He is a mechanic, and when he first came here, he had worked as one, but due to a workplace accident he cannot do this anymore. He had been working in a car repair shop when a piece of metal flew into his eye. Aman had no insurance, so his bosses took him to a public hospital using a fake name and story. After his doctor insisted he tell his side of the story, he confessed to actually being an immigrant and it being a work injury. He had an emergency operation and then three more follow-up surgeries. His bosses informed him that they had paid all expenses, but after a month in the hospital, Aman realized that only his first emergency operation had been paid and the remaining expenses were on him. When he confronted his bosses about the issue, he was fired and told, "You are a foreigner. They can't do anything. Just stay away from the hospital." He hired a lawyer afterwards thanks to his new boss and with this legal help was able to reach an agreement with his previous bosses to cover the expenses. He stated still receiving treatment for his eye. Currently he works in a law firm office for minimum wage (around 1,300 TL), which he states is twice as much as he had been making in Turkmenistan. Although his overall experience in the country sounds bitter, he feels happy and grateful about his life in Turkey. When he compares the two countries, he says that life is cheaper in Turkmenistan but work conditions are harsher. Also, health services are not easy to obtain. While utilities and

basic needs are either free or low-cost, medical needs are quite expensive. This is why he regularly sends money home, so that he can help his family. As he states, his mother needs medicine regularly, mentioning that she has psychological problems due to a past incident. When she was newlywed and pregnant, she had witnessed her father set himself on fire. Her father's suicide and resulting intense fear caused her to develop an anxiety disorder. Aman says that they have tried getting help from several doctors, but have yet to be able to find sustainable help. She needs to be hospitalized twice a year and uses expensive medicines every day. He says that they had tried to make his mother retire for three years, finally managing to do so a few months ago. Her retirement salary pays for her needs, but they have nothing left to live on except Aman's help. He has no social life in Istanbul, purposefully avoiding spending his free time outside because he thinks it would be a waste of hard-earned money. He states that he had come to Turkey due to economic problems and had never considered another country. At first, he had planned to stay in Turkey for two years and go back after earning enough money, but now he does not intend to go back to Turkmenistan. Several major problems appeared to surface in this interview. First of all, he states having no social security or retirement option at work. He also mentioned that a previous workplace still owes him three months of salary. His fragile status in a foreign country apparently leaves him open to exploitation, which he has apparently experienced on several occasions. Another point he makes is that he had had no network with the locals in the city during his first period in Turkey. He and his two roommates from Turkmenistan struggled by themselves to improve their conditions in Turkey. They have not received any help in terms of their status in the country, thus they cannot defend or protect themselves when serious issues arise. These days, he says he only wants to have resolution with his medical condition and Turkish citizenship.

Conclusion

Istanbul is the city with the largest refugee population in Turkey. The number of Syrians in Istanbul under temporary protection is claimed at more than half a million. Thus, examining this city not only as the host of the largest refugee population but also as a cultural encounter has become important. The process of getting involved in a society, the steps that lead to important experiences, and the mixture of cultures must be studied.

Our study is based upon interviews with Syrian refugees who have come to Istanbul compared to interviews with non-Syrian people living in Istanbul. The interviews with Syrian migrants are about their experiences on the road and integration process. Non-Syrian migrants were examined in two ways: those who had come to Turkey as a safe third country and those who stay here because of economic reasons. In addition, no connection was found for the tendency to come directly to Istanbul with educational background or marriage status.

Several findings in our study differentiate Syrians from non-Syrians. Syrian refugees differ in terms of many aspects, such as resettlement, migration route, labor market participation, and demographical profiles. Starting with an interesting finding, marital status has been found to impact refugees' experiences in getting qualified work or being self-employed. This means that single refugees feel more confident taking risks while married refugees are less so. On the other hand, marital status has also been observed to affect the purpose of migration. This is because the two most common types of reasons for migrating, educational and economic, are associated mainly with unmarried interviewees. Subsequently, we claim an efficient link to exist among marital status, age, and gender in choosing an area of work.

Furthermore, our sample of non-Syrian participants has better levels of education when compared to the Syrian refugees. Non-Syrians are more likely to continue their education. Additionally, we can say that Turkey also receives highly qualified migrants whose level of education leads to better employment statuses.

We uncovered numerous outcomes. One essential finding from the interviews is that families prefer to stay together when migration occurs due to a direct threat to one or more family members. Our sample shows that migration has been a family decision for the Syrian interviewees. On the other hand, non-Syrian migrants tend to travel by themselves, unlike the Syrian refugee population. Moreover, our findings demonstrate that an obvious reason for choosing Istanbul as a destination is it has higher chances for job opportunities. Relatives have primarily been acknowledged as an important network for getting a job, providing a living space, and adapting to the new environment. In comparison to the Syrian refugee migrants, no family networks exist among the non-Syrian settlers but one. Consequently, significant differentiations exist among Syrian and non-Syrian networks and family order based on our findings.

To continue with another finding, the language of host country is an issue when it comes to harmonizing with society. Language differences appear as a barrier in this process. Our sample demonstrates that those who do not speak Turkish cannot become directly involved in society. While language is partially learned through work experience, more than a few face language as an obstacle. Altogether, those who do not face language as a problem appear more integrated. Likewise for our non-Syrian sample, the Turkish language is more likely to appear in a learning process. Being at a young age and continuing education can be noted as effective in the language-learning process. Clearly, those who want to stay in Turkey permanently try to get involved in society. Those who are not interested in staying permanently are not focused on integrating by learning Turkish.

When it comes to the work environment, the relationship with one's employer is essentially interesting. However, this relation is more significant for Syrian

interviewees compared to the non-Syrian participants. Our findings notably demonstrate employers to mostly have positive attitudes and willingness to help. On the other hand, a great part of our interviewees mentioned unfair treatment concerning wages. While refugees experience discrimination by being otherized in various parts of their lives, this issue proves not only individual discrimination to exist towards refugees but also systematic discrimination to be substantial.

In general, the work problems seen among the employed refugees are: (a) regular salary payments, (b) skill mismatching, (c) child labor, and (d) social security-related problems. One of the most significant findings is the large issue with work accidents. Social security has been found as a topic ignored among employers. Obviously, all salary discriminations aside, labor power does not provide protection for refugees in Turkey. All in all, great differentiations are found among Syrian and non-Syrian migrants in Turkey. However, similarities are also found for work-related problems. Thus, when it comes to being otherized in Turkey, discrimination can be stated as a major fact that is experienced among a great number of refugees.

References

- Kunz, E. F. (1973). The refugee in flight: Kinetic models and forms of displacement. *The International Migration Review*, 7(2), 125–146.
- Republic of Turkey Ministry of Interior Directorate General of Migration Management. (2016, October 6). *Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı*. Retrieved from http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2016). *2015 Türkiye Göç Raporu* (Publication no: 35). Ankara, Turkey: Author.
- “Türkiye’nin Yabancı Haritası”. (2016, February 6). *Milliyet*. Retrieved from <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-nin-yabanci-haritasi-antalya-yerelhaber-1198968/>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2016, September 30). *Syria regional refugee response*. Retrieved from <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

Türkiye’de Yaşayan Çeçen Mülteci Kadınların Travmaları: Anlam Kurma ve Başa Çıkma Stratejileri*

Hatice Ekici^a

Öz

Bu araştırma, savaşın ortaya çıkardığı sıkıntıları ve özellikle travmatik kayıp yaşamış Türkiye’de yaşayan Çeçen mülteci kadınların deneyimlerini anlamlandırabilmelerini ele almaktadır. Daha özeldir ise bu kadınların anlam kurma ve başa çıkma stratejileri ele alınmaktadır. Araştırmanın verileri 13 Çeçen mülteci kadın ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Verilerin analiz edilmesinde yorumlayıcı fenomenolojik analiz kullanılmıştır. Katılımcıların anlatıları, Çeçen kadınların kırılğan ve sıkıntılı hâle geldiklerini göstermektedir. Savaşın travmatik deneyimlerine yanıt olarak, travmatik anılarla baş edebilmek için kaynak sağladığından dolayı, dini inançlarını kuvvetlendirmişlerdir. Bu çalışmada Çeçen kadınlarının anlam kurma ve başa çıkma stratejileri göz önünde bulundurulduğunda tekrarlanan 10 tema bulunmuştur. Bunlar şunlardır: dini ibadetlerin artırılması, Allah’ın iradesine teslim olmak, Elhamdulillah, savaşın sebeplerine yönelik teolojik izahlar, travmatik deneyimleri kişisellikten çıkarmak, bir kişiyi şehit olarak nitelendirmenin unsurları, şehitlikten beklenen faydalar, şehitlik mertebesine erişmek, şehitliği idealize etmek ve zorunlu bir mutluluk anlatısı. Zorunlu mutluluk anlatısı dışındaki başa çıkma stratejileri, Çeçen kadınların önemli başa çıkma ve yılmazlık kaynakları olarak bulunmuştur. Ancak zorunlu mutluluk anlatısının bu kadınların iyileşme süreçlerine engel oluyor gibi görünmektedir.

Anahtar Kelimeler

Rus-Çeçen çatışması • Mülteciler • Travma • Başa çıkma stratejileri • Din

* Bu makale, 2014 yılı Ocak ayında Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü Anabilim Dalında hazırlanan yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

a (✉) Hatice Ekici (Doktora Adayı), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Psikoloji Bölümü, Fatih 34660 İstanbul. Eposta: haticeozen11@gmail.com

The Trauma of Chechen Refugee Women Living in Turkey: Meaning-Making and Coping Strategies*

Hatice Ekici^a

Abstract

This research aims to explore how Chechen refugee women living in Turkey who have lived through the distress of war and traumatic loss in particular make sense of their experience. More specifically, it examines these women's meaning-making and coping strategies. The semi-structured interviews with 13 Chechen refugee women have provided the main data of this research. Interpretive phenomenological analysis has been used to analyze the data. The analysis of the accounts shows Chechen women to have become vulnerable and distressed. In response to the traumatic experiences of war, they have deepened their religious beliefs, as these beliefs provide resources for dealing with their traumatic memories. In consideration of the meaning-making and coping strategies of the Chechen women in this study, 10 recurrent themes have been found: increased religious service, submitting to the will of God, Alhamdulillah, theological explanations for the causes of war, depersonalizing traumatic experiences, what qualifies one as a martyr, the expected benefits of martyrdom, earning the honor of this martyrdom, idealizing the martyr, and a narrative of obliged happiness. All coping strategies except the narrative of obliged happiness have been found as important resources for coping and resilience for Chechen women. The narrative of obligatory happiness, however appears to interfere with these women's healing processes.

Keywords

The Russian-Chechen conflict • Refugees • Trauma • Coping strategies • Religion

* This paper is based on my master thesis which is submitted to the Graduate School of Faculty of Arts and Social Sciences in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Conflict Analysis and Resolution, January, 2014.

^a (✉) Hatice Ekici (PhD Candidate), Department of Social Psychology, İstanbul University, Fatih, İstanbul 34660 Turkey. Email: haticeozen11@gmail.com

Received: April 29, 2018

Accepted: June 12, 2018

Online First: July 1, 2018

Copyright © 2018 • The International Refugee Rights Association • <http://mejrs.com/en>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

DOI DOI: 10.12738/mejrs.2018.3.2.0044 • Summer 2018 • 3(2) • 145–170

Civilian populations in recent history have experienced excessive political violence (Schmidt, Kravic, & Ehlert, 2008). They have witnessed the atrocities of war and violence and experienced human rights abuses. Many of these civilians have been killed during wars and military campaigns; furthermore, most of those surviving these traumatic experiences have been forced to flee their home countries (Ghobarah, Hutt, & Russet, 2003, as cited in Schmidt, Kravic, & Ehlert, 2008). Therefore, the refugee experience can be described as one of the most important consequences of contemporary war. The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR, 2006) defines refugees as “persons who are forced to flee their home countries to escape serious human rights abuses and other causes of prolonged physical and emotional distress”. The fact that the terms refugee and asylum seeker are used divergently in the literature is important to note. “In some studies, persons with refugee status are referred to as asylum seekers; in other studies, persons still awaiting an asylum outcome are referred to as refugees” (Ryan, Kelly, & Kelly, 2009, p. 92). The term refugee as used in this paper includes asylum seekers, refugees, and internally displaced persons affected by war and organized political violence. Every day the basic rights of refugees are violated in numerous countries across the world; countless refugees become the target of ongoing physical, sexual, and psychological violence, and many of them have been exposed to disasters, extremely traumatic incidents, and imprisonment (Canadian Council for Refugees, 2002). These conditions have clearly endangered refugees with “physical and psychological distress” (George, 2010, p. 383).

A growing body of research is found on the nature of forced migration that describes refugees’ experiences as a chronic process of traumatization (De Haene, Grietens, & Verschueren, 2010; George, 2010). The complex cluster of the pre-flight and post-flight stressors of war such as violent losses, dispossession, persecution, imprisonment, ethnic conflict, family separation, cultural uprooting, acculturation stressors, and legal insecurity constitute a pervasive accumulation of life-threatening events and characterizes the refugee experience as being at a pervasive risk for psychosocial problems (Lustig et al., 2004). Thus, refugees suffer not only from the psychological distress caused by the experience that led them to flee from their home country but also from a wide range of difficulties while adapting to their new environment (Orosa, Brune, Huter, Fischer-Ortman, & Haasen, 2011). Exile-related risk factors such as social isolation, unemployment, safety concerns, extended separation from family, and acculturation problems form major sources of psychosocial distress, which in turn are able to intensify the impact from the pre-migration trauma (De Haene, Grietens, & Verschueren, 2010). Porter and Haslam’s (2005) meta-analysis revealed the quality of post-displacement conditions to have a significant influence on refugees’ mental health outcomes. For example, refugees who have resettled in permanent, private accommodations appear to have better mental health outcomes than those resettled in institutional or temporary accommodation

centers. Thus, despite the historical focus on the acute stressors of war, recognizing the importance of refugees having to endure contextual post-flight stressors is also necessary (Porter & Haslam, 2005).

Large-scale studies have substantiated the psychological suffering of refugee communities and reflect the nature of forced displacement as risky for developing psychosocial problems. Post-traumatic stress disorder, depression, and anxiety are likely as the most common mental health disorders among refugees (Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005; Lustig et al., 2004; Miller et al., 2002; Marshall, Schell, Elliot, Berthold, & Chun, 2005). A systematic review by Fazel, Wheeler, and Danesh (2005) has suggested one in 20 refugees to suffer from major depression in Western countries, about one in 10 to suffer from post-traumatic stress disorder, and about one in 25 to suffer from general anxiety disorders. Additionally, such disorders also overlap in most of these refugees. When compared to the general population, refugees appear about 10 times more likely to have post-traumatic stress disorder (PTSD) than the general population of the host country (Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005). The psychological consequences of refugees' experiences are both long-lasting and persistent (Askerov, 2011). Persistent levels of trauma-related symptoms are found among refugees several years after their resettlement in a host country (Miller et al., 2002). In this respect, the finding is very significant where 20 years after Cambodian refugees had resettled in the United States, 62% were diagnosed as suffering from PTSD (Marshall et al., 2005). In line with this analysis, Hasanovic (2012) found Bosnian refugees and internally displaced civilians to frequently suffer from PTSD three and a half years after resettling. These findings point out the persistency and durability of psychological trauma among refugees, indicating the severity and long-term nature of the refugee problem (Vojvoda, Weine, McGlashan, Becker, & Southwick, 2008).

Coping Strategies

Culture significantly impacts the response to trauma and coping process. The "presence and intensity of trauma symptoms need to be interpreted differently in different cultures by taking local meaning systems and sociopolitical milieu into account" (Hussain & Bhushan, 2011, p. 575). Cultural factors such as religious beliefs, traditions, community ideologies, and value systems appear to influence the ways that refugees make sense of and deal with trauma.

Religious beliefs' forming important ingredients of culture appear to influence all aspects of coping in responses to trauma, such as appraisals, meaning making, coping activities, and motivation. A substantial amount of research has documented the important role of belief systems in dealing with trauma (Başoğlu et al., 1994; Pünamaki, Outa, & El-Sarraj, 2001). Spiritualism and political commitment in Turkey appear as protective factors among tortured activists (Başoğlu et al., 1994), ideological

commitment serves a protective function among Palestinian children (Pünamaki, Outa, & El-Sarraj, 2001), and religious beliefs, ideological commitment, and social cohesion in Israel play a protective role against war-related trauma (Kaplan, Matar, Kamin, Sadan, & Cohen, 2005). In line with these studies, religiosity and political conviction are found to play important roles in the coping strategies of Palestinians (Baker & Shalhoub-Kevorkian, 1995; Habiballah, 2004). Baker and Shalhoub-Kevorkian (1995) showed in their study that Palestinians who (1) participate actively in resistance, (2) hold political convictions, or (3) are moderately religious show the least signs of helplessness, hopelessness, and pessimism. Complementary to this study, the Palestinian women who are mothers of martyrs have benefitted from religious beliefs and practices in coping with their trauma (Habiballah, 2004). Not doubting the will of God, increased prayer, and visiting the graves of these martyrs are some of the coping methods of Palestinian mothers whose children were murdered during the war. According to some theorists, religious beliefs act as a tranquilizer for these women and make them calm (Habiballah, 2004). In line with these studies, Orosa et al. (2011) examined the role of religious beliefs or ideologies as coping strategies in the outcome of psychotherapy with traumatized refugees. In support of previous research, they revealed that refugees with strong belief systems experience better improvements in the process of psychotherapy and show better mental health outcomes at the end of treatment (Orosa et al., 2011). In relation with these findings, Robertson et al. (2006), in their study with Somali and Oromo women refugees living in United States of America, revealed most of the participants to turn to religion for dealing with their traumatic memories; 71% of the participants pray to reduce stress. Although Tibetans face a range of potentially traumatizing experiences prior to escaping from Tibet, such as imprisonment, abuse, and torture, the findings show only 10% of the refugees to meet the diagnostic criteria for depression or anxiety (Sachs, Rosenfeld, Lhewa, Rasmussen, & Keller, 2008). "An unusual degree of resilience among Tibetan refugees, even those who have survived torture, is evident" (Sachs, et al., 2008, p. 202). According to Sachs et al. (2008, p. 202), "How Tibetan refugees viewed and coped with their experiences explains the unusual degree of resilience among these refugees." Most participants utilize religious coping strategies, which in turn enable them to view others' suffering as more severe than their own. Religious coping strategies and empathetic and subjective appraisals of painful experiences appear to protect these refugees against the harmful effects of trauma (Sachs et al., 2008). These studies underscore the function of belief systems as coping strategies and protective factors among refugee populations from different cultures.

In addition to belief systems, cultural factors such as community ideology, values systems, and worldviews influence how they make sense of and cope with traumatic experience. In their study, Hussain and Bhushan (2011) revealed that cultural factors such as Buddhist philosophy and its practices, religious rituals, historical exemplars of

strength and resilience, community bonding, and support are important resources for strength, coping, and resilience to Tibetan refugees. Kinsie (1988, 1993) also reported similar findings in the context of Cambodian refugees who have suffered multiple traumatic events in that Cambodian refugees are also found to interpret their traumatic experience in terms of the Buddhist beliefs of karma and fate. Tibetan refugees also were found to consider their family and refugee community as sources of support and hope (Hussain & Bhushan, 2011). In line with this finding, Goodman's (2004) study with unaccompanied refugee youths from the Sudan identified community and collective self as important themes that reflect the coping strategies of these refugee youths. Feelings of collectivity and community provide strong protection against the hardships and painful events experienced by these young refugees (Goodman, 2004). Robertson et al.'s (2006) study with Somali and Oromo refugee women also suggested similar findings; 46% of the participants appear to benefit from community support in dealing with trauma by talking with friends to reduce stress. In support of this finding, socializing is also one of the methods of coping among Palestinian mothers (Shalhoub-Kevorkian, 2003). In short, community ideology, values systems, and religious beliefs shape the coping strategies of refugees and influence how they make sense of their traumas. "Cultures with a religious and traditional heritage and collectivistic values may provide better means and resources for finding meaning and making sense of distressing events" (Hussein & Bhushan, 2011, p. 576).

In addition to belief systems, traditions, and value systems are among several coping strategies that have been adopted by refugees from different cultures. Goodman's (2004) study with refugee youths from Sudan found suppression of traumatic memories, their associated negative feelings, and distractions to be important coping strategies used by these refugees. In addition, Roberston et al. (2006), in their study with Somali and Oromo women refugees living in United States of America, found some of these refugees sleep to reduce stress.

A Case Study of the Russian-Chechen Conflict

One example of refugee exposure to traumatic events would be the Chechen refugees created by the Russian-Chechen conflict. The conflict between the Russian empire and the Chechen people started more than two centuries ago, intensified throughout the Soviet era, and continues even today (Sakwa, 2005). For many centuries, Chechnia has resisted being part of Russia (Hammerli, Gattiker, & Weyermann, 2006; Popovksi, 2007). The relationship between Chechens and Russians is interpreted in terms of the exploitation, oppression, and subjugation of the Chechen nation by Russians (Sakwa, 2005). Although the long-standing strivings of Chechen people for independence remained latent for quite some time, it erupted with the dissolution of the Soviet Union in the early 1990s (German, 2003, as cited

in Askerov, 2011). The Russian reaction to this national self-assertion was “brutal, and the relationship between Chechen Republic and Russia deteriorated rapidly” (Askerov, 2011, p. 17).

In 1994, Russian authorities launched military operations in Chechnia to preserve the constitutional order, which quickly escalated into war (Popovski, 2007). The war lasted for two years. Unable to win the war, Russia signed the Khasavyurt cease-fire agreement with Chechen leaders, marking the end of the first Chechen War (Hughes, 2007, as cited in Popovski, 2007). Between 1996 and 1999 no major armed hostilities happened between the Chechens and Russian forces. However, the authorities failed to ensure law and order in the Republic. The three years of quasi-independence in Chechnya was accompanied with rampant criminality, hostage takings, chaotic violence, immigration of radical Islamists, flow of narcotics, terrible attacks on foreign aid workers, and general lawlessness (Kramer, 2010). Also, authorities failed to check the training of fundamentalist militants and illegally armed groups from benefitting from oil smuggling. The flow of foreign Islamists into Chechnya is considered one of the reasons for instability in the Republic (Kramer, 2010). These people soon set up networks which were particularly attractive to Chechen youth, who had generally been living in unfavorable conditions and had experienced the 1994–1996 war, and found many supporters because of the people’s rising interest in Islam (Gammer, 2006, as cited in Askerov, 2011). The Republic, which was characterized by lawlessness and anarchy, began to threaten not only its own citizens but also its neighboring countries and ultimately Russia itself (Sakwa, 2005).

In 1999, the chaotic environment in Chechnya further deteriorated when the Islamic commanders repeatedly made attempts to invade Dagestan in order to spread their separatist ideas to other parts of the Caucasus. Soon after the invasion of Dagestan, apartments were bombed in several places, such as Dagestan and Moscow on Guryanov Street, Moscow Kahisrcoe Highway, and Volgodosnk; these produced a climate of fear although Chechen involvement in these violent attacks remains unclear (Sakwa, 2005). These conditions largely triggered the outbreak of the Second Chechen War; Russian troops started a new invasion of Chechnya in 1999 (Popovski, 2007). The Second Chechen War went hand in hand with an anti-terrorist campaign (Gilligan, 2010; Sakwa, 2005). Despite all efforts from the Russian government, “It has won the war neither totally nor decisively” (Askerov, 2011, p. 101). Permanent conditions of war have attained the character of a collective trauma in Chechnya (Gilligan, 2010). Although the Russian authorities repeatedly acknowledge life to be returning to normal, they have empowered the Chechen administration to continue annihilating separatist fighters and supporters (Popovski, 2007). Normality, therefore, comes with a continuous terrorization of the civilian population. The war, which had started in 1999, still continues today.

Socio-economically and social-psychologically, the cost of the Chechen fight for independence has been immense. Firstly, atrocities have been committed throughout the conflict by both Russians and Chechens, in particular at the expense of the civilians (Kramer, 2010). The population of Chechnya has shrunk as a result of the long-lasting Russian-Chechen conflict (Askerov, 2011; Kramer, 2010; Popovski, 2007). While the population before the start of the second war in 1999 was approximately 1.05 million, it had decreased to 700,000 during the war (Kramer, 2010). The atrocities of the war have forced hundreds of thousands of Chechen people to flee into different regions of the world (Askerov, 2011). Between 1999 and 2000, approximately 600,000 Chechen people fled from Chechnya. Most of these refugees fled to neighboring countries such as Azerbaijan (12,000), Georgia (4,000), Russia's autonomous Republic of Ingushetia (325,000), and to various parts of Russia (140,000; Askerov, 2011). Approximately 3,000 Chechen refugees have fled to Turkey. Some Chechen refugees left Chechnya for the United Arab Emirates, Ukraine, Iran, and some European countries (Askerov, 2011). Hundreds of thousands have remained as internally displaced people within the borders of Chechnya (Askerov, 2011). Secondly, the Russian-Chechen conflict has resulted in large amounts of material and cultural losses (Sakwa, 2005). More than half the villages have been bombed, more than 70% of houses and administrative buildings have been partially or completely destroyed, and many cultural foundations, historical buildings, and research institutions within Chechnya have been damaged. Thirdly, with insecurity, fear, and suffering having persisted for more than two decades, a whole generation of Chechen individuals has grown up under extreme war conditions (Hammerli, Gattiker, & Weyermann, 2006). "These permanent war conditions have attained the character of a collective trauma in Chechnya" (Gilligan, 2010, p. 32).

Despite the severity of the Chechen experience and the amount of refugees scattered around the world, little research has substantiated their psychological suffering (Jishkhariani, Kenchadze, & Beria, 2005; Maercker & Müller, 2004; Mollica et al., 2007; Rasmussen et al., 2007; Renner, Laireiter, & Maier, 2012; Renner, Salem, & Ottomeyer, 2007). Renner, Salem, and Ottomeyer (2007) found a high incidence (62%) of PTSD among Chechen refugees living in Austria. Maercker and Müller (2004) find an increased rate (75%) of PTSD among these refugees living in refugee camps in Ingushetia in their study. These studies point out the high incidence of traumatization among Chechen refugees. Most of those interviewed had been exposed to crossfire, aerial bombardments, house burnings, property destruction, imprisonment, eviction, dispossession, and mortar fire and have experienced the killing and mistreatment of family members, sexual assault, and life threats. Many of these Chechen survivors have been compelled to relocate several times. In addition, Chechen refugees are found to suffer from feelings of suspicion, fearing plots against them and thus triggering a sense of helplessness. Furthermore, somatic symptoms such as feeling pins and needles on their skin, queasy stomachs, heart troubles, and pressure on their chest have been mentioned by Chechens (Renner, Salem,

& Ottomeyer, 2007). They have experienced hard conditions in refugee camps (Médecins Sans Frontières, 2004). All in all, these studies reflect the nature of the Chechen refugee experience as a process of continuous traumatization.

Being inspired from the literature above, this study aims to root out the psychological consequences of displacement for Chechen refugee women living in Turkey. More specifically, I attempt to understand in this study how Chechen refugee women who have lived through the distress of war, particularly that of traumatic loss, make sense of what has happened to them, wanting to learn how these Chechen refugee women have moved forward in their lives. Furthermore, if “recovery” has been possible, how it appeared and how it was expressed. To help answer this general research question, this research also aims to answer the following sub-questions; (a) How have war, escape, and displacement influenced the psychological well-being of displaced Chechen women? (b) How have traumatic experiences shaped Chechen women’s understanding of life and their approaches to life? (c) How have Chechen refugee women given meaning to their traumatic experiences? And (d), how have Chechen refugee women coped with their painful experiences? By approaching the subject in this way, the study aims to give a more complete picture of the meaning-making and coping strategies of these Chechen refugee women and their subsequent healing process.

Over the years of the Russian-Chechen conflict, considerable attention has been received from academia, and much research has been conducted on the subject. Much of the literature on the Russian-Chechen conflict has focused on either the conflict’s historical overview or its socio-cultural, economic, and material consequences. Studies considering the psychological consequences of the conflict are quite limited (e.g., Renner & Salem, 2009). In this respect, the study makes an important contribution to the existing literature by examining the psychological consequences of displacement and the traumatic loss of Chechen refugees’ mental health. Another contribution of the present research relates to the participants’ unique experiences of traumatically losing a family member. Existing studies have considered the experiences of Chechen refugees as homogenous. However, as evident in the literature, Chechen refugees vary in their traumatic experiences, such as threat to life, sexual violence, loss of a loved one, and so on. Different from previous studies with Chechen refugees in the literature, the present study mainly focuses on the psychological consequences of traumatic loss and subsequent meaning-making and coping strategies.

Method

Research Design

In an attempt to answer the research questions of the study, qualitative research has been used as the scientific method of inquiry. Qualitative research is frequently

considered within the context of discovery rather than of verification and tries to acquire in-depth and intimate information about a smaller group of individuals (Ambert, Adler, Adler & Detzner, 1995). Considering the foci and goals of qualitative research, this study seems suitable for conducting qualitative research.

Empirical Data Collection

Participants. The study's qualitative data have been collected using recording interviews with Chechen refugee women living in Chechen refugee camps in İstanbul (Fenerbahce and Kayasehir districts) and İzmit. A total of 13 interviewees participated in the study. The interviewed women are between the ages of 25-55. The commonality of the research participants is their loss of a close family member as a result of the Russian-Chechen conflict. In this study, the snowball technique from among the various approaches to purposeful sampling has been especially preferred in determining the interviewees. The Imkan foundation serves as the central point for the Chechen refugee community in Turkey. I first contacted the Imkan foundation; then the heads of the Chechen camps in Kayasehir, Fenerbahce, and İzmit; and finally the women who (a) had lost a close family member and (b) were willing to talk about their personal experiences. This kind of sampling is appropriate for difficult-to-reach populations (Neuman, 2006).

Data-gathering methods. A semi-structured interview has been used to collect the data from individual respondents. Semi-structured interviews are considered a uniquely sensitive and powerful method for capturing both subjects' experiences and the meaning they attach to those experiences (Kvale, 2008). The interview questions have been designed to elicit the self-reflections of the Chechen refugee women and how they have made sense of what happened to them. The protocol's 10 guiding questions were used but I maintained a vision that together we would share the direction of our conversations. Because I preferred an ongoing analysis of the data as I continued interviewing, an additional four questions were added to enlighten the emerging concepts. Interviews were neither strictly structured with standard questions nor entirely non-directed, yet a focus on the overall research question for this project was also maintained. Learning about the unique refugee experiences of these women was central to my data collection. I did lead interviewees towards certain themes (i.e., loss and coping strategies) to address more specific issues. Considering the possible harm this study might cause the participants, the interview guide was checked by one psychologist and one psychiatrist. The theme of my research might enable Chechen women to talk in depth about sensitive issues they would not normally address. My questions could direct them back into feelings of guilt, misery, and suffering; and remembering might cause emotional distress or even re-traumatization. I was aware of the distress these memories might cause participants and made provisions for it.

With the help of a network of psychiatric professionals, I developed the necessary skills for understanding, validating, reassuring, and soothing the participants.

The interviews were conducted between February and October of 2013. Nine of the 13 interviews were conducted with the help of a translator. The head of the Chechen refugee women living in the Basaksehir camp acted as translator during three interviews. She could speak Russian and Turkish fluently. However, using one translator, the head of Chechen community, was problematic because she began to drive the interview process through her comments and thus discouraged the interviewee from talking about sensitive issues such as martyrdom. To guarantee the translation accuracy, a secondary or “blind” interpreter checked the recordings against the transcripts and transcribed all three interviews again by listening to the audio-recordings. His transcriptions revealed the off-the-cuff comments that had passed between the translator and the interviewees. The remaining six interviews were conducted with the assistance of a Russian bilingual female translator. Additionally, four interviews were conducted in Turkish. All of the interviews were tape-recorded.

Data Analysis

Interpretative phenomenological analysis (IPA) has been used to analyze the data. IPA aims “...to explore in detail how participants make sense of their personal and social world, and the main currency for an IPA study is the meanings particular experiences and events hold for participants” (Smith & Osborn, 2007, p. 53). This approach represents a sensitive method for listening to Chechen refugee women’s narratives that have been suppressed, repressed, or perhaps as yet unarticulated. In order to protect the subjects’ privacy, the participants have not been credited with their real names in the report.

Findings

The analysis of the interviews has been built upon three parts that can help to create a meaningful picture of how Chechen refugee women have made sense of their experiences: (a) Chechen Muslim theodicy, (b) the ideology of martyrdom, and (c) the narrative of obligatory happiness.

Chechen Muslim Theodicy

As a result of traumatic war experiences, all the Chechen refugee women in my study have turned to the Chechen Muslim orienting system, which has shaped their meaning-making and coping strategies and, thus, their healing processes. In light of the Chechen Muslim identity and related meaning-making and coping strategies, the analysis of the interviews revealed five recurrent themes: (a) increased religious service,

(b) submitting to the will of God, (c) Alhamdulillah, (d) theological explanations for the causes of war, and (e) depersonalization of the traumatic experience. All these themes underscore the importance of religion in Chechen culture and reflect how the Chechen refugee women in my study utilize religious meaning-making and coping strategies in dealing with their traumatic war experiences, particularly loss.

Firstly, all the Chechen refugee women in this study not only conserved but also deepened their religious beliefs in response to the atrocities of war. According to Shaw, Joseph, and Linley (2005), exposure to trauma could play a role in developing and deepening one's faith. Deepening of religious faith, increased interest in Islam, and increased religious service subsequent to trauma are evident among the Chechen refugee women in my study. Being able to participate in Islamic rituals, praying, fasting, performing Salah, and learning more about Islam gives them strength, happiness, and peace of mind. Engaging in these rituals is regarded as purifiers of mind and makes them partially relaxed. All women described their increased interest in Islam by comparing their daily lives before and after the traumatic experience of loss. For example, Gulsum, who had lost her husband during the war, said:

Although I had performed Salah five times a day previously, I am trying to live more in line with the teachings of the Prophet and Quran now. Compared to the past, I am performing Salah more appropriately now. I feel better and more relaxed when I give more importance to my religious practices, especially Salah. I am trying to live according to the teachings and life of the Prophet, Mohammed. (Gulsum)

Secondly, all the Chechen women in this research consider what happened to them during the war in the context of God's power, omniscience, and mercy. They believe that what happened during the war was pre-destined with the permission of God and thus they submit to the will of God without question. They are sure that Allah, who has caused them to experience difficulties during the war, controls everything and He will definitely help them handle all the difficulties they have experienced. Despite the calamities they experienced during the war, the image of God as an all-powerful, all-merciful, and all-knowing creator enables these women to feel secure. They perceive God not only as a governing agent or adjudicator but also a fatherly figure taking care of their needs. Knowing and submitting to the will of God prevents these women from losing hope, makes the things they had experienced during the war more bearable, and helps them to stay sane. One can conclude that thanks to religious values, they have come to see what they experienced more positively. Despite the painful experiences they had lived through, they are thankful to God. Rukiye, who had lost her husband during the war, explained how she submitted to God's will:

All of the calamities that I lived through occurred with the permission of Allah. It is Allah who gives these painful experiences to me. Likewise, Allah gives us strength to deal with these traumas. He never adjudges a burden to someone incapable of bearing it. (Rukiye)

Thirdly, the Islamic philosophy of *Alhamdulillah* is reflected in how these Chechen refugee women think about and cope with the calamities they have experienced. All the women in my study expressed their blessings to God because of the fact that (a) God has allowed them to survive, and (b) God has prevented worse disasters from occurring during the war and the processes of pre-migration, displacement, and resettlement. Instead of questioning the will of God or complaining about the calamities they had experienced, these women preferred to say “*Alhamdulillah*,” and in this way compare themselves to women in less advantaged positions. This thought process appears to help them cope with their traumatic war memories and thus bring consolation.

Fourthly, all the Chechen refugee women in my study developed religious and supernatural causal beliefs about what they had experienced during the war to make sense of their trauma. These causal beliefs can be explained as: (a) feeling punished by God for one’s sins or lack of spirituality, (b) feeling tested by God, and (c) feeling rewarded by God (If someone has died for the sake of one’s religion, one dies as a martyr. For those, there is a reward in paradise). These religious beliefs provide these women with ways to positively reconstruct their personal narratives by ensuring a sense of order, purpose, and meaning in the midst of a shattered assumption. For example, Beyza, who had experienced traumatic events during the war, considers her experience to be a test:

We have shown patience because Allah tested me several times. He has tested me with wealth and poverty. Then He took my child. Now, He is testing me with the loss of my child. Allah tests those who are privileged on His Eyes. Because Allah has tested me with the loss of my child and with poverty, we show patience. It is our test. *Alhamdulillah*, I accept that everything comes from God. I submit to His Will without question. (Beyza)

Finally, the Chechen women in this study depersonalized their traumatic experiences and considered their experiences from a group-allegiance perspective. These Chechen women believe they had been targeted because of their allegiance to their particular ethnic and religious group, namely being Chechen Muslim, rather than because of something personal. In response to their traumatic war experiences, their ethnic and religious identities appeared to have become more salient. This finding shows religious, historical, and ethnic identity to influence how these women approach the war, how they have made sense of it, and how they view its causes. Believing society rather than the individual to have been targeted facilitates the acceptance and normalization of trauma but also serves to (a) strengthen social bonds and cultural identity within the Chechen society and (b) create a new Chechen identity rooted in suffering and violence. As Bakan (1968, as cited in Khamis, 2012, p. 2007) stated, “Suffering for a reason is easier to endure than suffering without cause, benefit, or meaning.” According to the Chechen women in my study, their suffering has not been without reason. According to them, they had been targeted

because of their ideological and religious values and ethnic affiliations. This thought process has helped these women to accept their trauma as part of their lives, to meaningfully process what they've experienced, and to endure the distress of war. Selma refers to her ethnic identity and religious identity for making sense of her traumatic experiences, saying:

It was not just me, either. In Chechnya, almost everybody has experienced these painful events, sufferings, and losses. These are the Muslims in Chechnya. Not only in Chechnya but also in Afghanistan, Syria, and Palestine, our Muslim sisters and brothers, the Ummah, face war, suffering, and fear. They have been tortured because of their religion, Islam. (Selma)

This depersonalization of traumatic experience challenges the individualistic approach to trauma. According to Western theorists, experiencing the emotional pain of trauma nearly always causes trauma survivors to ask "Why did the tragedy happen to me?" (Johnson, Thomson, & Downs, 2009). Contrary to Western theorists' expectations, none of the women in my study asked "Why me?" Instead, they preferred to ask "Why us?" or "Why Muslims in Chechnya?" According to Stocks (2007: 77), "It would be inaccurate to suggest that survivors of trauma have nothing in common with each other, but it seems that in order to comprehend fully the effects of trauma upon the individual subject some appreciation of historical, social, and cultural specificity is essential." Because of their ethnical, cultural, and religious bonds, these women prefer to ask "Why did these painful things happen to Muslims in Chechnya?" instead of "Why did these painful things happen to me?"

High endorsements of religious coping strategies and related explanations of trauma were evident among the Chechen refugee women in my study. These women turned to the Chechen Muslim orienting system for dealing with their traumatic war experiences. This thought process provides these women with the source of strength for working through what happened to them during the war and has thus brought them consolation. All of them have stressed the positive role of religion in their healing processes. The coping function of religious and spiritual beliefs in the face of traumatic life incidences has been well documented. Research increasingly supports the idea that religious and spiritual beliefs can be helpful to people in dealing with and recovering from stressful and traumatic life events (Koenig, 1997; Pargament, 1997; Pargament, Koenig, & Perez, 2000; Park, Cohen, & Murch, 1996; Rynearson, 1995; Schumaker, 1992). The findings of the present study support the protective function of religious and spiritual beliefs in the aftermath of trauma. Being Chechen Muslim provides these women with necessary beliefs, values, and tenets, which in turn enables them to form religious coping strategies. These religious beliefs have helped the Chechen women in my study make sense of the traumatic memories of war and thus integrate their traumatic experiences into a sensible narrative. In short, as a result of tragic war memories, these women have turned to give more importance

to religious and spiritual issues and thus deepened their faith, yet such beliefs (and enhanced religious life) also function as resources for these women struggling to cope with traumatic war experiences.

In the literature, previous studies concerning the coping strategies of Chechen refugee women have revealed (a) concentrating on children, (b) being preoccupied with various indoor activities, (c) calling family members for support, and (d) chatting with other women in their community as important relief mechanisms (or coping strategies) for Chechen refugee women (Renner, Laireiter, & Maier, 2012; Renner, Salem, & Ottomeyer, 2007; Renner & Salem, 2009). In line with the above studies highlighting the positive effect of distraction and social support, some Chechen women in my study stressed the importance of chatting with friends and being preoccupied with children in dealing with traumatic war memories. These can be considered as alternative or secondary coping strategies of the Chechen women in my study because these are uncommon and rarely used by these women. Instead of distraction and social support, the Chechen refugee women in my study have preferred to turn to religion for consolation. Interestingly, none of the studies in the existing literature concerning Chechen refugee's coping strategies has mentioned religious coping. Different from the existing studies, this study shows the high endorsement of religious coping strategies among these women. The high usage of religious coping strategies instead of distraction or social support might be explained by the sample characteristics of this study: The Chechen women in this study can be considered religious. According to Pargament, people are regarded as religious "when the sacred informs their deepest values and when the sacred is invoked to help, support, or maintain those values" (1997, p. 220). Religion appears as the strongest force in these women's lives, providing several explanations for their traumatic experiences, prescribing ways for coping with these traumas, and providing guidance in difficult periods.

Martyrdom Culture

Considering the long-lasting oppression of the Chechen population by Russians, the ideology of martyrdom has a central place in the Chechen Muslim identity and has received the support of Chechen society for many years (Speckhard & Akhmedova, 2010). All the Chechen women in this study refer to the term *martyr* to define their murdered relatives and explain their loss. It shows that these women consider traumatic loss in the context of religion and the politico-religious ideology of martyrdom to have shaped their meaning-making and coping strategies and subsequent healing processes. The interpretation/understanding of martyrdom, in particular the term *shaheed*, carries cultural, political, and historical meanings (Speckhard & Akhmedova, 2010). In light of the Chechen women's interpretation of martyrdom and related coping strategies, I uncovered four recurrent themes in

their accounts: (a) what makes a martyr; (b) the expected benefits of martyrdom; (c) earning the honor of martyrdom, and (d) idealizing the martyr.

Firstly, all the Chechen women in this study present the idea of martyrdom as the epitome of their global belief system, Islam. When asked whether they had lost someone close to them during the war, all the women answered the same way, that their child or husband is a martyr. Furthermore, when asked about their marital status, all the women who had lost a husband during the Chechen resistance said, "My husband is a martyr." Instead of saying their husband had been killed, murdered, died, or tortured during the war, these women preferred to say "My husband is a martyr." They intentionally define or describe their husbands or children as martyrs. In the context of the Russian-Chechen conflict, understanding the local interpretation of the word martyr or *shaheed* requires uncovering the cultural, political, and religious dynamics that lay behind it. According to these women, *shaheed* refers to any and every person who falls, dies or is killed as a result of the Russian-Chechen conflict. This person could be girls killed while playing in their garden, babies murdered in their mother's lap, or adolescents who died on their way to school due to a car accident.

Chechen refugee women stretch the definition of martyrdom in a way where their martyred relatives can be included in that definition. Although each woman in this study defines martyrdom differently, they agree on how someone becomes a martyr: Each and every person who dies under war conditions is a martyr. Therefore, these women denote their murdered relatives as martyrs. Naming their relatives as martyrs makes these women feel calmer and proud because they believe in the expected benefits of martyrdom. As Cook (2007) similarly stated, the ideology of martyrdom has provided a particular way of coping for the Chechen refugee women in my study by presenting martyrdom as a positive achievement, a noble ideal, and opportunity instead of source of pain or suffering. Nisa said:

Martyrdom is different from conventional death in a way that martyrdom is an honorable death. It is a source of pride for us. Furthermore, believing that my husband is a martyr helps me a lot. Believing that he is martyr relieves me and enables me be partly calm. (Nisa)

Cook points out the "widespread effort by people to open the doors of martyrdom to anyone who wants it, including those who do not die in a battle" (Cook, 2007, p. 29). According to Cook (2007), the life of the person is what determines whether one becomes a martyr, not one's death. Furthermore, he defined martyrdom as "The ideal Muslim martyr is a male who willingly enters combat with pure intentions and is killed as a result of that choice" (2007, p. 30). This tendency to open the doors of martyrdom to anyone who wants it is clear in the accounts of the Chechen refugee women in my study. These women stretch the definition of martyrdom in a way that each and every person who dies under war conditions will be defined as martyr.

The only precondition of martyrdom is to die during the war times. Expanding the definition of martyrdom and including their murdered relatives into that definition appears to partially console these women. In line with previous studies (Speckhard & Akhmedova, 2006; Cook, 2007), this finding shows that martyrdom culture is rooted among the Chechen refugee women in my study and has widespread support for martyrdom at the social level in that martyrdom is presented as a noble ideal, even a passionate one, in these women's community.

Secondly, these women focused on the expected benefits of martyrdom while making sense of their traumatic experience. The expected benefits of martyrdom can be described as the following. First, according to the Chechen women in my study, God enables martyrs to be free from any pain while dying. Second, martyrs are not exposed to any interrogation process while their soul leaves their body. Third, God forgives all the sins of the martyr and they ascend to heaven directly. Fourth, God bestows martyrs with superhuman characteristics. Finally, martyrdom has many benefits for the relatives of the martyrs in the hereafter. These women ponder these pleasures that await their martyrs and themselves in heaven as compensation for their painful experiences. These Chechen women base their claims about the benefits of martyrdom on the teachings of the prophet, verses of the Qur'an, and the Hadith. These constitute the main sources of information about the pleasures that await martyrs in the hereafter. Focusing on the benefits of martyrdom instead of the pain of losing a close family member appears to help them deal with their trauma. These women appear strengthened and sustained by their religious principles that call for martyrdom and their religious beliefs that promise pleasures in the hereafter. Selma said:

Martyrdom is different. When you become a martyr, God forgives all your sins. You are allowed to go to heaven directly without any interrogation. It is similar to babies, who are pure and free of sin. I want to be a martyr too. I have been asking Allah to make me a martyr, too, just like my husband. (Selma)

Thirdly, thinking of martyrdom as the highest title an ordinary person can achieve in the world, these women on one hand describe their thankfulness to God; the Chechen women in my study feel fortunate, superior, honorable, and privileged thanks to their relatives having been martyred. On the other hand, they experience the sense of responsibility for their elevated status. They are women, the relatives of martyrs, and in this role these women try to show that they have earned this special status to God, the martyr, their community, and themselves. They feel responsible towards God, society, and the martyred. In their accounts, this clearly has caused them to simultaneously experience the blessings and burden of being a martyr's relative. Mehtap said:

Believing that my father is a martyr makes me feel proud. I am proud of him. It should be reciprocal, and thus he also should be proud of his daughter (me). In order not to embarrass him, I perform my religious responsibilities and practices as best I can. I try to live in line

with Islamic rules so that he is not ashamed in the presence of God. Allah granted this high status (being the daughter of a martyr) to me, so I should live according to the verses of Quran, Hadith, and the teachings of the Prophet. (Mehtap)

Finally, all the Chechen refugee women in my study idealized their martyred relatives. They only mentioned their positive characteristics, such as smart, religious, and brave. While they were sharing positive memories of their departed relatives, they kept silent about their negative characteristics. This can be considered as a unique way of coping among these women. Baddeley and Singer (2010) pointed out the important role of selective remembering in (a) dealing with traumatic war memories; (b) building a sensitive narrative; (c) and acquiring emotional recovery. In that, building a coherent story requires only selective narrating and remaining silent about some of their beloved ones' memories, especially negative ones (Baddeley & Singer, 2010). Accordingly, Chechen refugee women's accounts may be considered selective because they only thought of good memories of their murdered relatives. Therefore, narrating only positive memories of their beloved ones and keeping undesirable memories silent might facilitate the processing of traumatic loss.

Analysis of the Chechen women's accounts in my study shows the politico-religious ideology of martyrdom to shape their meaning-making and coping strategies and subsequent healing processes. This can be considered as a particular way of coping among these women. The role of religious ideology in the face of trauma is a well-documented factor. Research has increasingly shown the protective and coping function of religious-politico ideology (Khamis, 2000; Laor, Wolmer, Alon, Siey, Samuer, & Toren, 2006; Oren & Possick, 2010). According to Khamis (2012), ideology has two ways it can influence coping strategies and the subsequent healing processes. Firstly, "Ideology may provide a belief system or perspective that enables individuals to deal differently and perhaps better with crises in general and war atrocities in particular" (Khamis, 2012, p. 2007). Secondly, ideology may have an influence on meaning-making and coping processes through the tenets and attitudes adopted by the trauma survivors such as Jihad and Shehadah (Khamis, 2012). The findings of the present study support the protective role of martyrdom's politico-religious ideology. The politico-religious ideology of martyrdom enables these women to consider their traumatic loss politically and religiously and to focus on the blessings and benefits of martyrdom rather than the pain itself. This thought process helps these women cope with their traumas.

The Narrative of Obligatory Happiness

The traumatic events that the Chechen women in my study experienced during the war, especially the murder of loved ones, caused tremendous distress. Despite the calamities these women experienced during the war and their subsequent trauma, they try to appear

happy, underlining the importance of the Islamic philosophy of steadfastness in dealing with the distresses of war. However, at the same time, they indicated in the midst of their speeches how difficult staying sane and steadfast is while thinking about their war memories. The narrative of obligatory happiness was apparent in the accounts of the Chechen refugee women in my study. It reflects the dilemma these women experience in making sense of their traumatic memories of war, particularly loss. On the one hand, these women mentioned the difficulty of coping with their traumatic experiences and being steadfast in response to losing a close family member (their gestures and bodies also indicate their high level of distress). On the other hand, they argued that they feel lucky and happy because their beloved ones have died as a martyr. This thought process shows the inconsistency in these women's internal worlds and reveals their perceptions of mourning. While these women are distressed by traumatic loss, they try to appear steadfast in response to their experience and prove their steadfastness to the community they belong to. These women show their religiosity to the extent that they are steadfast. Both public and private expressions of grief are discouraged in the Chechen Muslim community, in that they regard mourning and crying as the denial of God's will. Correspondingly, these women have found themselves unable to grieve in a culture that believes martyrs are to be prized and not mourned. On one hand, these women welcome the religious support system that is offered by the wider community, but this same support system causes them to feel suffocated. Therefore, these women experience the dilemma of being human (they are vulnerable and distressed by the traumatic loss of their beloved ones even if they are martyrs) and being Muslim (their belief system and the community embracing this belief system feel martyrs are to be prized and not mourned). Beyza's sentences show how she tries to maintain her steadfastness and not mourn, saying:

On the one hand, I am saddened because he was very young when he died a martyr. On the other hand, I have known that the mothers of martyrs are different in the sense that they are fortunate and privileged. There have been many mothers of martyrs in Chechnya; I can see them on TV. The parents of these martyrs are very fortunate. It is said that you should not mourn and cry for a martyr. (Beyza)

Research on successful coping with traumatic experiences has revealed the beneficial effect of sharing traumatic memories with others (Harber & Pennebaker, 1992; Murray & Segal, 1994; Pennebaker & Francis, 1996; Pennebaker & Harber, 1993), but the Chechen women in my study appeared to have been discouraged from sharing their painful memories or showing uncensored emotions. They are not only expected to suppress and censor their feelings but also express their happiness to society. These women can be concluded to have become trapped between the divine and the human, and their community does not seem to allow them much room for mourning. Because these women have been unable to vent their emotions or grieve the death of their relatives due to the religious belief system and social pressures,

this might possibly hinder their healing processes. As Caplan et al. (2011) has stated, religious or spiritual beliefs do not always lead to healthy meaning-making and coping strategies. For the Chechen refugee women in my study, the religious belief system and related social suppression in this case appear to not allow these women to mourn, hindering their recovery.

This finding points out the need for understanding the complex dynamics Chechen refugees face while listening and assessing their trauma; religion, society, patriarchy, social expectations, culture, politics, and history are important parts of the lives of these women (George, 2010). How these women experience and express their suffering is shaped not only by their beliefs but also by the socio-political environment in which they live. Understanding how Chechen refugee women who have lived through the distress of war make sense of their experiences requires adopting an integrated and holistic approach to trauma. Considering individual women's trauma on its own without any reference to social, political, or cultural factors can lead to a premature conclusion.

Discussion

Traumatic experiences, in particular loss, have apparently made the Chechen refugee women in this study vulnerable and distressed. A growing body of research is found on the psychological consequences of displacement, and these studies describe refugee experience as a chronic process of traumatization (George, 2010). The high prevalence of mental distress, post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, anxiety, and insomnia has been found among several refugee groups from different cultures (Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005; Lustig et al., 2004; Marshall et al., 2005; Mollica et al., 2005; Momartin, Silove, Manicavsgar, & Steel, 2003; Schmit, Kravic, & Ehlert, 2008; Vojvoda et al., 2008). Studies with Chechen refugees living in different parts of the world have also yielded similar results: high rates of anxiety, mental distress, PTSD, and depression are found among Chechen refugees (Jishkariani, Kenchadze, & Beira, 2005; Johnson, Thompson, & Downs, 2009; Maercker & Müller, 2004; Mollica et al., 2007; Renner, Salem, & Ottomeyer, 2007; Renner & Salem, 2009; Renner, Laireiter, & Maier, 2012; Robertson et al., 2006). The findings of the present research are consistent with previous studies in that high levels of distress have also been found among the Chechen refugee women in this study based on their self-reports. They believe what they experienced during the war to have triggered mental disturbances. These women's accounts reveal most of them to suffer from muscles pains and spasms, stomach pains, insomnia, distress, emotional fluctuations, and heart rhythm abnormality. That these women consider their physical illnesses as reflections of their psychological situation is important to note. In addition to their self-reports, behavioral indicators of their distress were observable during the interviews. While some of them seemed aggressive, irritable and short tempered

during the interviews, other women had a bleak outlook. The psychological traces of war and displacement are evident among these Chechen women.

Chechen refugee women's understanding and experiences of traumas have been colored by social, political, religious, and cultural factors. The accounts of the Chechen refugee women in my study have evidenced that all of them turned to the Chechen Muslim orienting system in response to the traumatic experiences of war to make sense of what they had experienced. These women had deepened their religious beliefs following their traumatic experiences, as these beliefs provide resources for dealing with their traumatic memories of war. Therefore, they have developed several religious coping strategies, and each has different implications for these women's healing processes.

Firstly, the Chechen Muslim theodicy shows religion to constitute the strongest force in these women's lives and to provide guidance in dealing with their traumatic experiences. All the women take refuge in the Quran and hadiths to make sense of why these things happened to them. Religious beliefs not only offer theological explanations for their suffering but also shape their coping strategies and appraisals related to traumatic experience. Analysis of the data reveals five coping strategies frequently used by the Chechen women in this study: (a) increased religious service, (b) submitting to the will of God; (c) Alhamdulillah; (d) theological explanations for the causes of war; (e) depersonalization of traumatic experience. These religious coping strategies provide a meaning for these Chechen women's suffering and helps them integrate their traumatic experiences into a sensible order; this in turn facilitates their recovery processes.

Secondly, the martyrdom culture reveals the Chechen refugee women in my study to consider traumatic loss in the politico-religious context. Therefore, the politico-religious ideology of martyrdom, which constitutes the epitome of the Chechen refugee women's global belief system, shapes their meaning-making and coping strategies. As Cook (2007) also stated, the ideology of martyrdom has provided the Chechen refugee women in my study with a particular way of coping. Considering the Chechen refugee women's understanding of traumatic loss, I discovered four coping strategies in their accounts: (a) what makes a martyr; (b) the expected benefits of martyrdom; (c) earning the level of martyrdom, and (d) idealizing the martyr. These coping strategies enable these Chechen refugee women to consider the traumatic loss of their beloved ones as an achievement or blessing rather than a source of pain; this thought process provides these women with meaning, a sense of purpose, strength, and hope.

These findings speak to the literature on (a) the role of religious beliefs and (b) the role of ideologies in coping with traumatic distress. These findings provide support to the literature (a) on the protective role of religious beliefs in the face of trauma and

(b) the protective function of the ideology of martyrdom in dealing with the distress of traumatic loss. The study's findings show the importance of the religious and spiritual beliefs and ideologies held by trauma survivors in dealing with their traumatic experiences. Complementary to this finding, studies have shown that "cultures with greater traditional and religious heritage provide better means and resources for finding meaning and making sense of distressing events" (Hussain & Bhushan, 2011, p. 585). From the findings of this qualitative study, the rich historical, political, and religious heritage of Chechen refugees quite apparently promotes healthy coping strategies among these women with the exception of the narrative of obligatory happiness.

Thirdly, although religious beliefs and the politico-religious ideology of martyrdom are found to be important sources of strength, coping, and resilience for Chechen refugee women, the narrative of obligatory happiness prevalent in the accounts of the Chechen women appear to smother them. These Chechen refugee women are trapped between the divine and human; their community's adoption of the Islamic belief system, in particular the Islamic philosophy of steadfastness, does not allow these women to mourn. Research on successful coping with traumatic experiences has demonstrated the beneficial effects of sharing traumatic memories with others and the adverse effects of suppressing emotions (Harber & Pennebaker, 1992; Murray & Siegel, 1994; Pennebaker & Francis, 1996). As these women have been unable to vent their emotions or grieve the death of their relatives due to the religious belief system and social pressure, this may likely hinder their healing processes. As Caplan et al. (2011) stated, religious beliefs do not necessarily provide healthy meaning-making and coping strategies. For the Chechen refugee women in my study, the religious belief system and related social suppressions in this case have interfered with their healing processes by not allowing them to express their grief or mourning but just a narrative of obligatory happiness.

As practical implications, the findings of this study should be of interest to NGOs, policy makers, politicians, and mental health service providers. Firstly, government authorities and NGOs should be aware that human rights violations and traumatic war experiences have had a negative impact on the mental health of the Chechen refugee women in this study. According to their accounts, they faced a range of potentially traumatizing experiences during their displacement and resettlement processes. Therefore, these women are vulnerable, distressed, and traumatized. Considering the significance of the situation, NGOs working in Turkey should be aware that mental health illnesses may be prevalent within this community and make efforts to care for displaced individuals" (George, 2010, p. 380). Furthermore, the findings of this study contribute to clinical knowledge on the role of spiritual and religious beliefs in dealing with trauma and suggest appropriate interventions and specific communication strategies for service providers working with Chechen refugees. To provide culturally-

competent services, mental health workers should consider integrating religious and spiritual values and practices into health interventions in order to promote overall well-being (Higgins & Learn, 1999, as cited in Caplan et al., 2011). In addition, mental health workers should take into account the culture-specific symptoms of trauma. In line with previous studies indicating the suspicion of Chechen refugees (Renner, Salem, & Ottomeyer, 2007; Renner, Laireiter, & Maier, 2012), the Chechen refugee women in my study appeared suspicious during the interviews. When communicating with Chechen refugees, mental health workers should consider the suspiciousness of these women, be sensitive toward their needs, and take appropriate steps for securing their confidentiality and establishing rapport. They should develop convenient communication strategies to enter into these women's lives. Complexity of Chechen refugee trauma heightens service providers' sensitivity to refugees' medical, social, political, and historical background (George, 2010).

References

- Akhmedova, K. (2005). Group therapy with traumatized children in the Chechen refugee camps. *Nato Security Through Science Series E Human and Societal Dynamics*, 1, 32–33.
- Ambert, A., Adler, P. A., Adler, P., & Detzner, D. F. (1995). Understanding and evaluating qualitative research. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 879–893.
- Askerov, Ali. (2011). *The Russo-Chechen conflict: Analysis, impact, transformation* (Doctoral dissertation, University of Manitoba, Manitoba, Canada).
- Baddeley, J., & Singer, J. A. (2010). A loss in the family: Silence, memory, and narrative identity after bereavement. *Memory*, 18(2), 198–207.
- Baker, A., & Shalhoub-Kevorkian, N. (1995). Differential effects of trauma on spouses of traumatized households. *Journal of Traumatic Stress*, 18(1), 61–73.
- Basoglu, M., Paker, M., Paker, O., Ozmen, E., Marks, I., Incesu, C., ... Sarimurat, N. (1994). Psychological effects of torture: A comparison of tortured with non-tortured political activists in Turkey. *American Journal of Psychiatry*, 151, 76–81.
- Canadian Council for Refugees. (2002). *State of refugees in Canada*. Retrieved from <http://www.web.net/%7Ecctr/state.html>
- Caplan, S., Paris, M., Whittemore, R., Desai, M., Dixon, J., Alvidrez, J., ... & Scahill, L. (2011). Correlates of religious, supernatural and psychosocial casual beliefs about depression among Latino immigrants in primary care. *Mental Health, Religion, and Culture*, 14, 589–611.
- Cook, D. (2007). *Martyrdom in Islam*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- De Haene, L., Grietens, H., & Verschueren, K. (2010). Attachment in the context of refugee traumatization: The impact of organized violence and forced separation on parental stress of mind regarding attachment. *Attachment and Human Development*, 12(3), 249–264.
- de Jong, K., van der Kam, S., Ford, N., Hargreaves, S., van Oosten, R., Cunningham, D., ... Kleber, R. (2004). The trauma of ongoing war in Chechnya: Quantitative assessment of living conditions, and psychosocial and general health status among war displaced in Chechnya and Ingushetia. *Conflict and Health*, 13, 1–44. <http://dx.doi.org/10.1186/1752-1505-1-4>
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorders in 7000 refugees resettled in western countries: A systematic review. *Lancet*, 365, 1309–1314.

- George, M. (2010). A theoretical understanding of refugee trauma. *Clinical Social Work*, 38(4), 379–387. <http://dx.doi.org/10.1007/s10615-009-0252-y>
- Gilligan, E. (2010). *Terror in Chechnya: Russia and the tragedy of civilians in war*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Goodman, J. H. (2004). Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan. *Qualitative Health Research*, 14, 1177–1196.
- Habiballah, N. (2004). Interviews with the mothers of martyrs of the Aqsa of Intifada. *Arab Studies Quarterly*, 26, 15–30.
- Hammerli, A., Gattiker, R., & Weyermann, R. (2006). Conflict and cooperation in an actors' network of Chechnya based on event data. *Journal of Conflict Resolution*, 50, 159–175.
- Harber, K., & Pennebaker, J. (1992). Overcoming traumatic memories. In S. A. Christianson (Ed.), *The handbook of emotion and memory: Research and theory* (pp. 359–386). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hasanovic, M. (2012). Posttraumatic stress disorder in Bosnian internally displaced and refugee adolescents from three different regions after the 1992-1995 war in Bosnia Herzegovina. *Pediatrics Today*, 8(1), 22–31.
- Hussain, D., & Bhushan, B. (2011). Cultural factors promoting coping among Tibetan refugees: A qualitative investigation. *Mental Health, Religion, Culture*, 14(6), 575–587.
- Jishkariani, M., Kenchadze, V., & Beria, Z. (2005). Traumatic stress among child war victims and problems of rehabilitation in Georgia. *Developing Strategies to Deal with Trauma in Children*, 1, 34–39.
- Johnson, H., Thompson, A., & Downs, M. (2009). Non-Western interpreters' experiences of trauma: The protective role of culture following exposure to oppression. *Ethnicity and Health*, 14, 407–418.
- Kaplan, Z., Matar, M. A., Kamin, R., Sadan, T., & Cohen, H. (2005). Stress-related responses after 3 years of exposure to terror in Israel: Are ideological-religious factors associated with resilience? *Journal of Clinical Psychiatry*, 66, 1146–1154.
- Khamis, V. (2000). *Political violence and the Palestinian family: Implications for mental health and well-being*. Oxford, UK: The Haworth Maltreatment and Trauma Press.
- Khamis, V. (2012). Impact of war, religiosity, and ideology on PTSD and psychiatric disorders in adolescents from Gaza Strip and South Lebanon. *Social Science & Medicine*, 74, 2005–2011.
- Kinsie, J. D. (1988). The psychiatric effects of massive trauma on Cambodian refugees. In J. P. Wilson, Z. Harel, & B. Kahana (Eds.), *Human adaptation to extreme stress* (pp. 305–319). New York, NY: Plenum Press.
- Kinsie, J. D. (1993). Post-traumatic effects and their treatment among Southeast Asian refugees. In J.P. Wilson & B. Raphael (Eds.), *International handbook of traumatic stress syndromes* (pp. 311–321). New York, NY: Plenum Press
- Koenig, H. G. (1997). *Is religion good for your health? The effects of religion on physical and mental health*. New York, NY: Haworth Press.
- Kramer, M. (2010). Guerilla warfare, counterinsurgency and terrorism in the North Caucasus: The military dimension of the Russian-Chechen conflict. *Europe-Asia Studies*, 57, 209–290.
- Kvale, S. (2008). *Doing Interviews*. London, UK: Sage.
- Laor, N., Wolmer, L., Alon, M., Siev, J., Samuel, E., & Toren, P. (2006). Risk and protective factors mediating psychological symptoms and ideological commitment of adolescents facing continuous terrorism. *Journal of Nervous and Mental Diseases*, 194, 279–286.
- Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, W. G., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J. D., ... & Suxe, G. L. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24–36.

- Maercker, A., Povilonyte, M., Lianova, R., & Pöhlmann, K. (2009). Is acknowledgement of trauma a protective factor? The sample case of refugees from Chechnya. *European Psychologist, 14*, 249–254.
- Maercker, G., & Müller, J. (2004). Social acknowledgement as a victim or survivor: A scale to measure a recovery factor of PTSD. *Journal of Traumatic Stress, 17*(4), 345–351.
- Marshall, G., Schell, T., Elliot, M., Berthold, S., & Chun, C. (2005). Mental health of Cambodian refugees two decades after resettlement in the United States. *Journal of American Medical Association, 294*(5), 602–612.
- Miller, K. E., Weine, S. M., Ramic, A., Brkic, N., DjuricBjedi, Z., Smajkic, A., ... Worthungtron, G. (2002). The relative contribution of war experiences and exilerelated stressors to levels of psychological distress among Bosnian refugees. *Journal of Traumatic Stress, 15*, 377–387.
- Mollica, R. F., McInnes, K., Sarajlic, N., Lavelle, J., Sarajlic, I., & Massagli, M. (1999). Disability associated with psychiatric comorbidity and health status in Bosnian refugees living in Croatia. *Journal of American Medical Association, 282*, 433–439.
- Momartin, S., Silove, D., Manicavasagar, V., & Steel, Z. (2003). Dimensions of trauma associated with post-traumatic stress disorder (PTSD) caseness, severity, and functional impairment: A study of Bosnian refugees resettled in Australia. *Social Science and Medicine, 57*(5), 775–781.
- Murray, E. J., & Segal, D. L. (1994). Emotional processing in vocal and written expression of feelings about traumatic experiences. *Journal of Traumatic Stress, 7*, 391–405.
- Neuman, W. L. (2006). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. Toronto, Canada: Pearson.
- Oren, L., & Possick, C. (2010). Is ideology a risk factor for PTSD symptom severity among Israeli political evacuees? *Journal of Traumatic Stress, 23*, 483–490.
- Orosa, F. J. E., Brune, M., Huter, K., Fischer-Ortman, J., & Haasen, C. (2011). Belief systems as coping factors in traumatized refugees: A prospective study, *Traumatology, 17*(1), 1–17. <http://dx.doi.org/10.1177/1534765609358468>
- Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York, NY: Guilford Press.
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., & Perez, L. M. (2000). The many methods of religious coping: Developmeny of initial validation of RCOPE. *Journal of Clinical Psychology, 56*(4), 519–543.
- Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G., & Perez, L. (1998). Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. *Journal for the Scientific Study of Religion, 37*, 710–724.
- Park, C. L., Cohen, L. H., & Murch, R. L. (1996). Assessment and prediction of stress-related growth. *Journal of Personality, 64*, 71–105.
- Pennebaker, J. W. (1997). *Opening up: The healing power of expressing emotions* (Rev. ed.). New York, NY: Guilford.
- Pennebaker, J. W., & Harber, K. (1993). A social stage model of collective coping: The Loma Prieta earthquake and the Persian Gulf war. *Journal of Social Issues, 49*(4), 125–146.
- Pennebaker, J., & Francis, M. (1996). Cognitive, emotional, and language processes in disclosure. *Cognition and Emotion, 10*, 601–626.
- Popovski, V. (2007). Terrorizing civilians as a ‘counter – terrorist operation’: Crimes and impunity in Chechnya. *Southeast European and Black Sea Studies, 7*, 431–447.
- Porter, M., & Haslam, N. (2005). Pre-displacement and post-displacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: A meta-analysis. *The Journal of the American Medical Association, 294*, 602–612.
- Pünamaki, R. L., Qouta, S., & El-Sarraj, E. (2001). Resiliency factors predicting psychological adjustment after political violence among Palestinian children. *International Journal of Behavioral Development, 25*, 256–267.

- Rasmussen, A., Wilkinson, J., Raghavan, S., Nguyen, L., Vundla, S., & Miller, K. E. (2010). Rates and impact of trauma and current stressors among Darfuri refugees in Eastern Chad. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(2), 227–236.
- Renner, W., & Salem, I. (2009). Post-traumatic stress in asylum seekers and refugees from Chechnya, Afghanistan, and West Africa: Gender differences in symptomatology and coping. *International Journal of Social Psychiatry*, 55, 99–108.
- Renner, W., Lareiter, A., & Maier, M. J. (2012). Social support as a moderator of acculturative stress among refugees and asylum seekers. *Social Behavior and Personality*, 40(1), 129–146.
- Renner, W., Salem, I., & Ottomeyer, K. (2006). Cross-cultural validation of psychometric measures of trauma in groups of asylum seekers from Chechnya, Afghanistan and West Africa. *Social Behavior and Personality*, 35(5), 1101–1114.
- Renner, W., Salem, I., & Ottomeyer, K. (2007). Posttraumatic stress in asylum seekers from Chechnya, Afghanistan and West Africa: Differential findings obtained by quantitative and qualitative methods in three Austrian samples. In J. P. Wilson & C. Tang (Eds.), *The cross-cultural assessment of psychological trauma and PTSD* (pp. 239–278). New York, NY: Springer.
- Robertson, C. L., Halcon, L., Savik, K., Johnson, D., Spring, M., Butcher, J., ... Jaranson, J. (2006). Somali and Oromo refugee women: Trauma and associated factors. *Journal of Advanced Nursing*, 56(6), 577–588.
- Ryan, D., Kelly, F. E., & Kelly, B. D. (2009). Mental health among persons awaiting an asylum outcome in western countries. *International Journal of Mental Health*, 38, 88–111.
- Rynearson, E. K. (1995). Bereavement after homicide: A comparison of treatment seekers and refusers. *British Journal of Psychiatry*, 166, 507–510.
- Sachs, E., Rosenfeld, B., Lhewa, D., Rasmussen, A., & Keller, A. (2008). Entering exile: Trauma, mental health, and coping among Tibetan refugees arriving in Dharamsala, India. *Traumatic Stress*, 21, 199–208.
- Sakwa, R. (2005). *Chechnya: From past to future*. London, UK: Anthem Press.
- Schmidt, M., Kravic, N., & Ehlert, U. (2008). Adjustment to trauma exposure in refugee, displaced, and non-displaced Bosnian women. *Archives of Women's Mental Health*, 11(4), 269–276. <http://dx.doi.org/10.1007/s00737-008-0018-5>
- Schumaker, J. F. (Ed.). (1992). *Religion and mental health*. New York, NY: Oxford University Press.
- Shalhoub-Kevorkian, N. (2003). Liberating voices: The political implications of Palestinian mothers narrating their loss. *Women Studies International Forum*, 26, 391–407.
- Shaw, A., Joseph, S., & Linley, P. A. (2005). Religion, spirituality and posttraumatic growth: A systematic review. *Mental Health, Religion and Culture*, 8(1), 1–11.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2007). Interpretive phenomenological analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (pp. 53–81). California, CA: Sage.
- Stocks, C. (2007). Trauma theory and the singular self: Rethinking extreme experiences in the lights of cross cultural identity. *Textual Practice*, 21, 71–92.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2006). *Helping refugees: An introduction to the UNHCR*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/basics/BASICS/420795964.pdf>
- Vojvoda, D., Weine, S. M., McGlashan, T., Becker, D. F., & Southwick, S. M. (2008). Posttraumatic stress disorder symptoms in Bosnian refugees 3 ½ years after resettlement. *Journal of Rehabilitation Research and Development*, 45(3), 421–426.

Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Ahmet Koyuncu^a

Öz

2010 yılında yaşanan Arap Baharı’nın ardından başta Suriye olmak üzere bölgede yaşanan savaş ve çatışmaların ardından 3,5 milyonu aşkın Suriyeli Türkiye’ye sığınmıştır. Bugün itibarıyla göçmen, sığınmacı, mülteci ve geçici koruma/misafir gibi farklı statülerde 4 milyondan fazla kişiye ev sahipliği yapan Türkiye, aynı zamanda dünyanın en fazla “sığınmacı” barındıran ülkesidir. Türkiye’ye sığınan Suriye vatandaşlarına uluslararası hukukta istisnai bir prosedür olan geçici koruma statüsü verilmiştir. Başka bir ifadeyle her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmak üzere bir anlamda “misafir” konumunda kabul edilmişlerdir. Zira geçici koruma statüsü, savaşın bitmesiyle Suriyeli savaş mağdurlarının evlerine döneceğini varsaymaktadır. Ancak aradan geçen altı yılda Suriye’deki savaş sona ermemiş dahası mevcut koşullar itibarıyla kısa sürede sona ermesi de mümkün gözükmemektedir. Bu durum, geçici koruma statüsünün sürdürülebilir olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Bu süreçte bir taraftan geçici koruma statüsünden kaynaklanan sorunlara ilişkin tartışmalar sürerken diğer yandan Türkiye’de ikamet eden ve ülkeye katma değer sunan Suriyelilere vatandaşlık verilmesine ilişkin tartışmalar hız kazanmıştır. Ancak bu süreçte belki de en çok ihmal edilen husus “Suriyelilerin kendilerine vatandaşlık verilmesi hususunda ne düşündükleri” olmuştur. Bu bağlamda çalışmamız Suriyelilerin gözünden vatandaşlık tartışmalarına odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında Ocak-Mayıs 2017 tarihlerinde farklı sosyoekonomik seviyeden 125 Suriyeli ile gerçekleştirilen nitel araştırma verilerinden hareketle Türkiye’deki Suriyelilerin vatandaşlık tartışmalarını nasıl değerlendirdikleri ve vatandaşlığa ilişkin kanaatleri analitik bir perspektifle ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye • Göç • Suriyeliler • Vatandaşlık • Geçici koruma

a (✉) Ahmet Koyuncu (Doç. Dr.), Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBBF, Sosyoloji Bölümü, Meram 42090 Konya. Eposta: koyuncuahmet42@gmail.com

Göç ve Vatandaşlığa Dair

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmakla beraber göçlere katılan insan sayısının en fazla olduğu dönemi sanayi devriminin ardından insanların kentsel alanlardaki iş imkânlarına yöneldiği büyük göç dalgaları oluşturur. I. Dünya Savaşı, 1929 Ekonomik Buhranı ve ardından gelen II. Dünya Savaşı ile kısmen sekteye uğrayan uluslararası göç hareketleri, (II. Dünya Savaşı'ndan sonra) büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa ekonomisinin yeniden canlandırılması amacıyla tekrar ivme kazanmıştır. Birçok Avrupa ülkesi yeterli iş gücü kapasitesine sahip olmadığı için uluslararası işçi göçünü temel bir politika olarak benimsemiştir. Ardından sermaye birikiminin ve hareketliliğinin yeniden şekillendiği küreselleşme ile beraber dünyadaki göç hareketleri de yoğunlaşmış, hem yasal göç hem yasa dışı göç hem de iltica edenlerin sayısı büyük rakamlara ulaşmış ve daha çok ülkeyi kapsar duruma gelmiştir. Zikredilen her bir sürecin kendine özgü farklılıklarına nispetle uluslararası göçler de farklı bir boyut kazanmış olmakla birlikte daha müreffeh bir yaşam umuduyla ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere yönelen uluslararası göçmenlerin kalıcı olduklarının anlaşılması beraberinde birçok sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve hukuki tartışmaya da kapı aralamıştır. Bu tartışmalar arasında öne çıkan başlıklardan biri de vatandaşlık olmuştur. Nitekim uluslararası göç söz konusu olduğunda öncelikli ve belirleyici kavramlardan biri “yabancı”dır. Yabancı; Uluslararası Göç Örgütü’nün tanımına göre “belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi”, yani bulunduğu ülkenin vatandaşı olmayan kişidir. Başka bir ifade ile göç ve vatandaşlık birbirinin ayrılmaz parçalarıdır.

Göç ve vatandaşlık arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabilmek için vatandaşlık kavramına kısaca değinmek uygun olacaktır. Vatandaşlık kavramının kökenleri Antik Yunan’a kadar götürülse de modern anlamda vatandaşlık kavramının ortaya çıkışında Aydınlanma, Fransız Devrimi ve ulus devlet örgütlenmesi etkili olmuştur. İnsanoğlunun ontolojik ve epistemolojik kopuşuna tarihlenen Aydınlanma, dinin yerine bilimi, Tanrı’nın yerine insan aklını ikame ettiği yeni zihinsel kurgu ile o güne kadar oluşmuş insanlık tecrübesinin yerleşik kalıplarında da büyük dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Aklın merkeze alınması ile insan, kulluk statüsünden çıkarak özgür yurttaş olarak boy göstermiştir (Ekinci, 1999, s. 30). Bu gelişme, Fransız Devrimi’nin ardından ayrıcalıkların son bulduğu iddiasındaki sembolik eşitlik anlayışının bir sonucu olarak modern anlamdaki vatandaşlık kavramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır (Kaya, 2003, s. 49). Ardından 20. yüzyılda siyasi bir örgütlenme olarak ortaya çıkan ulus devlet yapılanmasıyla birlikte devletin bireyle ilişkilerini tanımlayan ve düzenleyen bir anlama kavuşmuştur. Buna göre vatandaşlık, en basit tanımıyla devlet ile ona tabi olanlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen siyasi ve hukuki bağ olarak tanımlanmıştır (Nazıroğlu, 2013, s. 29). Vatandaşlık, bu süreç zarfında sekülerleşme ve milliyetçilikle ortaya çıkan yeni toplumsal bağlılığın oluşturulmasında kilit bir önem kazanmıştır (Özel, 2007, s. 578).

Vatandaşlığı kan, toprak ve bağlılık gibi sınırlılıklar kapsamında irdeleyen ulus devlet temelli anlayış, milliyetçi bir anlatının yanı sıra çoğu zaman ideolojik bir perspektife de sahip olduğu için özellikle göçmenlerin ya da yabancıların (vatandaş olmayanların) hukuki, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik haklarına yönelik arayışlar bağlamında yeniden tartışmaya açılmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında gittikçe artan uluslararası göç dalgası, endüstri ülkelerinde yeni bir sorunu, yurttaşlık kurumunun ulus-devlet sınırları içindeki anlamını tekrar sorgulama zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim modern dönemde göç, aynı zamanda “biz” ve “onlar/ ötekileştirilenler” dikotomisi üzerine bina edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, mevcut ve muhtemel bütün sorunların asli kaynağı olarak gösterilen “yabancı”lar çoğu zaman bir tehdit olarak algılanmış ve yabancılar üzerinden tesis edilen risk, şüphe, kaygı ve belirsizlikler, toplumsal sorunların yabancılara yüklenilmesinin zeminini oluşturmuştur (Koyuncu, 2018, s. 289). Bu durum göçmenlere yönelik ayrımcılık, dışlama, ırkçılık ve yabancı tehdidini tetiklemiş ve yaşanan ya da yaşanması muhtemel toplumsal sorunların aşılması için vatandaşlık rejiminde alternatif çözüm arayışlarına zemin hazırlamıştır. Bu sebeple başta Avrupa olmak üzere birçok ülke mevcut vatandaşlık rejiminde düzenlemeye gitmiştir. Ancak göçmenlere sağlanan vatandaşlık hakkı sorunları ortadan kaldırmamıştır. Ulus devlet anlayışının milliyetçi ve ötekileştirici zihinsel kurgusunun verili kalıpları üzerinden eski göçmen yeni vatandaşlara yönelik ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, hukuki ayrımcılık ve dışlama devam etmiştir. Vatandaşlık her ne kadar resmî olarak herkesin yasalar önünde eşit olduğu ilkesine dayansa da bu resmî hakların toplumsal gerçekliğe ne kadar yansıdığı ve gündelik hayat pratiklerinde karşılık bulup bulmadığı sorusu belirsiz kalmıştır. Dahası vatandaşlık sadece resmî haklardan ibaret değildir. Turner’ın (1993, s. 2) ifadesiyle vatandaşlık, sadece hukuki bir statü olmanın ötesinde sosyopolitik bir üyelik olup, sınırlı sayıdaki toplumsal güç ve kaynakların dağıtımında bireyin yararı ve faydasını gözetken, böylece bireyi toplumun yetkin bir üyesi kılan hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel bir uygulamadır. Başka bir ifadeyle vatandaşlık, sadece hukukun konusu olan, hak ve sorumluluklardan ibaret bir statü olmayıp, kişinin kimliğini ve bir topluluğa aidiyetini de içermektedir. Dolayısıyla yasal olarak vatandaşlık hakkı elde etmek yeterli değildir. Başka bir ifade ile kâğıt üzerindeki resmî vatandaşlık, toplumsal pratik ve uygulamalar açısından gerçek vatandaş olduğu anlamına gelmemektedir. Aradan kuşaklar geçmesine rağmen bugün Avrupa’da göçmen kökenli vatandaşlara yönelik ayrımcılık, dışlama, ırkçılık gibi uygulamaların hâlâ gündemin öncelikli konu başlıkları arasında yer alması da bu savı destekler niteliktedir.

Batı ülkelerinde vatandaşlığa ilişkin bu tartışmalar, özellikle son dönemde yaşanan göç hareketlerinde ise neredeyse hiç gündeme getirilmemektedir. Esasen bu durum, uluslararası göçün değişen karakteri ile de yakından ilgilidir. 18. yüzyılın ortalarında sanayileşme ile ortaya çıkan göç hareketleri, 2000’li yıllara kadar ağırlıklı olarak daha iyi ve müreffeh bir yaşam amacıyla gerçekleşirken günümüzde yaşanan göçler

ise daha ziyade savaşlar ve çatışmalar temelinde gerçekleşmektedir. Göçün karakterinde yaşanan bu önemli dönüşümün en somut örnekleri, başta Orta Doğu olmak üzere Müslüman coğrafyanın birçok bölgesinde açıkça görülebilmektedir. Egemen güçlerin, bu bölgeleri kendi çıkarları ve egemenlikleri çerçevesinde biçimlendirme talepleri doğrultusunda terör örgütleri üzerinden Müslüman coğrafyanın istikrarsızlaştırılmasını hedefleyen ve bunun için mazlum halkları savaş ve iç çatışmalar yoluyla göçe zorlayan bilinçli ve sistematik bir strateji uygulanmaktadır (Koyuncu, 2016b, s.14). Örneğin ABD'nin PKK'nın Suriye kolu olan PYD, YPG, SDG'ye yaptığı dört bin tır silah yardımı ve Türkiye'nin güney sınırlarında oluşturmaya çalıştığı terör hattı, Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan başta olmak üzere tüm devlet yetkilileri tarafından açıkça dile getirilmektedir. ABD, bu örgütleri DEAŞ'la mücadele kapsamında eğittiği ve silahlandırdığını ifade etmesine karşın, Rakka'da DEAŞ'lı teröristlerin yine ABD öncülüğünde güvenli bir hat oluşturularak şehir dışına taşındığı görüntüler de zihinlerdeki tazeliğini korumaktadır. Bugün egemen güçler taşeron olarak kullandıkları bu terör örgütleri üzerinden bölgede enerji kaynaklarını ve güzergâhlarını kontrol etmek, kolay yönetilebilir parçalı ve küçük çaplı butik devletler inşa etmek amacıyla bölge insanını bilinçli olarak göçe zorlamaktadır. Bu yolla, her an yeni fay hatları oluşturmaya imkân tanıyan etnik, dinî, mezhepsel, siyasi açıdan birbirinden farklı olan grupları içeren butik devletler için yeni alanlar oluşturma ve söz konusu fay hatları üzerinden yeni çatışma alanları ihdas edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, milyonları bulan büyük kitlelerin Batı'ya yönelen göçüne de kapı aralamaktadır. Buna ek olarak, Batı toplumlarının toplam doğurganlık hızları düşmekte ve demografik yapıda Müslüman nüfus lehine bir değişim yaşanmaktadır. Gelecekte din (özellikle de İslam dini) ve nüfus açısından uluslararası göçlerin Avrupa'nın toplumsal formasyonuna etkisine yönelik projeksiyonlar Batı'da Müslüman nüfusun hızla arttığına işaret etmektedir (Pew Research Center, 2015). Başka bir ifade ile Avrupa'nın kendinden İslamlaşacağı bir projeksiyon söz konusudur. Elbette bu projeksiyonda yerel halk içinden İslam'ı seçenlerin payı da unutulmamalıdır. Bu gelişmelerin yanı sıra Batılı ülkeler ağır sanayiden katma değeri yüksek ileri teknoloji üretimine geçmiş, dolayısıyla vasıfsız elemandan ziyade nitelikli personele ihtiyaç duyar hâle gelmiştir. Ayrıca daralan ekonomi, işsizlik ve terör gibi gelişmeler Avrupa'nın yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu sorunlar beraberinde yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve İslamofobiye de tetiklemiştir. Tüm bu gelişmelerin dikkate alınmasıyla Avrupa sınırına dayanan sığınmacılara değil vatandaşlık verilmesi, sığınmacıların Avrupa sınırına yaklaşmasını bile tehdit olarak gören yeni bir anlayış hâkim olmuş ve güvenlikçi göç politikalarını beraberinde getirmiştir. Nitekim son dönemde yaşanan dramlar karşısında, Batılı ülkeler uluslararası göç örgütlerinin de desteği ile yatırımcı ve nitelikli sığınmacıların kabulü dışında genel olarak tampon bölgeler kurma, geri kabul anlaşmaları ve gönüllü geri dönüşler için teşvik politikaları benimsemiş ve sayısız insan hakkı ihlaline imza atmıştır. Kısaca ifade edildiğinde son dönem-

de yaşanan uluslararası göçlerin ardından vatandaşlık konusu Batı’nın gündeminden düşmüştür. Nitekim Kale Avrupası politikası ile sığınmacılara vatandaşlığın yolunu açacak mültecilik statüsünün de önüne ket vurulmuştur.

Türkiye’de Göç ve Vatandaşlık

Konuya Türkiye Cumhuriyeti açısından bakıldığında, 1924 mübadelesinden başlayarak günümüze kadar farklı coğrafyalardan Türkiye’ye yönelen dış göçleri görmek mümkündür. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Türkiye 2000’li yıllara kadar dış göçler için daha ziyade transit ülke konumundadır. Bununla birlikte Türkiye, farklı dönemlerde Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen dış göçlere kapılarını açmıştır. Söz konusu göçmenlere devlet tarafından uygulanan politikalar doğrultusunda barınma ve iş olanakları sağlanmış, çalışma şartlarının iyileştirilmesi amacıyla ayni ve nakdi yardımlar yapılmış, bu çerçevede çiftçi ailelere toprak, tohumluk, çevirme ve donatım kredisi; zanaatkar ailelere de konutun yanı sıra döner sermaye kredisi verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, s. 20).

Türkiye’ye gelen göçmenlerin en önemli özelliği Müslüman olmalarının yanı sıra Türk ya da Türk soylu oluşlarıdır. Bu göçmenlerin büyük bölümü ya Türkçe konuşmaktadır ya da akraba dilleri konuşan topluluklara mensuptur. Türkiye söz konusu göçmenlere yaptığı yardımların yanı sıra vatandaşlık hakkı da tanımıştır. Bu hakkın tanınmasında en önemli etken göçmenlerin Türk ya da Türk soylu olmalarıdır. Bu durum, ulus devlet nosyonunun bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Nitekim Osmanlı Devletinin çok dinli, çok etnisiteli, çok kültürlü imparatorluk birikiminin aksine, Cumhuriyet’in ilk yıllarında o dönem bütün dünyayı saran ulus devlet anlayışı hâkim olmuş ve Ziya Gökalp’in tek dil, tek kültür ve tek ideal esasına dayanan ulus yaratma fikri benimsenmiştir. Türk modernitesi, ulus temelli yeni devlete yeni bir kimlik inşa etmek için yurttaşlık temelli milliyetçiliğin cumhuriyetçi versiyonunu tercih etmiştir (Baban, 2009, s. 61–62). Vardar’a (2009, s. 97) göre de Türk vatandaşlığı, tarihsel olarak Fransız milliyetçiliğinin (cumhuriyetçiliğinin) siyasal olarak dâhil edici modeli olan “sözleşmeli siyasal vatandaşlık” ile Alman milliyetçilik geleneğinin dışlayıcılık özelliklerini taşıyan “etnik vatandaşlığın” bir birleşimidir. Yukarıda zikredilen ulus devlet ve vatandaşlık tartışmaları da hatırlandığında Türkiye Cumhuriyeti’nin de sadece vatandaşlık rejiminde değil, toplumsal hafızanın inşasında da milliyetçi ve seküler ulus devlet anlayışını benimsediği görülmektedir. Bu inşa sürecinin oluşturduğu verili formlar, özellikle Suriyelilere yönelik tartışmalarda belirleyici bir öneme sahiptir.

2011 sonrası Suriye’den yönelen göç akını Türkiye’ye yönelen dış göçler açısından bir kırılma noktası olmuştur. 29 Nisan 2011 tarihinden günümüze değin resmî makamlara göre 3 milyon 70 bin Suriyeli Türkiye’ye sığınmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2017). Afet ve

Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) verilerine göre, Türkiye'nin Suriye krizinden etkilenen mülteciler için kamu kurumu, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan harcamaların toplamı 25 milyar dolardır. Uluslararası toplumun Türkiye'deki Suriyelilere yaptığı yardımın toplam miktarı ise sadece 526 milyon dolardır. (AFAD, 2017).

Türk hükûmeti, Suriye iç savaşı başladığında bu sürecin (birçok Arap ülkesinde olduğu gibi) kısa sürede sonlanacağı düşüncesiyle Suriyelilere (1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyulan "coğrafi kısıtlama" sebebiyle) uluslararası hukukta istisnai bir prosedür olan "geçici koruma" statüsü vermiştir. Başka bir ifadeyle Suriye vatandaşlarına "mülteci" veya "sığınmacı" statüsü verilmemiş, her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmak üzere bir anlamda "misafir" konumunda kabul edilmişlerdir (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2012, s. 4). Zira geçici koruma statüsü, savaşın bitmesiyle Suriyeli savaş mağdurlarının evlerine döneceğini varsaymaktadır. Sığınan kişilerin sayıca çok olması bu statünün verilmesinde en büyük etkidir. Gelineen noktada aradan 6 yıl gibi oldukça uzun bir süre geçmesine karşın Suriye'de savaş sona ermemiş dahası mevcut koşullara bakıldığında kısa sürede sona ermesi mümkün gözükmemektedir. Bu durum Suriye vatandaşlarına tanınan ve bütün ihtiyaçların devlet tarafından karşılandığı geçici koruma statüsünün sürdürülebilir olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Nitekim hükûmet, bu süreç zarfında çıkardığı çeşitli yönetmeliklerle geçici koruma statüsünü daha uygulanabilir bir zemine çekmeye çalışmış ve çoğu durumda bu prosedüre aykırı olan (sığınmacıların istihdamı, iş yeri açma vb.) uygulamalara da göz yummuştur.

Sayıları giderek artan sığınmacılar için sunulan imkânların nasıl ve hangi şartlar altında devam ettirilebileceği, süreçte Türkiye'yi gerek siyaseten gerekse yardımlar konusunda yalnız bırakan uluslararası toplumun sorumluluğu paylaşp paylaşmayacağı gibi konular netlik kazanmamıştır.

Dahası bu göç akını ile ülkenin dört bir tarafına dağılan Suriyelilerin sosyal, kültürel, ekonomik entegrasyonları, yaşadıkları sorunlar, talep ve beklentileri, ulusal ve yerel aktörlerin süreçteki konumu, halkın izlenen politika ve Suriyelilere ilişkin kanaatleri ve toplumsal kabul düzeyi gibi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiş ve Suriyeliler gündemin önemli konu başlıklarından biri hâline gelmiştir. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi meselesi de söz konusu tartışmalar içerisinde öne çıkan başlıklardan biri olmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 02 Temmuz 2016'da Kilis'te yaptığı konuşmada Suriyelilere vatandaşlık imkânı verileceğini söylemesinin ardından gündemin ilk sırasına yerleşmiştir. Açıklamanın gazete manşetleri ve haber bültenlerinde yer almasının hemen ardından söz konusu teklife sosyal medyada #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum, #suriyelidefol, #suriyelilerehayır, #VatanhainindenVatandaşolmaz, #SuriyelilerYallahSuriyeye vb. birçok hashtag üzerinden olumsuz tepkiler gelmiştir. Konu ile ilgili tartışmalar devam ederken Metropoll araştırma

şirketinin yaptığı Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hakkındaki araştırma, AK Parti seçmeninin yüzde 78’inin, CHP seçmeninin yüzde 97’sinin, MHP seçmeninin yüzde 94’ünün ve HDP seçmeninin yüzde 69’unun Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı olduğunu ortaya koymuştur (Hakan, 2016). Bu tarihten yaklaşık iki yıl önce, Ekim 2014’te Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) tarafından Türkiye genelinde (20 ilde 1501 kişi ile) gerçekleştirilen kamuoyu araştırmasında da Türk halkının %81,7 oranında Suriyelilere vatandaşlık verilmesine olumsuz baktığı tespit edilmiştir (Erdoğan, 2014, s. 41). Söz konusu tartışmalar 15 Temmuz darbe girişimi sebebiyle askıya alınsa da gerek hükûmet yetkilerinin yaptığı açıklamalar gerekse Suriyeliler ile ilgili basına yansıyan olayların ardından gündemin önemli başlıklarından biri olmayı sürdürmektedir. Türkiye’nin hâlihazırda 3 milyon 70 bin Suriyeliye ev sahipliği yaptığı hatırlandığında vatandaşlık konusu ülkenin toplumsal formasyonu açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bununla birlikte konunun doğrudan muhatabı olan Suriyelilerin vatandaşlık ile ilgili tutum ve kanaatleri ise göz ardı edilmiştir.

Yukarıdaki tartışmalardan hareketle bu çalışmanın problemini, Türkiye’deki Suriyelilerin vatandaşlık konusundaki görüşleri, sorun yaşadıkları alanlar ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Yöntem

Çalışma kapsamında 2017 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında Konya’da ikamet etmekte olan farklı sosyoekonomik seviyeden geçici koruma statüsündeki 125 Suriyeli ile nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada vatandaşlığa ilişkin kanaatler ele alındığından katılımcıların konuya ilişkin görüş, tutum ve algılarına ilişkin detay bilgilere ihtiyaç duyulması, ayrıca sığınmacıların konumları (rejim baskısı, muhaberat algısı, gurbette olmanın verdiği güvensizlik, dil sorunu, eğitim seviyesinin düşük oluşu) dikkate alınarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır.

Bu kapsamda 68 Suriyeli kartopu örneklem tekniği ve 57 Suriyeliye ise kota örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Kartopu örneklem tekniğine başvurulmasının sebebi, geçici koruma altındaki Suriyeli konumuna ilişkin yukarıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurularak güven esaslı samimi görüşmeler gerçekleştirebilmektedir. Ancak kartopu örnekleme tekniğinden kaynaklanabilecek (benzer örneklem ve benzer sonuçlara ulaşma gibi) sorunlar dikkate alınarak katılımcı sayısı mümkün olduğunca yüksek tutulmuş, ayrıca mülakatlarda heterojen bir kitleye ulaşmak için farklı sosyoekonomik seviyeler başlangıç noktası alınmıştır. Bununla da yetinilmemiş ve Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da desteği alınarak 57 Suriyeli için kota örnekleme tekniğine başvurulmuştur.

Örneklemin seçiminde cinsiyet, yaş, eğitim, gelir düzeyi, meslek, Suriye’de ikamet edilen yerleşim birimi gibi farklı kriterler göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmadan elde edilen veriler, katılımcıların konuya ilişkin algıları, düşünceleri ve bunu nasıl anlamlandırdıklarını ifade etme imkânı sağladığı için söylem analizi yöntemi ile yorumlanmıştır. Van Dijk’in de (1997) ifade ettiği gibi söylem analizi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile ilgilenmez. Analiz, ilgi odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olaylara çevirir (Barker ve Galasinski, 2001). Söylem analizi, dil kullanımının daha büyük bölümlerini sosyokültürel bağlam çerçevesinde ele alıp inceleyen bir yaklaşım (Atay, 2007) olması sebebiyle elde edilen verilerin yorumlanmasında bu yöntem tercih edilmiştir.

Misafir mi? Vatandaş mı?

Araştırma kapsamında vatandaşlık tartışmasına girmeden önce katılımcılara “Suriye’de savaşın sona ermesi durumunda tekrar Suriye’ye dönmek ister misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası Suriye’de barışın hâkim olması ve güvenliğin sağlanması hâlinde yeniden vatanlarına dönmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Dönmek isteriz tabii. Evimiz orada, akrabalarımız orada. Büyüdüğümüz memleketimiz orası. Sen olsan dönmek istemez misin? Herkes büyüdüğü yerde yaşamak ister, ama savaş bitse de orada durum nasıl olur, gitsek eskisi gibi olur mu bilmiyorum (M., Erkek, 37, *İdlib*).

Tabii dönmek isterim. Orada anılarım var. Bizim vatanımız orası, özleyoruz (M., Erkek, 19, Halep).

Çok istiyorum dönmeyi. Orası bizim topraklarımız. Burada güvendeyiz elbette. Ama Halep başka. Biz oranın insanlarıyız (H., Kadın, 39, Halep).

Evet, dönmek isterim. Malım, mülküm, evlerim, fabrikam hepsi orada. Benim büyük bir şirketim vardı; hepsi yağmalandı, bombalandı ama gidip tekrar onları yapabilirim. Kendi ülkemde olmak benim için daha iyi olur (A., Erkek, 47, Halep).

Türkiye’nin güvenli ve huzurlu bir ülke olması, ayrıca burada kurulan düzeni bozup yeniden göç yollarına düşmek istenmemesi ise Türkiye’de kalmak isteyenlerin öncelikli gerekçeleridir.

Tekrar memlekete dönmeyi düşünmüyoruz. Orada evimiz, her şeyimiz yıkılıp yıkıldı. Her şeyimizi kaybettik. Artık oraları unutmaya çalışıyoruz. Burası güvenli. Hem de Müslüman (S., Erkek, 45, Halep).

Burada iyi kötü bir düzen kurduk. Ben çalışıyorum. Çocuklar da okula başladı. Şu an çok zorluk çekiyoruz. Ama ileride daha iyi olacak inşallah. Zaten eşim de çocuklar da burada kalmak istiyor (A., Erkek, 41, Şam).

Benim ve ailem için Suriye defteri kapandı. Ben ülkemden çıkmamak için çok direndim ama çıkmak zorunda kaldım. Çoğu iyi niyetli vatandaşlar orada şehit oldular. Geri kalanlar da terk etti. Orada artık bizim insanımız yok. İnsan yoksa toprak ne anlam ifade eder ki. Orası artık

bizim yurdumuz değil. Suriye’ye geri dönenler de oldu ama şimdi hepsi çok pişman. Hatta çoğu yeniden Türkiye’ye geldi. Ailem de bu durumdan çok etkilendi. Bazen beni Suriye’den arıyorlar. Her yerde savaş, kan, hüznün, acı... Kızım sürekli “Artık sen orayı unut. Bizim vatanımız burası” diyor (K., Erkek, 49, Halep).

Ailem belki döner ama ben dönmeyi düşünmüyorum. Geleceğe ilişkin planlarım var. Bunları Suriye’de gerçekleştiremem (Y., Erkek, 22, Şam).

Konuya vatandaşlık talebi açısından bakıldığında ise katılımcıların tamamına yakınının Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesine olumlu baktıkları görülmektedir. İlk bakışta burada ciddi bir çelişki olduğu düşünülebilir. Ancak vatandaşlık talebine ilişkin önceliklere bakıldığında ortaya çıkan sonucun bir çelişkiye değil zorunluluğa işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Bu noktada, Suriyeliler için vatandaşlık tartışmalarında en önemli etken hâlihazırda Suriye’de yaşanan savaş ve çatışma ortamıdır. Katılımcıların verdiği cevaplar içerisinde konuya ilişkin genel kanıyı özetleyen şu ifadeler mevcut durumu net olarak ortaya koymaktadır.

Ortada Suriye diye bir ülke kaldı mı? Ülkemiz yıkıldı. Şehitlerimiz var. Evler, dükkânlar, arabalar... Nasıl döneceğiz? Her şey yakılıp yıkılmışken dönsek ne olacak. Gitmek istiyorum aslında, orası benim vatanım... Ama Suriye’de savaş bitse de artık orada hiçbir şey yok... Zaten buraya alıştık, burada bir düzen kurduk (A., Erkek, 42, Deyr ez Zor).

Suriye’de hatıraların dışında bir şey kalmadı, her şey yıkıldı. Şimdi hatıraları da hep hüznün kapladı. Suriye benim vatanım. Vatanıma gitmeyi istediğimi söylesem de bunun mümkün olmadığını babamın yüzünden de anlaştınız. Kim vatanını bırakır ki normal şartlarda. Bu saatten sonra kim sana sahip çıkarsa vatan orası olacak (M., Kadın, 18, Halep).

Vatan, sadece bireyin doğup büyüdüğü, üzerinde yaşadığı toprak parçası değildir. Vatan, aynı zamanda bireyin eylemlerini gerçekleştirdiği, kendini güvende hissettiği, aidiyet duyduğu, imgesel yanına işaret eden yerdir. Vatan, bireyin benliğini bulduğu, hatıralarını biriktirdiği yerdir. Ademoğlunun yeryüzündeki varoluş hikâyesine eklemlenen ana dizgelerden biridir. Katılımcıların her birinin Suriye’ye dair güzel anıları, özlemleri olsa da egemen güçlerin taşeronluğunu üstlenen sayısız terör örgütünün cirrit attığı, kimin neye hizmet ettiğinin belli olmadığı savaş ortamında Suriye, hüznün ve ızdırabın adı olmuştur. Bu durum, mevcut şartlarda Suriyeliler için geri dönüşü imkânsız kılmaktadır. Süre uzadıkça hayata tutunmak ve onurlu bir yaşam sürmek için bir düzen kurmak zorunluluk hâlini almaktadır. Bu gelişme, savaş bitse bile Suriyelilerin geri dönüş için çok da istekli olmayacaklarını ortaya koymaktadır. Nitekim katılımcılara yöneltilen “Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar da bu savı destekler niteliktedir.

Vatandaşlık verilmesini çok istiyoruz çünkü ben ve ailem artık Türkiye’de yaşayacağız. Suriyeliler, fabrikalara girip çalışır, emekli olur, sigorta yatar artık bizlere devlet size bakıyor boş

boş oturmayın demezler bizde bu ülkenin vatandaşı oluruz, bu ülkedeki insanlar ne yapıyorsa bizde hepsini rahat rahat yaparız ve bu ülkeye hizmet ederiz (A., Erkek, 58, Halep).

Çok isterim vatandaş olmayı. 2013'ten beri buradayız. Çok çalışıyoruz. Neden istemeyelim ki? (M., E, 28, Halep).

Yukarıdaki ifadeler vatandaşlık talebinin gerekçelerine ilişkin de bir ön fikir vermektedir. Genel olarak vatandaşlık talebinde öne çıkan öncelikler; çocukların geleceği, resmî olarak istihdam edilme yani sosyal güvenlik, resmî olarak iş yeri açabilme, kurulu düzenin bozulmaması ve daha iyi yaşam koşulları şeklindedir. Bununla birlikte vatandaşlık talebine ilişkin öncelikler, katılımcıların sosyoekonomik ve sosyokültürel seviyeleri ile kişisel beklentilere göre de farklılık arz etmektedir.

Suriye'de fabrika sahibiydim. Fabrikada 120 çalışanımdı. Orada durumum çok çok iyiydi. Şimdi bir süpermarket açtım ve geçimimi o şekilde sağlıyorum. Ama imkân verilse Suriye'deki işimi burada da yapmak isterim. Burada da fabrika açmak isterim. Lakin burada koşullar (bürokrasi) çok fazla, şartlar aleyhimize. Vatandaşlık verilirse Türkiye'de ticaret yapmak isterim (A., Erkek, 55, Halep).

Suriye'de dış ticaret ile uğraşıyordum. Bir şirketim vardı. Oldukça iyi kazanıyordum. Türkiye'ye geldiğimde üç sene sanayide bir fabrikada dış ticaret müdürlüğü yaptım. Ama sonra oradan çıkartıldım. Şu an kendi dükkânımız var, orada yine ticaret yapıyorum. Ancak ülke içinde bile izinsiz seyahat iznimiz yok. Biz bir de dış ticaret ile uğraşıyoruz. Dolayısıyla çok zorluk çekiyoruz. Çalışma izni sıkıntı... Vatandaşlık verilirse bu sorunların birçoğu ortadan kalkacak (H. A., Erkek, 50, Halep).

Türk vatandaşı olmak isterim. Kocam fabrika işçiliğinden kurtulur. Suriye'de kimyagerdi, mesleğini burada da sürdürür (R., Kadın, 33, Şam).

Ben Suriye'de diş hekimiydim. Ama burada diplomamın bir geçerliliği yok. Şimdi bir fabrikada 1000 ₺ ye çalışıyorum. Tanıdığım birçok doktor arkadaşım var. Türkiye'de yaşamayı istiyorlar ama diplomaları işe yaramadığı için çoğu Avrupa'ya gitti. Vatandaşlık verilirse bu sorunlar biter diye ümit ediyorum (Q., Erkek, 25, Şam).

Ben çok isterim vatandaşlık alabilmeyi. Sağlık açısından çok zorluk yaşıyoruz. Çocuklar küçük, sürekli hasta oluyorlar. Benim sağlık problemlerim var. Düzenli olarak hastaneye gitmem gerekiyor. İlaçlar çok pahalı alamıyorum çoğu zaman (F., Kadın, 35, Halep).

Verilsin istiyorum. Çünkü burada askerlik yapmak isterim. Her konuda Suriye'den daha güzel. Bayrak, vatan sevgisi çok fazla. Suriye'de bu yok (M., Erkek, 19, Halep).

Katılımcıların ifadelerinden de görüldüğü üzere, sermaye sahibi ya da nitelikli sığınmacılar kendilerine vatandaşlık statüsü verilmesi durumunda ülkeye sağlayacakları katkıyı vurgulamaktadır. Bu noktada zihinlerde beliren bir başka soru da kimlere vatandaşlık verilmesi gerektiğidir.

Konuya vatandaşlık kriterleri açısından bakıldığında, Suriyelilere vatandaşlık verilmesini isteyen katılımcıların istisnasız hepsinin üzerinde durdukları ve özellikle vurguladık-

ları kriter suça bulaşanlar ve dilencilerin kapsam dışı bırakılmasıdır. Dahası katılımcılar arasında bu risk grupları için caydırıcı yaptırımların uygulanması ve en ağır cezaların verilmesi yönünde yoğun bir talep vardır. Çünkü bu kesimler Türkiye’deki Suriyelilere yönelik olumsuz kanaat, dışlama ve suçlamaların ana aktörüdür. Her ne kadar toplam sığınmacı nüfus içinde oldukça sınırlı sayıda kalsalar da kamusal alanda ve medyada sürekli görünür olmaları, oluşan olumsuz algı ve davranışların tüm Suriyelilere yönelmesine zemin hazırlamaktadır (Koyuncu, 2016a, s. 109). Bu ortak vurgu dışarıda bırakıldığında, kimlere vatandaşlık verilmesi gerektiğine ilişkin cevaplarda katılımcıların kendi konumlarını öncelikle görüşmektedir. Buna göre büyük çoğunluk “herkese verilmeli, ayırım yapılmamalı” yönünde fikir beyan etmektedir.

Verilecekse herkese verilsin. Kimsenin hakkına girilmesin, ama buraya hizmet edecek olana daha erken verilsin. Fakir zengin ayrımı yapılmasın (H., Erkek, 30, Halep, İnşaat işçisi).

Suriyeliler yıllardır burada. Kötülük yapanlara, hırsızlara, çalışmayanlara vatandaşlık verilmeli. Devlet bunları tespit etmeli. Ama bunun dışında ayrımcılık yapmasınlar. Sadece suçlulara, bu vatana layık olmayanlara vermesinler, diğer herkese versinler (M., Erkek, 27, Halep, Garson).

Hak eden, bu ülkeyi gerçekten seven herkese verilmeli vatandaşlık. Ama sabıkasız özellikle incelenmeli... Sadece parası olan, diploması olanlara ayrıcalık tanınmamalı. Bizim içimizde parası olmayan ama bu ülke uğruna yapmayacağı fedakârlık olmayan bir sürü insan var. Tam tersi de... Bunlar göz önünde bulundurulmalı (A., Kadın, 35, İdlip, Ev hanımı).

Herkese verilmeli. Doktor da hamal da bu ülke için çalışıyor. Devlete hizmet ediyor. Hepsi ekonomiyi canlandırır. Küçük işler, büyük işleri destekliyor (C., Erkek, 54, Halep, Çiftçi).

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ekonomik olarak alt gelir grubuna mensup olması ve eğitim seviyesinin düşük olması bu konuda oldukça önemli bir etkidir. Nitekim AFAD (2013, s. 31) raporuna göre, Türkiye’deki kamplarda yaşayan Suriyelilerin yarıdan fazlası Suriye’de iken 155 dolar veya daha az gelire sahiptir. Buna karşılık, kamplarda yaşayan Suriyelilerin yaklaşık yüzde 21’i ve kamp dışında yaşayanların yüzde 30’u Suriye’de iken 231 dolar veya daha fazla gelir elde etmektedir. Benzer şekilde Türkiye’deki Suriyelilerin çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Kamplarda yaşayanların yüzde 37’si ile kamp dışında yaşayanların yüzde 33’ü ilkökul mezunudur. Buna bir mezuniyeti olmayanlar da eklendiğinde oran kamplarda yüzde 54’e, kamp dışında ise yüzde 61’e çıkmaktadır (AFAD, 2014, s. 63). Dolayısıyla katılımcıların (risk grupları hariç) çoğunluğunun herhangi bir ayırım yapılmadan tüm Suriyelilere vatandaşlık verilmesi gerektiği yönündeki talebi, esas itibarıyla kendi konumları ile doğrudan ilgilidir. Nitekim vatandaşlık kriterleri noktasında nitelikli Suriyelilerin “eğitim ve mesleki yeterliliği”, sermaye sahibi katılımcıların ise “yatırım potansiyelini” öne çıkarmaları bu savı destekler niteliktedir.

Herkese verilmemeli, herkese verilmesi saçma. Öylesi de olmaz zaten. Hak eden herkese verilmeli. Eğitimli, Türkiye’ye yardımı dokunacak Suriyelilere verilmeli (M., Erkek, 41, Halep, Eczacı).

Eğitimli olan, meslek sahibi, okuyan kişilere öncelik verilmeli. Devlet tabii ki ilk başta kendisine faydalı olacak insanları almak ister, haklı da (A., Erkek, 42, Şam, Akademisyen).

İlk önce eğitimlilere verilmesi gerek ama sonra hepimize verilmeli. Lakin sıkıntı çıkaran kişilere de verilmemesi gerekiyor tabii. Örneğin buraya gelen Suriyeliler pek de iyi olmayan kişiler. Hatta Konya'ya daha ziyade alt sınıftakiler geliyor. Onlar, Suriye'de de bu şekilde yaşıyordu. Onlara vatandaşlık verilmesi konusunda olumsuz düşüncelerini anlayabiliyorum. Ama onlar dışındaki eczacı, doktor, öğretmen, mühendis, tüccar gibi buraya yararı olacak kişilere vatandaşlık verilmelidir (S., Kadın, 23, Humus, Öğretmen).

Vatandaşlık eğitimli kişilere ve tüccarlara verilmeli. Mesela benim eşim demir tüccarı. Yurt dışında çok bağlantıları var, ama şu anda çalışmıyor. Eğer vatandaşlık verilirse onun da Türkiye'ye çok fayda sağlayacağını düşünüyorum. Çünkü biz düşünüyoruz ki Avrupa kötü davranıyor. Suriye'de de Esat var. Onun için Türkiye Avrupa'ya karşı güçlü olmalı. Nitelikli insanlarla Türkiye'nin daha güçlü olacağını düşünüyorum (S., Kadın, 59, Halep, Öğretmen).

Eğitimli doktorlara, mühendislere, öğretmenlere, sanayicilere, tüccarlara, zengin insanlara belli bir miktar para karşılığında vatandaşlık verilmelidir. Çünkü onlar Türkiye'ye katkı sağlayacak insanlardır. Avrupa'ya gidip kendi vatandaşlarını bırakmaktansa burada Müslümanlara yardım etmeleri daha yerinde olur. Yanlış mı? Türkiye de onları burada tutabilmek için gerekli altyapıyı sağlayıp vatandaşlık vermeli bence (H. A., Erkek, 50, Halep, Tüccar, Dış Ticaret).

Türkiye gibi ülkelere herkes kontrolsüz olarak girdi. Herkese vatandaşlık verilmemeli. En azından bizim gibi iş yeri açan ya da geçmişte ticaret yapan kişilere öncelik tanınmalı. Biz beş yıldır Türkiye'den hiç ayrılmadık, bu da göz önüne alınmalı. Savaşta önce iki ayda bir Türkiye'ye gelip 70 ilâ 100 bin dolarlık mal alıyordum. Bunlar değerlendirilmeli... Kötü Suriyeliler Türklerden önce bizi olumsuz etkiliyorlar. Bence onlar şehirlere alınmamalıydı. Sınırlardaki kamplarda kalmalıydı (M., Erkek, 52, Şam, Sanayici-Tüccar).

MÜSİAD Konya Şubesi öncülüğünde Kalkınma Bakanlığı (MEVKA) iş birliği ile gerçekleştirilen araştırmada da özellikle sermaye sahiplerinin vatandaşlık talebine ilişkin benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Suriyeli yatırımcılar, mevcut şartlarda bürokratik engeller, resmî prosedürlerin güçlüğü, ruhsat almadaki zorluklar, başta bankacılık olmak üzere finans işlemleri, dış ticaret için pasaport ve vize işlemleri, mülk edinme gibi birçok konuda sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sorunların aşılması, dolayısıyla Türkiye'de yatırım yapabilmek için vatandaşlık verilmesinin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır (Topçuoğlu, Özensel ve Koyuncu, 2015, s. 106).

Buraya kadar zikredilen hususlar genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'deki Suriyelilerin büyük çoğunluğu her ne kadar vatanlarına dönmek istese de Suriye'deki mevcut konjonktürde geri dönüşün çok uzak bir ihtimal olduğu açıktır. Ayrıca savaş ortamının daha uzun süre devam edeceği yönündeki kanaatler Türkiye'de kalıcı olma ve burada yeni bir hayat ve düzen kurma düşüncesini pekiştirmektedir. Ancak katılımcıların ifadelerine de yansıdığı üzere vatan hasreti de zihinlerde bütün canlılığını korumaktadır. Başka bir ifade ile Suriyeliler ne vatanlarından ne de Türkiye'de olmaktan vazgeçememektedir. Bu durum vatandaşlık ile ilgili taleplere de yansımış-

tır. Nitekim katılımcılar bu duruma bir çözüm olarak çifte vatandaşlık alternatifini dile getirmişlerdir. Farklı gerekçeler ortaya konmakla birlikte katılımcıların büyük çoğunluğu, yukarıda dile getirilen koşullar dikkate alındığında çifte vatandaşlığın kendileri için daha uygun olduğunu düşünmektedir.

Vatandaşlık verilirse ikisi de geçerli olsun. Kimse ne tek Türk ne tek Suriyeli değil ki artık. Zamanla daha da benzeyeceğiz. O yüzden çifte vatandaşlık olsun (M., Erkek, 27, Halep).

İki dil iki insan. Suriyeli Türk mesela. Çift isterdim (M., Erkek, 19, Halep).

İkisi de olsun. Çünkü Suriye bizim ilk vatanımız. Yani tercih etmek zorunda kalmayalım. Türkiye de bizim ikinci vatanımız gibi olsun, ilk vatanımız Suriye kalsın (M. S., Erkek, 18, Halep).

Çifte vatandaşlık olsun. Sonuçta Suriye bizim ana vatanımız. Orada doğduk, orada büyüdük. Ne zararı olur ki ikisinin vatandaşı da olsak? (H., Erkek, 26, Halep).

Çifte vatandaşlık olmalı. Böylece iki ülke arasında ilişkiler daha gelişir. Hem ekonomik hem kültürel bağlar daha da artar. Bu da iki ülkenin faydasına olur (M. A., Erkek, 25, Halep).

Çifte vatandaşlık olursa güzel olur. Belki ziyaret amaçlı Suriye’ye gideriz. Çocuklarımıza doğdukları yerleri gösteririz (A., Erkek, 28, İdlip).

Çifte vatandaşlık olmalı bence. Mesela Türkiye’de vatandaşlık aldı, iyi güzel işi var çalışıyor ama bir sorun oldu, battı veya iflas etti. Suriye’ye dönmesi gerekti. O zaman Suriye’den tekrar vatandaşlık mı isteyecek? (M., Erkek, 41, Halep).

Mülakatlar esnasında katılımcılara iki vatandaşlıktan birini seçmek zorunda kalınsa hangisini tercih edecekleri yönünde bir soru yöneltilmemesine karşın, bazı katılımcılar bu seçeneği de gündemlerine almışlar. Bu seçeneği gündeme getirenlerin sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak söz konusu seçeneği dile getiren katılımcılar içerindeki büyük çoğunluk böyle bir tercih olması durumunda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını tercih edeceğini belirtmiştir.

Çifte vatandaşlık daha iyi olur. Ne Türkiye’de ne de Suriye’ye gidince yabancı olmak istemem. Akrabalarım ile de rahatça görüşmek isterim. Ama birini tercih etmek zorundasın deseler nerede huzurlu, güvenli isek orada kalırız. Şu an Türkiye’de daha güvendeyiz. Burayı tercih ederiz diye düşünüyorum. Bize vatandaşlık verseler de vermeseler de burada güvende olduğum için bir yere gitmem ben. Ayrıca Suriye vatandaşı olsam 23 ülkeye vizesiz girebilirim. Ama burada belki de 80 ülkeye gidebilirim (S., Erkek, 38, Halep).

Çifte vatandaşlık isterim. Suriye’ye misafir gitmek için. Yok, birini seç derlerse o vakit Türk vatandaşlığını isterim (M., Kadın, 18, Halep).

Bununla birlikte çifte vatandaşlık fikrine sıcak bakmayanlar da mevcuttur. Sayıları az da olsa, bu grup içerisinde yer alan büyük çoğunluk sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı talep etmektedir.

Bu saatten sonra geleceğimiz için Türk vatandaşlığı bize yeter. Çünkü Suriye artık bizim dışımızda. Amerika, Rusya, İran gibi ülkelerin istediklerini yaptığı yer oldu. Orada olmak artık bizim için iyi olmayacak. Bu sebeple de Türk vatandaşlığına tercih ederdim (A., Erkek, 55, Halep).

Çifte vatandaşlık alsak da almasak da Suriye bizi kabul etmeyecek. Benim gibi olan çoğu Türkmen de burada olmayı kabul eder. Hiç aramam Suriye'yi. Yıllarca yaşadım ama hep hakaretler duyarak. Ben buraya geldiğimde insan olduğumu hatırladım. Bu yüzden sadece Türk vatandaşlığına seçerdim (C., Erkek, 38, Halep).

Sadece Türk vatandaşlığı olmalı. Çünkü çifte vatandaşlık olursa akılda hep kalır, dönsek mi(?) diye. Ama Türk vatandaşlığı alan dönmemeli bence, çünkü ihanet olur (M., Erkek, 37, İdlib).

Çifte vatandaşlık talebi ile bağlantılı bir diğer konu da Türkiye'deki Suriyelilere çifte vatandaşlık verilmesi ve Suriye'deki savaşın sona ermesi hâlinde Suriye'de gerçekleştirilecek seçimlerde oy kullanmak için Suriye'ye dönüp dönmeyeceklerine ilişkindir. Suriye'deki siyasi belirsizliğin katılımcıların cevaplarına da yansıdığı görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası soruya “evet dönmek isterim” cevabını verse de cümlelerin devamı “ama”, “lakin”, “şayet” gibi şart edatları ile sürmüştür.

Çifte vatandaşlık olursa seçimler için dönerim. Büyük çoğunluk da döner. Çünkü biz burada yaşasak da orada akrabalarımız, tanıdıklarımız olur; onlar için doğru yönetimi seçmek isteriz. Hem orada yaşamasak da bizim memleketimiz için iyisi olsun isteriz. Ama Suriye'de bir seçim olur mu onu bilemem işte (M., Erkek, 37, İdlib).

Eğer Suriye'nin güvenli olduğunu düşünürsek annem, babam ve kardeşlerimle tekrar Suriye'ye döner ve orada seçimlere de katılırız. Ama ben birçok Suriyelilerin artık geri döneceğini düşünmüyorum. Özellikle de alt sınıfların tekrar Suriye'ye gidip baştan başlayacaklarını düşünmüyorum (Z., Kadın, 34, Humus).

Şayet Esad'a benzer bir kişi olacaksa yok. Ama tabii ki özgür seçimler olursa giderim. (M., Erkek, 35, Şam).

Suriye'de seçim olmaz ki. Ben hiç sanmıyorum ama illa olursa tabii ki giderim. Orada kalanların hakkı var üzerimizde. Dönerim ama kesin kalır mıyım bilmiyorum (N., Kadın, 41, Halep).

Olursa gideriz. Ama adil bir seçim olursa gideriz. Çünkü bizim orada oylar yüzde doksan dokuz iktidara çıkar. Buna bir örnek verilir. Adamın biri muhalefet partisine oy vermiş. Sonra siyaseten zarar görürüm diye tekrar emniyete müracaat etmiş. Ben bir hata yaptım 'hayır' oyu kullandım (iktidara oy vermedim), demiş. Başvurduğu yerdeki görevliler de “merak etme biz senin hatanı bildik, yanlışını düzelttik” demişler. Biz memlekette rejime karşı 'hayır' demek yoktur. Orada siyasete girme, konuşma! Koyun sürüsü gibi ye, iç, yat o kadar. Başka bir şey yapamazsın. Fikir özgürlüğü yok, demokrasi, insan hakları hepsi palavra. Bu savaş da bu yüzden patlak verdi zaten (H., Erkek, 52, Halep).

Çifte vatandaşlık verilmesi hâlinde Suriye'ye seçimler için dönmemeyi düşünenler de mevcuttur. Bu kesimlerin temel gerekçesi siyaset kurumuna olan güvensizliktir.

Biz Suriye'deyken bile çok gitmezdik seçimlere. Şimdi de olsa yine gitmem. Gitsem de bir şey değişmez zaten. Ama bir gün Suriye'ye mutlaka döneceğiz (M., Erkek, 36, İdlib).

Bize orada asla seçme hakkı vermeyecekler. Hep ezileceğiz ve kimin hükümet olacağını biz belirleyemeyeceğiz. O günlerin Suriye’ye geleceğini düşünmediğim için oy için dönmem (S., Kadın, 22, Şam).

Yok, gitmezdim, uğraşmak istemem onunla nefret ediyorum bize bunu yapanlardan. Artık oradaki askerlere de güvenmiyorum, kimseye güvenmiyorum ne hâlleri varsa görsünler (B., Erkek, 20, Halep).

Ne olursa olsun Türkiye’yi bırakmayacağız. Suriye’ye geri dönmeyeceğiz (K. M., Kadın, 30, Halep).

Savaş bitse de seçim de olsa kimseye gidip oy vermem. Kimseye güvenmiyorum. Giderim ama seçimde oy kullanmam (N., Kadın, 31, Halep).

Türkiye’de yaşamak isteyenler bir daha dönmez, geri gelememekten korkarlar. Ben de seçim için gitmeyi düşünmüyorum. Yaşamayacağım yerde seçime gitsem ne fark eder (A., Erkek, 58, Halep).

Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili Türkiye kamuoyundaki tartışmalar yurtdışında zikredilmiş ve yerel halkın *büyük çoğunluğunun* (yüzde 80’den fazlasının) Suriyelilere vatandaşlık verilmesine olumsuz baktığı ifade edilmişti. Buradan hareketle katılımcılara konu ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında, *büyük çoğunluğunun* mahcup ve bir o kadar da *çaresiz* bir eda ile yerel halkın bu kararına saygı duydukları, hatta kendilerine göre haklı buldukları ancak bu konuda empati kurulmasını bekledikleri görülmektedir.

Haklarıdır, bir şey diyemem. Empati kurmasını söyledim. Bizler de insanız, Müslümanız. Başka söyleyecek bir şey olmadığı için susarım (M., Erkek, 27, Halep).

Bu vatan Türklerin, ne diyebilirim ki... (İ., Erkek, 29, Halep).

Ben saygı duyardım. Çünkü burası onun memleketi... Biz sonradan geldik (M., Erkek, 22, Halep).

Türkler bu konuda kendilerine göre haklı. Ama vatandaşlık verilirse biz de kendi işimize bakarız. Kimseye kötü bir davranışımız olmaz. Kendinizi bizim yerimize koyun. Biz savaş olsun vatanımızı terk edelim ister miydik? Ama oldu bir kere (Y., Erkek, 44, Halep).

Bazı Türkler bu duruma karşı çıkıyorlar. Ama bence bu kötü bir şey değil. Türk vatandaşı olan bir Suriyeli de bu ülkeye hizmet edebilir (M. K., Erkek, 42, Halep).

Evet, karşı çıkanlar var. Ama neden karşı çıkıyorlar bilmiyorum. Hakları azalıyor ki sonuçta (M., Erkek, 28, Halep).

Yerel halkın Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı çıkmasında en temel sebebin risk gruplarından kaynaklı olumsuzlukların olduğu ve bu kesimler yüzünden tüm Suriyelilerin mahkum edilmemesi gerektiği sıkça vurgulanmaktadır.

Beş parmağın beşi de bir değil ki. Elbette Suriyeliler içinde de kötü olanlar vardır. Ama bizim şimdiye kadar kime ne zararımız olmuş ki şimdiden sonra ne zararımız olacak. Sonuçta herkes kendi rızasını yer. Neden karşı çıkıyorlar anlamıyorum (F., Kadın, 35, Halep).

Kötü Suriyeliler yüzünden böyle oluyor. Her Suriyeli aynı değil. Sizde de kötü insanlar yok mu? (M., Erkek, 40, İdlip).

Türkler dışarıda hırsızları, katilleri, dilencileri görüyorlar, ama bütün Suriyeliler aynı değil. Yanlış düşünüyorlar. Suriyelilerin çoğunluğu tıpkı sizin gibi. İşinde, gücünde, ekmeğinin derdinde (M., Erkek, 41, Halep).

Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı çıkabilirler. Bu onların hakkı ama buradaki Suriyelilerin hepsi aynı değil, bizi kötü bilmeyin. Ama bu dilenciler, hırsızlar, kavga edenler filan bizi kötü tanıtıyorlar. Onların sınır dışı edilmesi lazım (A. M., Erkek, 51, Halep).

Suriyelilere vatandaşlık verilmesinin Türkiye için bir kazanım olacağını dile getirenlerin sayısı da oldukça fazladır.

Aslında siz bize vatandaşlık verseniz bu en çok sizin işinize yarayacak. Ekonomik açıdan çok daha iyi olacak. Çünkü pek çok fabrikası olan, sermayesi olan Suriyeli var. Doktor, öğretmen, eczacı, mühendis var. Türkiye bunlara vatandaşlık verse ülke kazanır. Bunun fark edilmesi lazım (A., Erkek, 45, Halep).

Neden karşı çıkılıyor anlamıyorum. Mesela Amerika, eğitilmiş, kültürlü insanlara vatandaşlık veriyor. Neden Türkiye de vermesin. Burada söz konusu olan vatanın kalkınması değil mi? Amerika kozmopolit bir yer mesela. Her milletten insan var. Amerika böyle yapınca zayıf oldu, bitti mi? Hayır. Türkiye de bunu yapabilir. Mesela zamanında Bosnalılara, Iraklı Türkmenlere vatandaşlık verildi. Bize de verilse ne gibi bir sıkıntı olabilir ki (A., Erkek, 47, Halep).

Müslümanız sonuçta. Neden öyle düşünüyorlar bilemiyorum. Bence yanlış. Ben Türkiye'yi seviyorum ve burada yaşamak için vatandaşlık istiyorum. Hem böylece Türkiye'nin nüfusu da artar. Türkiye'nin nüfusu artarsa Avrupa'nın da korkusu artar (S., Erkek, 30, Halep).

Konuyu haklar açısından değerlendirenler de mevcuttur.

İnsanlar hem vergi verdiğimiz, askerlik yapmadığımız, devletten yardım aldığımız için kızıyorlar hem de vatandaşlık verilmesini diyorlar. Bunun bir ortası yok ki... Biz de haklarımız olsun istiyoruz. Hem böylece vergimizi de veririz. Askere de gideriz (C., Erkek, 25, İdlip).

Biz 5 yıldır buradayız. Vatandaşlık almak bizim hakkımız. Eğer bir yabancı 5 yıl boyunca Türkiye'den hiç çıkmadan burada yaşarsa o vatandaş olmayı hak ediyor. (Katılımcı, Suriyelilere verilen geçici koruma statüsü ile mülteci statüsünü karıştırıyor.) Bu Suriyelilere özgü bir şey değil (B., Kadın, 30, Halep).

Biz burada haklarımız olmadan yaşıyoruz. Sizin yaptığımız çoğu şeyi yapamıyoruz. Bu yüzden zorluklar çekiyoruz. O yüzden vatandaşlık verilirse daha iyi yaşayabiliriz, buna karşı çıkılmaması gerekiyor (H., Kadın, 28, Halep).

Siz, Almanya'ya giden Türklere vatandaşlık verilmesine karşı çıkan Almanlara kızmadınız mı? Şimdi Suriyeliler de aynı durumda. Almanya'da Türklere nasıl verildiyse Türkiye'de de Suriyelilere verilebilir. Hem kötü kişilere vermiyorlar. Araştırıyorlar, ülkeye faydası olana veriyorlar (D., Erkek, 42, Şam).

Biz de sizin gibi çalışıyoruz, üretiyoruz. Kira veriyoruz. Ama hiçbir hakkımız yok. Aynı iş yerinde aynı işi yapıyoruz. Ama ne sigortamız var ne de bir güvencemiz. Hiçbir hakkımız yok. Biz ülkemizi bırakmayı istemezdik ama zulümden kaçıp size sığındık. Hiç değilse, o kadar zorluktan sonra, artık biz de insan gibi yaşayacak imkânlara sahip olabilelim (F., Kadın, 35, Halep).

Bu noktada dikkati çeken bir diğer husus ise, soruya Suriye’deki siyasi atmosferin etkisiyle verilen cevaplardır.

Bu devletin elinde olan bir şey. Devlet, Suriyelilere vatandaşlık vereceğim derse sizler bir şey yapamazsınız (K., Erkek, 37, Halep).

Vatandaşlık verilmesin diyenler bizi de istemiyorlardı burada. Ama devlet izin verince kimse bir şey diyemez. Biz vatandaş olmasak da buradayız. Ben kimin ne dediğine, ne düşündüğüne bakmam. Devlet ne diyor ona bakarım. Verirse de hakkım olanı alırım (B., Erkek, 20, Halep).

Onlara (vatandaşlık verilmesin diyenlere) saygı duyarım. Ama buna onlar karışamaz. Çünkü devlet veriyor bu hakkı. Kimse karışamaz. Devlet ne derse o olur (V., Kadın, 36, Halep).

Bizim için devletin dediği önemli, vatandaşın ne dediği önemli değil. Bu konu ile ilgili tartışmaya girmem, herkesin kendi düşüncesidir (A., Erkek, 38, Şam).

Vatandaşlık tartışmalarını din kardeşliği üzerinden yorumlayanlar ise bu tepkileri son derece üzücü bulmakta ve İslam kardeşliğine yakışmadığını ifade etmektedir.

Bence bazı Türkler bu konuda çok bencil düşünüyorlar. Kendilerini bizim yerimize koymuyorlar. Bu mu İslam kardeşliği? Müslümanız ve birbirimize yardımcı olmamız gerekmez mi? (A., Erkek, 42, Şam).

Siz Ensar, biz Muhaciriz. Müslümanlar arasında bu konuların ayrılığa, kavgaya sebep olmasına anlam veremiyorum. Zaten Müslümanların başına ne geliyorsa bu kardeşlik kalmadığı için gelmiyor mu? Zalimin zulmünden Müslüman kardeşinin kahrına kaçmak çok acı (M., Erkek, 51, Halep).

Ne diyebilirim ki; insaf sadece. Zalimin zulmünden sığındık sizlere. Eğer Müslüman kardeşimiz de sahip çıkmazsa kim merhamet eder ki! (M., Kadın, 18, Halep).

Bu sözler, Akif Emre’nin Müslüman coğrafyanın göçle imtihanını anlatan şu satırlarını hatırlatmaktadır. “Avrupalıları ayrımcılıkla suçlamak hicret yurdunun mukimleri için bir tür kendi hakikatini unutmayı sağlıyor. Siyasi, ekonomik kaosun içindeki Müslüman ülkelerden insanlar neden İslam topraklarına gelmiyor da ölümü göze alarak Yeni Roma’nın sınırlarını zorluyorlar? (...) İki sebebi var. Ya onlar muhaceretten vazgeçtiler yahut ülkelerimiz hicret yurdu olmaktan çıktı (...) Muhacir ile mülteci arasındaki farkın bilincinde değilsek hicret sahibi olma vasfını yitirdik demektir. Milyonları aşan Suriyeli muhacirlere ev sahipliği yapıyor olsak bile hâlâ sığınmacı gözüyle bakıyorsa anlam buharlaşmış demektir.” (Emre, 2015).

Sonuç

2011 yılında Türkiye’ye sınır olan Suriye’de başlayan iç savaş sebebiyle yüz binlerce sivil hayatını kaybetmiş, milyonlarca vatandaşını terk etmek zorunda kalmıştır. Bugün Türkiye, 3,5 milyonu aşkın Suriyeli için gurbetin ya da yeni vatanın adı olmuştur. Bu zorunlu göç akını, Türkiye’de de pek çok tartışmaya kapı aralamıştır. Bu tartışmalardan biri de vatandaşlık tartışmalarıdır. Bilindiği üzere Türkiye’deki Suriyeliler “geçici koruma”, TBMM’nin ifadesiyle “misafir” statüsünde olup, bu statünün uluslararası hukukta bir karşılığı olmadığı gibi Türkiye için sürdürülebilir de değildir. Bu noktada sorunun çözümü için öncelikli soru Suriyelilerin hukuki statülerinin ne olacağıdır. Nitekim Suriyelilere ilişkin mevcut tartışmaların, getirilen eleştirilerin ve ortaya çıkan olumsuzlukların temelinde de hukuki statü sorunu vardır.

Suriye’deki savaş ortamı ve mevcut şartlar göz önüne alındığında sığınmacıların Türkiye’de kalıcı olacakları açıkça görülmektedir. Nitekim sığınmacıların büyük bir kısmının, Türkiye’deki kalış süresinin uzamasına paralel olarak, burada yeni bir hayat ve yeni bir düzen kurdukları ve geri dönüş konusunda oldukça çekimser bir tutum sergiledikleri katılımcıların ifadelerine de yansımıştır. Bu talebi anlamak için Almanya’ya misafir işçi olarak giden Türk vatandaşlarını hatırlamamız yeterli olacaktır. Dolayısıyla Suriyelilerin hukuki statüsünün net olarak belirlenmesi son derece elzemdir.

Bu bağlamda Suriyelilerin hukuki statülerine ilişkin tartışmalarda iki çözüm önerisi öne çıkmıştır. Bu önerilerinden ilki Suriyelilere mülteci statüsü verilmesidir. Bu statünün geçerliliği için öncelikle Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi şartı kaldırması ve Suriyelilerin bu statüden yararlanmaları için gerekli resmî prosedürü hayata geçirmesi gerekmektedir. Esasen hükûmet süreç içinde yürürlüğe koyduğu düzenlemelerle zaten mültecilik statüsünün beraberinde getirdiği birçok imkânı zaten Suriyeliler için hayata geçirmiştir. Yine de hukuki bir zemine oturması bakımından mültecilik statüsü bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Ancak Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve bu sözleşmelerin muhatabı konumundaki Batılı kurumların denetim ve yaptırımları, başka bir ifadeyle Türkiye’nin iç işlerine müdahalesi mukadderdir. Türkiye’nin terörle ve terör örgütleriyle mücadelesinde ve özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Batı’nın sergilediği tutum ve destek verdiği kesimler dikkate alındığında böyle bir düzenlemenin sorunun çözümüne sağlayacağı katkının tüm boyutlarıyla derinlemesine düşünülmesini gerektirmektedir.

İkincisi Suriyelilere vatandaşlık verilmesidir ki, bu konu tartışmaların en yoğun olduğu alanlardan biridir. Konuya ilişkin yapılan ve yukarıda da zikredilen araştırmalar da yerel halkın bu öneriye sıcak bakmadığı dahası büyük bir çoğunluğun buna öneriye karşı çıktığı görülmektedir. Ancak bu karşı çıkışın sebeplerine ilişkin sunulan gerekçeler ve bu gerekçelerin tutarlılığı noktasında net cevaplar bulunmamaktadır. Tartışmaların daha ziyade oy temelli siyasi tartışmalar ve sığınmacıların külfet ol-

duğuna yönelik çoğu sloganik eleştirilerden oluştuğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Dahası konu sadece olumsuzluklar üzerinden değerlendirilse bile ucuz emek, çocuk işçiliği, vasıfsız eleman ihtiyacı, vergiler, çalışma izinleri, yoksulluk, kamu yardımları gibi konuların çözümü de yine vatandaşlık ile mümkün hâle gelecektir. Zaten bu kesimler (eğitim, sağlık, kamu yardımları gibi) hâlihazırda birçok kamu imkânından da faydalanmaktadır. Başka bir ifadeyle Suriyeliler özellikle maddi harcamaların yoğun olduğu birçok alanda zaten Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ya da benzer imkânlardan faydalanmaktadır. Ancak bu imkânlardan faydalanırken statüleri gereği başta vergi muafiyeti olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için geçerli birçok yasal yükümlülükten de azadedirler.

Bu noktada konunun Suriyelilerin de dile getirdiği gibi kazanımlar üzerinden hatta fayda-maliyet çerçevesinde irdelenmesi daha anlamlı olacaktır. Nitekim Suriyelilerin Türkiye’de (Türklerin tercih etmediği) imalat sanayi, madencilik, tekstil, tarım ve birçok mevsimlik sektördeki vasıfsız eleman ihtiyacını karşıladığı bilinmektedir. Bu sayede üretim artışının gerçekleştiği, buna paralel olarak yatırım potansiyelinin yükseldiği, dolayısıyla istihdamın arttığı unutulmamalıdır. Ek olarak, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hâlinde nitelikli iş gücünün ve sermaye sahibi sığınmacıların yatırımlarının ülke ekonomisine kazandırılması da oldukça önemlidir. Kısacası mutlaka tartışılması gerekmektedir birlikte reel politik açıdan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi mevcut seçenekler arasında öne çıkmaktadır. Almanya’ya misafir işçi olarak giden ve orada kalan Türk vatandaşları örneğinden hareketle Suriyelilere de çifte vatandaşlık verilerek isteyenlerin savaş sonrasında Suriye’ye dönmelerinin de önü açılabilir.

Sonuç olarak, Suriyelilerin hukuki, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik haklarına yönelik arayışlar vatandaşlık tartışmalarını gündeme taşımaya devam edecektir. Bu noktada gelişmiş ülkelerin birçoğunun göçmen ülkesi olduğu ya da göçlerle büyüdüğü, dahası medeniyet inşa etmiş toplumların sürekli göçle beslendiği de hatırlanması önemli bir kazanım olacaktır.

Syrians in Turkey under Temporary Protection: From Guest Status to Citizenship

Ahmet Koyuncu^a

Abstract

Beginning in the wake of the Arab Spring that occurred in 2010, 3,070,000 Syrians have taken refuge in Turkey following the war and conflicts experienced in the region that is Syria. The country of Turkey, which as of today has four million people in different statuses like immigrant, asylum seeker, refugee, and temporary protection/guest who have become homeowners, hosts the most “asylum seekers” in the world at the same time. Temporary protection status, as an exceptional procedure under international law, has been provided to Syrian citizens taking refuge in Turkey. In other words, every need of theirs is accepted in the position of “guest” in the sense of being met by the state, because the temporary protection status assumes the victims of the Syrian war will return to their homes with the war’s end. However, the war in Syria has not yet come to an end, nor does its finish seem possible in the short term with current conditions. This situation reveals the temporary protection status to be non-sustainable. While on one side debates lead on related to the problems arising from temporary protection status in this process, on the other, debates related to granting citizenship to Syrians residing in Turkey who add value to the country have gained speed. However, the most neglected point in this process is perhaps “What do we think about the issue of giving Syrian individuals citizenship?” In this context our study is focused on the debates of citizenship from the eye of Syrians. How Syrians in Turkey evaluate the debates on citizenship and their convictions related to citizenship have been discussed from an analytical perspective with motion from qualitative research data conducted over 125 Syrians with different socio-economic levels from January to May 2017.

Keywords

Turkey • Immigration • Syrians • Citizenship • Temporary protection

a (✉) Ahmet Koyuncu (PhD), Department of Sociology, Necmettin Erbakan University, Meram, Konya 42090 Turkey. Email: koyuncuahmet42@gmail.com

Following the war and conflicts experienced in Syria in 2011, 3,070,000 Syrians have sought refuge in Turkey (İçişleri Bakanlığı, 2017). Temporary protection status was given to Syrians seeking refuge in Turkey as an exceptional procedure in international law. On one hand, while driving discussions related to problems sourcing from the temporary protection status in this process, discussions related to providing citizenship to Syrians residing in Turkey who offer added value to the country have gained speed on the other hand. However, perhaps the most neglected issue in this process has been “What are Syrians’ thoughts on the issue of being granted citizenship?” In this context, our study focuses on how Syrians in Turkey evaluate discussions on citizenship and their convictions related to citizenship.

Although the origins of the concept of citizenship have also been taken as far as ancient Greece, the Enlightenment, French Revolution, and organization of nation states in a modern sense have been effective in the emergence of the concept of citizenship. This development prepared the groundwork for the concept of citizenship to emerge in the modern sense as a result of symbolic equality conceptualized in the claim of the alleged end of privileges following the French Revolution (Kaya, 2003, p. 49). An understanding was gained following the 20th century that defined and organized the relations of the state with the individual together with structuring the nation states that had emerged as political organizations.

Turkey has also opened its doors to outside migrants coming from the Balkans and Caucasus at different times. In addition to being Muslim, the most important characteristic of immigrants coming to Turkey is the in the form of being Turkish or of Turkish descent. Turkish modernity prefers the republican version of citizen-based nationalism for building a new identity on the new nation-based state (Baban, 2009, pp. 61–62). According to Vardar (2009, p. 97), Turkish citizenship is also historically a combination of “ethnic citizenship,” which carries exclusionary features in the tradition of German nationalism, and “contractual political citizenship,” which is a politically inclusive model of French nationalism (republicanism). The given forms that this construction process has produced also have decisive importance, especially in discussions about Syrians.

The migration flow directed from Syria after 2011 has been a breaking point in terms of immigrants turning to Turkey. The Turkish government has given Syrians (due to the geographical restriction imposed by the 1951 Geneva Convention) temporary protection status as an exceptional procedure in international law with the thought that this process would soon be over (Turkish Gran National Assembly’s Human Rights Investigation Commission, 2012, p. 4). However, the temporary protection status has also been seen as unsustainable in the time that has followed. Indeed, following the speech given by Turkey’s President Erdoğan in Kilis on July 2,

2016, the possibility of citizenship being given to Syrians also was placed first on the agenda. Negative responses came to this proposal following its explanation. Research performed in relation to this subject also revealed the local people to be against offering citizenship to Syrians (Hakan, 2016; Erdoğan, 2014, p. 41). Alongside this, direct contact with this topic, as well as Syrians' attitudes and opinions related to citizenship, have been ignored. In this context, the problem of the study is to form determinations of the views of Syrians in Turkey on the topic of citizenship, the fields legislating the problem, and resolution proposals related to these.

The qualitative research was performed between January and May 2017 over 125 Syrians residing in Konya from different socio-economic levels with temporary protection status. The semi-structured interview technique has been used in the interviews. Sixty-eight Syrians were reached using the snowball sampling technique, and 57 Syrians using the quota sampling technique. Different criteria have been considered in selecting the sample, such as gender, age, education, income level, occupation, and residency in Syria. The data obtained in the research has been interpreted using the discourse analysis method in order to provide the opportunity of expressing the participants' perceptions and thoughts related to the topic and how they make sense of this.

Before entering the discussion on citizenship, the research also posed the question "Would you like to return to Syria again in the case of war in Syria coming to an end?" was asked to the participants. More than half the participants expressed wanting to go back to their homeland in the case of peace prevailing and security being provided in their country. The possibility of returning has been qualified as a rather remote possibility due to the environment of war and conflict already in Syria and which is expected to last for a long time. This situation reflects the demands of citizenship. Almost all participants were seen to have a positive view of Turkish citizenship being given to Syrians.

The qualities that draw forth in the demand of citizenship can be sorted as the children's future, being officially employed (social security), officially being able to open a business, non-disruption of the established order, and better living conditions.

When looking at the topic from the angle of citizenship criteria, all participants who want Syrians to be given citizenship emphasized the common criteria of excluding beggars and criminals. When excluding this common emphasis, participants were seen to prioritize their own positions in the criteria of citizenship. According to this, the great majority declared ideas in the direction of "everyone must receive it and it cannot discriminate." (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2013, p. 31; 2014, p. 63). In this regard, the majority of Syrians in Turkey belonging to the lower income group economically and their having a low level of education is quite a significant factor.

Syrians can be renounced from neither citizenship nor being in Turkey. Participants expressed the alternative of dual citizenship as a solution in this case. Together with the different justifications put forth, the majority of participants think dual citizenship is more appropriate for themselves. In the case of dual citizenship, more than half of the participants say they would want to return to Syria for elections, while others think otherwise. The main justification from these segments is the insecurity of the political institution.

The majority of participants respect the decision related to the negative view from more than 80% of the local population on granting citizenship to Syrians; in fact, they find the public in the right according to themselves yet seem to be waiting for empathy to be established on this issue. The main reason for this opposition has been emphasized as the negativities caused by risk groups. Additionally, the number of those giving voice to the fact that granting citizenship to Syrians is a win for Turkey is also quite large. Evaluations of the topic in terms of human rights and Islamic siblinghood are also present.

As a result, the refugees becoming permanent in Turkey is clearly visible when considering the current conditions and war environment in Syria. As such, clearly identifying the legal status of Syrians is extremely handy.

In this context, two proposals have come forth in the discussions related to Syrians' legal status. Granting refugee status to Syrians is one of these proposals. For the validity of this status, Turkey must remove the geographical conditions placed by the 1951 Geneva Convention, and Syrians must bring to life the necessary official procedures in order to benefit from this status. However, international contracts of which Turkey is a party and the Western institutions these contracts address will intervene with sanctions and audits; in other words, intervention is predestined in Turkey's internal affairs. When considering the attitude exhibited by the West and the segments that have given support in Turkey's struggle with terror and terror organizations, especially after the July 15 coup attempt, the contribution of such an arrangement should be examined through all dimensions that contribute to what will provide a solution to the problem.

The second is granting citizenship to Syrians, one of the areas where discussions on this topic were most intense. However, the local public was not seen to be warm to this proposal. No clear answers were found on the points of justifications presented related to the reasons for this opposition and the consistency of these justifications. The discussions were seen to form around rhetorical criticisms mostly directed at the assumed mental patterns of the process of nation-state building, vote-based political debate, and asylum seekers being a burden. This point (together with the criteria debate) stands out from the secular perspective: Whether wanting a proposition or religious siblinghood, granting citizenship to Syrians is among the available options in terms of both economic gains and real politics.

Kaynakça/References

- Atay, H. (2007). Söylem analizi kavramının yapıları ve işlem akışı. A. Yüksel., B. Mil., Y. Bilim (Ed.), *Nitel araştırma: Neden, nasıl, niçin* içinde (s. 169–180). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baban, F. (2009). Cemaat, vatandaşlık ve kimlik. F. Keyman ve A. İçduygu (Ed.) *Küreselleşme, Avrupalılaşıma ve Türkiye’de vatandaşlık* içinde (s. 60–83). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Barker, C., & Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: A dialogue on language and identity*. London, UK: Sage.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1990). *Bulgaristan’dan Türk göçleri* (DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Hizmete Özel Rapor). Ankara: Yazar.
- Ekinci, T. Z. (1999). *Vatandaşlık açısından Kürt sorunu ve bir çözüm önerisi*. İstanbul: Küyerel Yayınları.
- Emre, A. (2015, 01 Eylül). Muhacirlikten sığınmacılığa bir dönüşüm hikayesi. *Yeni Şafak*.
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Hakan, A. (2016, 06 Temmuz). İkiyüzlülük ve Avukat Rahmi örnek olayı. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-hakan/ikiyuzluluk-ve-avukat-rahmi-ornek-olayi-40133698> adresinden edinilmiştir.
- İçişleri Bakanlığı. (2017). *İçişleri Bakanı Soylu: “Avrupa, 16 Nisan Referandumunu Dert Ettiği Kadar Milyonlarca Mülteciyi Dert Edinmemiştir*. <https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakani-soylu-avrupa-16-nisan-referandumunu-dert-ettigi-kadar-milyonlarca-multeciyyi-dert-edinmemistir> adresinden edinilmiştir.
- Kaya, A. (2003). Ulusal yurttaşlıktan çoğul yurttaşlığa: Yurttaşlık kuramlarına eleştirel bir yaklaşım. A. Kaya ve G. Göksu Özdoğan (Haz.), *Uluslararası ilişkilerde sınır tanımayan sorunlar* içinde (s. 149–189). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Koyuncu, A. (2016a). Nimet mi? Külfet mi? Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıları ve göç ekonomisi üzerine bir derkenar. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Tespitler ve öneriler* içinde (s. 107–130). İstanbul: WALD.
- Koyuncu, A. (2016b). Şiddetin İslamleştirilmesinin yeni aktörü DEAS’e katılımlar üzerinden bir profil denemesi. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi* içinde (s. 58–65). Konya.
- Koyuncu, A. (2018). Türkiye toplumunda Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulü ve dışlanması. B. Kartal ve U. Manço (Der.), *Beklenmeyen misafirler: Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği* (s. 271–294). London: Transnational Press London.
- Nazıroğlu, B. (2013). *Vatandaşlık ve din eğitimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Özel, S. (2007). Küreselleşme döneminde vatandaşlık. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 24, 577–583.
- Pew Research Center. (2015). *The future of world religions: Population growth projections: 2010–2050*. Retrieved from <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. (2012). *Ülkemize sığınan Suriye vatandaşlarının barındıkları çadırkentler hakkında inceleme rapor*. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf adresinden edinilmiştir.
- Topçuoğlu, A., Özelsel, E. ve Koyuncu A. (2015), *Konya’daki Suriyeli misafirlerin ekonomik potansiyelleri ve işbirliği imkanlarının belirlenmesi araştırması*. Kalkınma Bakanlığı, MEVKA, MÜSİAD Konya Şubesi.
- Turner, B. S. (1993). Contemporary problems in the theory of citizenship. In B. S. Turner (Ed.) *Citizenship and social theory* (pp. 1–18). London, UK: Sage.

- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2013). *Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar, 2013 saha araştırması sonuçları*. https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Suriye’den Türkiye’ye nüfus hareketleri, kardeş topraklarındaki misafirlik raporu*. [https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/79-20140529153928-suriye’den-turkiye’ye-nufus-hareketleri,-kardes-topraklarındaki-misafirlik,-2014.pdf](https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/79-20140529153928-suriye'den-turkiye'ye-nufus-hareketleri,-kardes-topraklarındaki-misafirlik,-2014.pdf) adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). *32 ülkeden 60 gazeteci AFAD’ı ziyaret etti*. <https://www.afad.gov.tr/tr/19324/32-Ulkeden-60-Gazeteci-AFAD-i-Ziyaret-Etti> adresinden 21.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Van Dijk, T. (2003). Critical discourse analysis. In D. Schiffrin, D. Tannen, & E. H. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (p. 352–372). Oxford: Blackwell Publishing.
- Vardar, D. (2009). Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri ve vatandaşlık sorunu. F. Keyman ve A. İçduygu (Ed.), *Küreselleşme, Avrupalılaşıma ve Türkiye’de vatandaşlık içinde* (s. 86–108). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Post-Sovyet Dönemde Türkiye'ye Yönelen Kadın Emek Göçü Profili: Kumkapı'da Tekstil Sektöründeki Satış Temsilcisi Kadınlar Örneği

Hilâl Çakmak^a, Irmak Yaman^b

Öz

1990'ların başında SSCB'ye bağlı ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasının ardından ülkelerinde ortaya çıkan aşırı yoksulluk, ücret düşüşleri ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerle bu ülkelerden, ülke sınırlarının dışına yoğun göçler yaşanmıştır. Post-Sovyet göçleri olarak adlandırılan bu göçlerde Türkiye, mevcut iş gücü talebi, uyguladığı esnek vize uygulamaları, coğrafi yakınlığı gibi nedenlerle göçmenler için önemli bir hedef ülke konumuna gelmiştir. Bu çalışmada İstanbul Kumkapı'da tekstil sektöründe çalışan eski Sovyet ülke kökenli kadın göçmenlerin emek piyasasındaki konumları ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında bu göçmen kadınların; göçe karar süreçleri, göç etmelerinin ekonomik ve sosyal nedenleri, çalışma koşulları, aile ekonomilerine sağladıkları destek, boş zaman ve mekân değerlendirme biçimleri, geri dönüş eğilimleri, ileriye dönük planları ve emek piyasasına katılımda önemli bir merkez olan Kumkapı semtiyle ilişkileri gibi konuların irdelenmesi hedeflenmiştir. Kumkapı'da gerçekleştirilen nitel çalışmada 6 kadın göçmenle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Genellikle katılımcılar, özellikle ucuz iş gücü sağlamaları, görece nitelikli ve eğitilmiş olmaları, birçoğu kaçak çalışan olmaları ve işverenin birçok masrafını azaltması gibi nedenlerle emek piyasasında talep görmektedir. Düzenli veya düzensiz olarak yalnızca tekstil sektöründe değil; ev, bakım ve ofis hizmetlerinde de çalışan; kentin ve ekonominin silik, görünmeyen yüzleri olarak değerlendirilebilecek göçmen kadınların esasen sosyal sermayelerine çok da ters düşen işler yapmadıkları, göç süreçlerinde en büyük motivasyon kaynaklarının ise araçları olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Türkiye'ye kadın emek göçü • Göçün kadınsılaşması • Kumkapı • Düzensiz göç • Göçmen kadın profili

a (✉) Hilâl Çakmak, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Göç Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Fatih 34134 İstanbul. Eposta: hilal.cakmak9@gmail.com

b İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Göç Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Fatih 34134 İstanbul. Eposta: irmakyaman@yahoo.com

Başvuru: 13 Nisan 2018

Kabul: 29 Haziran 2018

Online First: 1 Temmuz 2018

Copyright © 2018 • Uluslararası Mülteci Hakları Derneği • <http://mejrs.com>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

DOI 10.12738/mejrs.2018.3.2.0005 • Yaz 2018 • 3(2) • 197-228

Araştırma odağında; Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ekonomisi istikrarsızlaşmış ülkelerden düzenli ve/veya düzensiz yollarla Türkiye'ye gelmiş, şu an İstanbul'un Kumkapı semtinde tekstil ürünleri satan mağazalarda satış temsilcisi olarak çalışan kadınlar bulunmaktadır. Araştırma kapsamında; Kumkapı'da ticaret ile uğraşan bu kadınların göç etmelerindeki sosyal ve ekonomik nedenler, göç kararını nasıl aldıkları, Türkiye'ye geliş süreçleri, bu süreçte aracılık/öncülük yapan kişi veya kurumlar ele alınmıştır. Ayrıca katılımcıların yasallık durumları, Kumkapı'da emek piyasasına dâhil olma süreçleri, çalıştıkları sektörler, çalışma koşulları, gelir düzeylerindeki değişim, sosyal yaşantılarında kimlerle iletişim kurdukları, çalışma mekânı olarak niçin burayı tercih ettikleri sorgulanmış olup geri dönüş planları ve geleceğe ilişkin hayalleri de irdelenmiştir.

Yerel literatüre bakıldığında Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Türkiye'ye göç etmiş olan göçmen kadın işçiler ile ilgili akademik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak araştırmanın teorik arka planını anlamak adına var olan literatüre bakıldığında 20. yüzyılda artan küreselleşmenin, bu dönemde yapılan göçleri görece daha kolaylaştırdığı görülmektedir. Bu dönemdeki en önemli göçlerden biri 1991 sonunda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması sonrası yaşanan göçlerdir. Zira SSCB sonrasında kurulan devletlerde yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, bu dönemde birçok insanı göçe mecbur bırakmıştır. Bu ülkelerden yapılan göçlerin büyük bir kısmı gerek coğrafi ve kültürel yakınlık, ulaşım maliyetlerinin düşüklüğü gerekse de sağlanan vize kolaylıklarından dolayı Türkiye'ye olmuştur (İçduygu, 2004, s. 49). Bu anlamda tarih boyunca da iç ve dış kaynaklı nüfus hareketlerine tanıklık eden Türkiye'nin stratejik ve coğrafi konumu, oldukça önemli olmuştur (Gür Geden ve Adıgüzel, 2016, s. 8).

Gerek BDT¹ ülkelerinden gerekse de bu topluluğun dışında kalan ancak aynı şekilde komünist yönetim biçimiyle yönetilen ve bu rejimin çöküşünden sonra yapılan göçlerin birçoğunun yönünün kendisine çevrilmiş olması nedeniyle Türkiye, o dönemde “göç alan bir ülke” konumuna gelmiştir. (Bulut, 2016, s. 71). Balkan ve eski Sovyetler Birliği ülke vatandaşları -özellikle Bulgaristan, Azerbaycan, Moldova, Ukrayna, Gürcistan ve Romanya- Türkiye'ye yönelen işgücü göçlerinin çoğunu oluşturmakta olup bu ülke vatandaşlarının Türkiye'ye geliş amaçlarının en önemlisi kısa veya uzun süreliğine legal ve illegal yollarla çalışma olduğu görünmektedir (Bulut, 2016, s. 71).

Bu göçlerin, hem Türkiye'de hem de dünyada birçok yönü ile alışlagelmiş göç deneyimlerini değiştiren birtakım özelliklere sahip olduğu söylenebilmektedir. Bunlardan en önemlisi göç süreçlerindeki “kadın” çoğunluğudur. Zira bu döneme kadar genel algı, göçün, barındırdığı riskler bakımından özellikle erkeklerin gerçekleştirdiği veya ailece bir erkek refakatinde gerçekleştirilen bir durum olduğuydu. Ancak

1 BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu); SSCB'nin dağılmasının ardından 11 cumhuriyetin (Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Moldova, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Ukrayna) katılımı ile kurulmuş bir topluluktur (“Tarih Bilimi”, 2017).

özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan ülkelerinin dışına akan bu emek göçünün ağırlıklı çoğunluğunun kadın göçmenler olması, göçün bu bilindik eril yapısını kırmıştır. Bu da *göçün kadınsılaşması* tartışmalarını gündeme taşımaktadır.²

Post-Sovyet göçlerinin alışlagelmiş göç deneyimlerini kıran bir diğer yönü ise göç eden kadınların yüksek eğitim seviyesine sahip olmalarıdır. Özellikle Sovyet kökenli bu kadınların yüksek eğitim düzeyleri ve meslek sahibi olmaları dikkat çekici olmakla birlikte yüksek vasıflara sahip bu kadınların kendi meslekleri dışında alt mesleklerde çalışmalarının beyin israfına yol açacağı yönünde eleştiriler de mevcut bulunmaktadır (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009, s. 15).

Bu göçmenler genelde düzensiz göçmen konumunda oldukları için kayıtlı veri bulmak zor olsa da Ahmet İçduygu'ya göre bu kadınlar Türkiye'de genellikle sağlık, yeme içme, eğlence, bakım hizmetleri, tekstil, fuhuş vb. sektörlerde çalışmaktadırlar (2004, s. 11). Aynı zamanda ticarete kendilerine yeni bir alan açarak ülkeler arası fiyat farklarından etkilenmeden ve herhangi bir yasal yaptırıma tabi olmaksızın birtakım ticari faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Türkiye'ye gelip buradan satın aldıkları malları bavullarla/kolilerle kendi ülkelerine götürüp satmaktadırlar. Bu durum literatüre *bavul ticareti* olarak geçmiştir³ (Yapar Saçık, 2013, s. 808).

Araştırmanın örneklemini olan Kumkapı semti, İstanbul ilinin Fatih ilçesinde yer almaktadır. Kumkapı'nın tarihi geçmişine bakılacak olursa, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Fatih Sultan Mehmet zamanında Anadolu'dan getirilen Ermenilerin bir kısmının Kumkapı'ya yerleştirildiği ve o dönemde Müslüman nüfusun bölgedeki oranının oldukça az olduğu söylenebilmektedir (Birgül, 2013, s. 6–7, 76–77; Gür Geden, 2014, s. 110). Ayrıca 1960 sonrasında Kumkapı'ya gelen ve bu bölgenin demografik yapısını oluşturan en önemli unsurlardan birini de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan, terör ve maddi sıkıntılar gibi çeşitli sebeplerle Ülke içinde Yerinden Edilmiş Kişiler (Internally Displaced People) durumuna düşen Kürt nüfus oluşturmaktadır (Gür Geden, 2014, s. 112). Ayşe Gür Geden'in tezine göre iç göç dalgalarından sonra Kumkapı, sürekli göç almaya devam etmiş ve dış göçler başlamıştır (2014, s. 115). Bölgeye özellikle 1990 sonrasında eski SSCB ülkelerinden yoğun bir göç yaşandığı bilinmektedir. Yapılan çalışmada şimdilerde orada yaşayan bu Kürt

2 Bu tartışmalar ise genellikle Post-Sovyet göçleri kapsamında ele alınmaktadır (Iglicka 2001'den akt., Deniz ve Özgür, 2010, s. 23). Ayrıca "Kadın göçmenler dünya çapındaki tahmini 214 milyon uluslararası göçmenin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Humanrights Watch 2010: 7). IOM ve Birleşmiş Milletlerin verilerine göre, 2005 yılı itibarıyla, kadınlar tüm göçmen nüfusun %49,6'lık bölümünü oluşturmaktadır (IOM, 2012'den akt., Aslan ve Güzel, 2016, s. 318). Ek olarak "Rusya'dan Türkiye'ye yönelen göçlerde de kadınlar baskındır. Erder'in (2010, s. 48) belirttiğine göre; Rusya Federasyonu'ndan Türkiye'ye gelen kadınların oranı 2001'de %63,9 iken 2004'te %65,7'dir" (Deniz ve Özgür, 2010, s. 23).

3 Bu göçler aynı zamanda göçmen kadınların memleketlerine vizelerini uzatma, ürünlerini satma gibi çeşitli nedenlerle sürekli gidip gelmelerinden dolayı *mekik göçü* özelliği göstermektedir. Mekik göçü kendi ülkesi ve çevre ülkeler arasında bir dolaşım halinde olan bu ülkelerde tutunmak amacıyla çeşitli ticari faaliyetlerde bulunan, yalnız bu faaliyetleri kısa sürelerde gerçekleştiren, ekonomik ve toplumsal durumun imkânları doğrultusunda düzensiz olarak hareket halinde olan göç gruplarını ifade etmektedir (Erder, 2000, s. 253'ten akt., Kurt, 2014, s. 33).

nüfusun genellikle mağaza sahiplerini teşkil ettikleri ve bu göçmen işçilerin işverenleri oldukları gözlemlenmiştir.

Kentlerin dönüşümünde önemli bir rol oynayan göç, beraberinde mekânsal ayrışmaları da getirerek göçmenlerin yoğun bulunduğu kozmopolit ve devingen bölgeler oluşturmaktadır (Gür Geden, 2014, s. 109) ve söz konusu bölgelere, şehre yeni gelen göçmenlerin de akın etmesi nedeniyle, kentlerin bazı mahallelerinde “göçmen mekânları” meydana gelmesi olağan görülmektedir (Kaygalak, 2009, s. 25’ten akt., Gür Geden, 2014, s. 109). İşte Kumkapı da bu *göçmen mahallelerinden* biri olarak sayılabilmektedir (Gür Geden, 2014, s. 109). Çakırer Özservet’e göre, aslında şehirlerde göçmenler için tahsis edilmiş alanlar bulunmamaktadır. Ancak sosyal ağları ve alanları nedeniyle, bölgedeki göçmen yoğunluğu bir süre sonra görünür hale gelmektedir. Bu şekilde Kumkapı da bu tür yasa dışı göçmenlerin yoğun olduğu alanlardan biri olarak çeşitli gizli, enformel sektörlerin evi olmuştur (2014, s. 21).

Kumkapı; uluslararası bir ticaret merkezi olması, uluslararası otogara ve şehir içi ulaşım ağlarına (tramvay, metro, otobüs gibi) yakın olması, kayıt dışı iş imkanlarının çevrede görece bol bulunması, bölgenin kozmopolit yapısı ve göçmenlerin görünür-lüklerini daha az kılması gibi sebeplerle göçmenler için önemli bir çalışma alanıdır. Bu bağlamda uluslararası emek göçünün en bariz şekilde örneklerinin görüldüğü semtlerden biri olarak Kumkapı örnekleme, bilinçli olarak tercih edilmiştir. Ve burada sözü edilen tartışma konularına ilişkin bir örneklik teşkil etmesi bakımından *Post-Sovyet Dönemde Türkiye’ye Kadın Emek Göçü Profili: Kumkapı’da Tekstil Sektöründeki Satış Temsilcisi Kadın Örneği* araştırmasının hedef kitlenin emek göçlerinin daha iyi anlaşılması bakımından önem arz ettiği ve bu anlamda literatüre mütevazı bir katkı yapacağı düşünülmektedir.

Yöntem

İstanbul, Kumkapı’da, eski SSCB’den Türkiye’ye yönelen göçlerde önemli miktarda çoğunluğa sahip kadınların, emek piyasasına katılım süreçlerinin ve emek piyasasındaki konumlarının araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmaktadır. Nitel araştırma; görüşmeler sırasında katılımcıların bireysel olarak ülkedeki davranış ve yaşam biçimlerinin, kanaat ve tutumlarının altında yatan nedenlerin vs. ortaya çıkarılması açısından araştırmacılara imkân tanımıştır.

Araştırmanın Modeli

Göçe karar aşamasından, harekete geçme ve yeni ülkeye yerleşme aşamasına kadar olan süreçte bireysel kararların belirleyiciliğini ölçmek, öncü göçmenlerin veya aracı kurum ve kişilerin rolünü belirlemek, göçmen kadınların kurdukları sosyal ilişkiler ve mekânsal bağlarının sosyal ve ekonomik ilişkilerde ne derece önemli oldu-

ğunu anlamak amacıyla *derinlemesine mülakatlar* gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların göç sürecindeki ve istihdam sonrasındaki ilişki ve rollerini ölçmek, konumlarını saptamak, emek göçü gerçekleştirmelerine zemin hazırlayan sosyal ve ekonomik nedenlerini anlamak, Türkiye’de geçimlerini idame ettirme biçimlerini görmek vs. ancak nitel araştırma geleneği içerisinde yer alan derinlemesine mülakat tekniği ile mümkün olmuştur.

Mülakatlar gerçekleştirilmeden aylar öncesinde araştırma konusuna ilişkin literatür taranarak tanımlama muğlaklıkları araştırma için giderilmeye çalışılmış ve elde edilen bilgiler ilişkisel bir şekilde tasnif edilmiştir. Bu şekilde Post-Sovyet dönemde Türkiye’ye yapılan göçlerin genel hatları çizilmiş; yaptıkların göçün türü, sıklığı, akışın yoğunluğu, kalıcılığı, istihdam olanakları, buradaki avantaj ve dezavantajlı durumları vs. göç kavramları üzerinden ve literatürdeki diğer araştırmalarla kıyaslanarak anlaşılmış, açıklığa kavuşturulmuştur. Yapılan araştırmalar esnasında bir yandan da araştırma konusu sınırlandırılarak araştırma planı hazırlanmış; araştırmanın başlığı, konusu, önemi, ana problemi, alt problemleri, varsayımları, kapsamı, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılacak tanımlamalar belirlenmiştir.

Araştırma konusu ile ilgili yapılan literatür taraması sonrasında Kumkapı’ya çeşitli zamanlarda ziyaretler gerçekleştirilmiş, bu ziyaretlerde hem işverenlerle hem de göçmen kadın çalışanlar ve onların çalışma arkadaşları ile ilişkiler kurulmuş, konuya ilişkin birtakım sorular sorulmuş, sahaya ilişkin izlenimlerden görüşmelerin hemen akabinde asıl sahaya yardımcı olabilecek bir şekilde sesli notlar oluşturulmuştur. Bu ziyaretler bir yandan araştırma planının son olarak kapsamının ve sınırlılıklarının netleşmesine yardımcı olmuş, bir yandan da alt problemler etrafında kabaca oluşturulan soru formunun bu görüşmeler esnasında test edilmesine ve sonrasında soru formunda eklemeler ve düzenlemeler yapılmasına imkân tanımıştır. Ayrıca edinilen tanışıklıklar, mülakatların uygulanması aşamasında katılımcı bulmak konusunda yardımcı olmuş ve sahada yaşları kendilerinden küçük olan iki genç akademisyen adayı, öğrenci konumunda bulunan araştırmacılara karşı güven oluşturmuş, ikinci kez görüşülen bazı kadın katılımcıların daha da açılmasına vesile olarak ilk görüşmede bahsetmedikleri detaylardan da söz etmelerini sağlamıştır. Çalışmanın çeşitli aşamalarında göç alanında çalışan doçent ya da profesör olan akademisyenlere danışılmıştır. Bu anlamda literatür taramasında esnasında üç, soru formu hazırlanmasından sonra bir, analiz aşamasında ve sonrasında ise iki uzman görüşü alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki eski SSCB kökenli ve/veya geçmişinde komünist rejim ile bir dönem yönetilmiş ardından bu yönetim biçiminin çöküşüyle ülkesindeki ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle Türkiye’ye göç etmiş olan göçmen kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun seçiminde *tek aşamalı örneklem* se-

çim tarzı ile evren içerisinde tek seferde örnek birim olarak İstanbul'un "Kumkapı" semtindeki tekstil ürünleri satan mağazalar belirlenmiştir. Örnek birim olan Kumkapı semtinde *seçkisiz olmayan* bir şekilde *amaçsal örnekleme* seçim yönteminin bir alt dalı olan *benzeşik örnekleme* biçimince komünist yönetim biçimi ile yönetilmiş, bu rejim çökünce ülkesinde oluşan ekonomik istikrarsızlık nedeniyle ülkesinden ayrılarak buraya göç etmiş benzer alt gruplardan kadın katılımcılar seçilmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamında Türk emek piyasası içerisinde Kumkapı'daki tekstil ürünleri satan mağazalarda istihdam olan, SSCB'nin dağılmasından sonra ekonomisi istikrarsızlaşmış farklı ülkelerden düzenli ve/veya düzensiz yollarla Türkiye'ye gelmiş 6 göçmen kadınla yarı yapılandırılmış mülakat formu ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Örnekleme oluşturan kadın katılımcıların tamamı farklı iş yerlerinde çalışan ve Türkçe seviyesi görece daha iyi olanlardan seçilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubu İçin Belirlenen Kriterler

Cinsiyeti	Kadın
Geldiği Ülke	Post-Komünist Ülkeler
İş Yerinin Bulunduğu Semt	Kumkapı
Çalıştığı Sektör	Tekstil Ürünleri Satış

Veri Toplama Aracı

Derinlemesine mülakatlar, ek sorular sormaya ve konuyu detaylandırabilmeye imkân tanınması bakımından *yarı yapılandırılmış* bir mülakat formu ile Türkçe olarak, katılımcıların kendi iş yerlerinde, müşterilerin yoğun olmadığı vakitlerde ve ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme sonrası ses kayıtlarından çıkarılan notlar analize dâhil edilmiştir. Aynı zamanda alan notlarından da yararlanılmıştır. Ek olarak mülakatların, katılımcıların kendi iş yerlerinde gerçekleştirilmesi nedeniyle bazı sorulara cevap alabilmekte güçlükler yaşanmış ve bu durum görüşmenin akışında cevap alınamayan, araya kaynayan soruların tekrar sorulması şeklinde aşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca görüşmeler, katılımcıların etkide kalmaması için eğer patronları iş yerindeyse mekânın farklı bir yerinde gerçekleştirilmiştir. Yalnızca bir katılımcının mülakatının yarısına kadar işvereninden uzaklaşmak mümkün olmamış, yarısından sonra ise iş yerinin farklı bir bölümüne geçilerek görüşmeye devam edilmiştir. Bir mülakata ise işvereni gelince ara verilmiş, biraz kendisiyle sohbet ettikten sonra gitmesiyle devam edilmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşmeler sonrasında amaca ve alt amaçlara göre ilişkisel bir şekilde kategori başlıkları oluşturulmuş, deşifrelerde katılımcıların ifadeleri, sorulara verdikleri cevaplar ve saha gözlemleri bu başlıklara göre kategorilendirilmiştir. Her bir başlık kendi içinde analiz edilerek yorumlanmıştır. Ardından tüm kategoriler ve elde edilen

bilgiler ilişkisel bir biçimde, konuya ilişkin önemine göre sınırlandırılarak sınıflandırılmış ve alt başlıklara ayrılmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler, literatür taramasında karşılaşılan diğer bilgilerle de kıyaslanarak analiz edilmiştir.

Yapılan bu nitel araştırma sonunda elde edilen tüm bulgular, *betimsel analiz* yöntemi ile belirli temalar çerçevesinde yorumlanmış, bu yorumlar katılımcıların ifadelerinden alıntılarla da desteklenmiştir. Katılımcıların sözlerinden yapılan alıntıların kime ait olduğu ve o kişilerin bazı özellikleri, alıntının yanında köşeli parantez içinde şu şekilde belirtilmiştir: [kodu, geldiği ülke, yaşı, eğitim durumu, medeni hali]

Bulgular

Araştırma kapsamında Kumkapı'da tekstil ürünleri satan mağazalarda çalışan kadınlarla; onların Türkiye'ye gelişlerine, burada nasıl istihdam edildiklerine, emek piyasasına nasıl dâhil olduklarına, sosyal ilişki kurma biçimlerine, ileriye dönük planlarına ve geri dönüş hayallerine ilişkin görüşülmüştür. Elde edilen bulgular alt başlıklar halinde aşağıda sırasıyla değerlendirilmiştir.

Demografik ve Sosyokültürel Bilgiler

Bu bölümde araştırmanın örneklemini oluşturan göçmen kadınların demografik ve sosyokültürel özelliklerine ilişkin bilgiler analiz edilmiştir. Görüşmeler esnasında elde edilen bulguların anlamlı olarak değerlendirilmesi açısından bu özelliklerin önemli ipuçları vereceği düşünülmektedir. Görüşme yapılan 6 kişi içerisinde birer tane Ermenistanlı, Moldovalı, Türkmenistanlı, Ukraynalı, Özbekistanlı ve Gürcistanlı kadın bulunmaktadır. Katılımcılar 32 ile 62 yaş aralığı olup 2 tanesi boşanmış 4 tanesi ise evlidir. Genel olarak çekirdek aile yapısının görüldüğü bu göçmen kadınların çocuk sayıları 1 ile 3 arasındadır. Katılımcıların çoğu üniversite mezunu olup toplumsal statü bakımından değer atfedilen profesyonel mesleklere sahiptirler. Bu durum özellikle literatürdeki Sovyet kökenli kadınların yüksek eğitim düzeyleri ve meslek sahibi olmaları ile dikkat çekmekte oldukları ile ilgili düşüncüyü de desteklemektedir. Türkiye'de bulunma süreleri değişiklik gösteren göçmen kadınlar aralıklarla gelip gittikleri için net bir süre söylemekte zorlanmışlardır. Ancak genel itibarı ile uzun süredir Türkiye'de bulunanların çoğunlukta olduğu söylenebilmektedir. Yalnızca bir katılımcı 3 yıl gibi kısa bir süredir Türkiye'de olduğunu ifade etmiş ancak bunun, aralıklarla işsiz kaldığı dönemlerde memleketine gittiği zamanlar hariç, Türkiye'de bulunduğu toplam zamanı ifade ettiğini belirtmiştir. Bu da bize esasen bu göçmen kadınların gidiş – gelişlerinin uzunca bir süre devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 2
Demografik Bilgiler

	Yaş	Geldiği Ülke	Eğitim Durumu	İkamet Ettiği Semt	Medeni Hâli	Çocuk Sayısı	Vatandaşlık Durumu	Türkiye’de Bulunma Süresi (Yıl)
K1	62	Ermenistan	Üniversite (Tıp)	Bakırköy	Evli	2	Ermeni ve Türk vatandaşı	20
K2	43	Moldova	Teknik Okul (Tekstil)	Merter	Boşanmış	2	Moldova vatandaşı	15
K3	32	Türkmenistan	Ortaokul	Yenikapı	Evli	3	Türkmenistan vatandaşı	3
K4	38	Ukrayna	Üniversite (Hemşirelik)	Kumkapı	Boşanmış	1	Ukrayna ve Bulgaristan vatandaşı	15
K5	52	Özbekistan	Üniversite (Hukuk)	Esenler	Evli	2	Özbekistan vatandaşı	8
K6	60	Gürcistan	Üniversite (Tıp)	Kumkapı	Evli	2	Gürcistan vatandaşı	15

Araştırmamızın örneklemini oluşturan göçmen kadınların bildikleri dillere bakıldığında, tüm katılımcıların, ana dilleri haricinde Rusçayı da oldukça iyi bildiklerini belirtmekte oldukları söylenebilmektedir. Geldikleri coğrafyaların 1990 öncesinde Sovyetler Birliği etkisiyle komünist yönetim biçimiyle yönetilen yerler olduğu düşünüldüğünde bu, anlaşılabilir bir durumdur. Bunun yanı sıra katılımcılar arasında Arapça, İngilizce, Ermenice, Gürcüce, Romence gibi dilleri bilenler de mevcuttur. Bu durum, Kumkapı’nın uluslararası bir müşteri profiline sahip olmasından ötürü onları çoğunlukla *aranan eleman* konumuna getirmektedir. Ayrıca tüm katılımcılar akıcı bir şekilde Türkçe konuşmakta ve bunun önemini vurgulamaktadırlar.⁴

Görüşme yapılan göçmen kadınların vatandaşlık ve izin durumlarına bakıldığında yalnızca bir tanesinin Türk vatandaşlığı almış olduğu görülmektedir. O da Ermeni bir göçmen olan K1’dir. Çalışma amacı ile Türkiye’ye turist vizesi ile gelmesinin ve çalışmaya başlamasının ardından bir tanıdık aracılığıyla İstanbul’da TC vatandaşı olan yerli bir Ermeni ile evlenmiş ve dolayısıyla vatandaşlık hakkı elde etmiştir. Onun dışında diğer katılımcılar kendi ülkelerinin vatandaşlıklarına sahip olup kendi vatandaşlıklarını bırakarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak istememektedirler. Zira katılımcıların geneli amacının para kazanıp memleketine dönmek olduğunu belirtip, bu nedenle vatandaşlık ile pek de ilgilenmediklerini söylemiştir.

Ancak katılımcılar için çifte vatandaşlık durumu farklı görülmektedir. Zira katılımcıların tümü “çifte vatandaşlık” uygulamasına oldukça ılımlı bakmaktadırlar.

⁴ Türkiye’ye gelirken Türkçe bilen göçmen kadınlar bunun en büyük avantaj olduğunu; gelirken Türkçe bilmeyenler ise Türkiye’ye ilk geldiklerinde karşılaştıkları en büyük sorunun Türkçe bilmemek olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar Türkçe dil sorununa genelde benzer şekillerde çözüm aramışlardır. Örneğin K1, Türkiye’ye bulduğu iş için geldiğinde Türkçe bilmemesinden ötürü kabul edilmediğini ve bu nedenle bir süre Türkçe öğrenmek için yerli bir Ermeni ailenin yanında bakıcılık yaptığını belirtmiştir.

Eğer Türkiye kendilerine çifte vatandaşlık gibi bir hak tanırsa o zaman TC vatandaşlığını da elbette isteyeceklerini belirtmektedirler. Kendi ülkeleri ile aralarındaki vatandaşlık bağının ailesinin ve akrabalarının çoğunu memleketinde bırakan bu göçmen kadınlar için bir güvence ve bir bağ oluşturmakta olduğu, özellikle vatandaşlığa ilişkin sormuş olunan sorularda açıkça gözlemlenmiştir.

Çift vatandaşlık vereceklerse evet isterdim ancak orayı bırakmam istenirse bırakmam bu yaştan sonra. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan kadınlar arasında düzenlilik açısından çalışma ve oturma izni alıp almamış olmak, Türkiye'ye turist vizesiyle gelmiş olmak gibi yasal statüler oldukça farklılık göstermektedir. Katılımcılar arasında hem çalışma hem de oturma izni olmaksızın hâlâ vize ile gelip gidenlerin sayısı 2 (K2 ve K4), hem çalışma hem de oturma izni olanların sayısı 2 (K5 ve K6), yalnızca oturma izni olanların sayısı 1 (K3)'dir. Yalnızca çalışma izni ile gelen bir katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılardan bir tanesi (K1) ise Türk vatandaşlığı elde ettiğinden uzun zamandır çalışma ya da oturma izni almasına gerek kalmamıştır. Hem çalışma hem oturma izni olan katılımcılardan biri (K5) ise acente aracılığıyla sözleşme ile gelmiş ve bu nedenle Türkiye'de hem çalışma hem de oturma iznine de sahip olarak ve sigortalı bir şekilde çalışmaktadır.

Katılımcıların tümü birlikte kıyaslandığında önemli bir nokta dikkat çekmektedir ki 2000 öncesinde Türkiye'ye gelip gidenler, genellikle turist vizesi olarak gelmiş; ancak 2000 sonrasında çalışma ve oturma izinlerindeki rahatlatma sayesinde sonraları en az bir izni alarak buraya giriş yapıp çalışmışlardır. Bu bağlamda Türkiye'nin özellikle 2000 sonrasında benimsemiş olduğu açık kapı politikasının ve esnek vize uygulamalarının yansımalarının, komünist rejimin arkasından kendi ekonomilerini toparlayamamış olan ülkelere buraya yapılan göçler üzerinde de etkili olmuş olduğu görülmektedir. Ayrıca öncesinde vize ile girip çıkmaya, buradaki ceza ödemelerini ayarlamaya alışmış olan bazı kadınların (K2,K4) da hâlâ aynı yöntemi kullanmaya devam ettikleri de gözlemlenmiştir.

Bana vatandaşlık lazım değil. Ben burada vatandaş olmak istemiyorum. Çalışma ve oturma izni de düşünmüyorum, böyle iyiyim. [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

En son 6 sene hiç gitmedim (eve). O 6 sene kaçaktım. Kaçak olarak çalıştım. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Kumkapı'da yapılan bu çalışmada göçmen kadınların yaşadığı semtler farklılıklar gösterse de göçmenlerin yoğun olduğu, görece kiralardan düşük olduğu, başka göçmenlerle daire bölüşerek kira maliyetlerini düşürebilecekleri ve yol masraflarının en az olabileceği semtlerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu semtlerden en önemlileri Yenikapı, Kumkapı ve Esenlerdir. Bu semtlerin haricinde katılımcılardan bir ta-

nesi (K1) Ermeni bir TC vatandaşı ile evli ve eşiyle birlikte kendilerine ait evlerinde Bakırköy’de, diğeri (K2) ise Merter’de Türkiye’de çalışan kızı ile birlikte yaşamaktadır. Neden bu semtleri tercih ettikleri sorulduğunda katılımcılar “İşyerime yakın, yol masrafı olmasın diye, ev sahibi bir tanıdığım bana Kumkapı’da ücretsiz oda verdi diye” gibi cevaplar vermişlerdir.

Dükânın üstündeki dairede oturuyorum. Orada bir odada kalıyorum. Ev sahibimin gelini vardı, onun çocuklarına baktım. Onlar bana burada oda verdiler, Allah razı olsun. Kira da vermiyorum burada. Dostlar sağ olsun. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Türkiye’ye Göç Etme Kararı

Araştırmanın örneklemini oluşturan göçmen kadınlara Türkiye’ye göç etmeye nasıl karar verdikleri ve neden Türkiye’yi tercih ettikleri de sorulmuştur. Bu sorulara her biri ayrı cevaplar veriyor görünse de aslında tüm cevaplar birbirleri ile bağlantılı ve adeta iç içe geçmiş gibidir. İlk olarak katılımcıların hepsi Türkiye’ye çalışmak için gelmiş olduklarını belirtmiştir ve bu durum onların ülkelerinde yaygın bir davranış biçimi olarak görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’ye kendilerinden önce çalışmak amacı ile göç eden kadınlar⁵ ne kadar çoksa o kadar etrafında sıkıştığında yardım bulabileceği kişi sayısı artmaktadır. Bu durum, kendilerini daha güvende hissetmelerine neden olarak göç kararları için önemli bir etkeni ve motivasyon unsurunu oluşturmaktadır.

Bilmiyorum ama Rusya’da (Ukrayna’dan Rusya olarak bahsediyor) bizde her kadın çalışıyor. Bizde öyle ben ev işi yapayım kocam bana baksın diye bir şey yok. Bizde bütün kadınlar çalışıyor. O yüzden çalışmaktan hiç yılmadım. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

İnsan olarak (sıkıntı) çekiyorsun, hayat bu. Ama arkadaşlarım sağ olsunlar ne zorluk çeksem, paraya sıkışsam hemen yardım ediyorlar. Türkmenistanlı kız arkadaşlarım ile birbirimize yardımcı oluyoruz. Mesela ben haftalık alıyorum maaşımı, onlar aylık alıyor. Onlarda olmadı zaman yardım ediyorum. Çok şükür annem de burada, o da yardım ediyor. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Göçmen kadınlar arasında Türkiye’yi daha önce bildiği için başka bir alternatif düşünmeden Türkiye’ye geldiğini söyleyenler de vardır. Gürcistan’da esnaf olup, Türkiye ile ticaret yaptığı esnada sık sık Türkiye’ye geldiğini, burada çok fazla tanıdığı olduğunu ve hepsinin kendisine güvendiğinden ötürü iş bulmakta zorlanmadığını ifade eden katılımcı (K6), Türkiye’den başka bir yere gitmeyi hiç düşünmediğini belirtmiştir. Yine başka bir katılımcı (K3) ise Türk iş piyasasını ve Türkçeyi bildiğini, annesinin ve eşinin burada olduğunu söyleyerek bu nedenle Türkiye’yi tercih ettiğini ifade etmiştir.

O zamanlar bizim oradakiler çalışmak için Türkiye’ye geliyorlardı ama başka milletler genelde Avrupa’ya gidiyorlardı. Orada da çalışıp kazanıyorlardı. [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

5 Aracılık yapan kişi ve kurumların rolünden ileride bahsedilmektedir (bk. s. 12).

Ben Türkiye'ye daha önce de gelmiştim. Buradaki iş piyasasını biliyorum. Bildiğim bir yerdi. O yüzden buraya geldim. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Göçmen kadınların Türkiye'yi tercih etmesinde bir diğer etkili faktör, coğrafi ve kültürel yakınlıktır. Göçmen kadınların bir kısmı ulaşımın kolay ve mesafenin az oluşunun, bir kısmı ise ayrıca Türkiye'nin kültürel olarak kendilerinden çok farklı olmamasının ve aynı dine tabi olmanın bile oldukça güven verici bir durum olduğunu ifade etmektedir. Türkiye ile olan bu kültürel yakınlıktan ötürü işverenlerinin de kendilerine karşı çok anlayışlı davrandıklarını belirten bazı katılımcılar, burada sokaktaki insanların da hâlden ve dilden anladığını söylemişlerdir. Avrupa'da ise bunun böyle olmadığı ve bu nedenle göçmenlerin bir kısmının Avrupa'yı tercih etmediği belirtilmiştir.

Ben hep göç ettiğim ülkelerin Müslüman olmasına dikkat ettim. Çünkü Müslümanım, örf ve âdetlerimin hepsi aynı. [05, Özbekistan, 52, Üniversite, Evli]

... Rusya'da insanlar buradaki gibi değil. Orada böyle rahat olamazdım. Burada birine bir şey sorduğunda insanlar yardım ediyor. Orada öyle bir şey yok. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Göç etme kararını veren örneklemdeki kadın göçmenlerin çok da uzun uzun düşünüp planlama yapmadan kendilerine yardımcı olacak kişiyi ayarladıktan sonra paralarını toplar toplamaz göç ettikleri görülmektedir. Burada göç etmeye ilişkin çok fazla korkularının olmaması sebep olarak gösterilebilir ki kendilerine buraya gelirken en çok ne yaşayacaklarından korktukları sorulduğunda dilleri olduğu müddetçe hiçbir şeyden korkmadıklarını ifade etmişlerdir.

-Gelmeden önce ne gibi hazırlıklar yaptınız?- Hiçbir şey yapmadım. O dönemde Bulgaristan da Avrupa değildi. Yol paramı bulunca geldim. Sonra yengemin yanında kaldım. Hemen iş bulup başladım. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Kötü bir şeye denk gelmedim. Aslında bu yüzden korktuğum pek bir şey yoktu. Benim dilim de vardı. O yüzden zorlanacağım bir şey yoktu. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Ayrıca katılımcılara Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek isteyip istemedikleri sorulduğunda geneli buradan sonra başka bir yere gitmeyi düşünmediklerini, gideceklerse artık kendi memleketlerine gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda böyle bir durumu hiç düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda da çoğunun ilk ve tek gelmek istedikleri ülkenin Türkiye olduğu görülmüştür.

Ben başka bir ülke düşünmüyorum ama ailemde başka ülkede olanlar var. Kızım İtalya'da yaşıyor. Orada bir İtalyan ile evlendi. Oraya bile gitmeyi düşünmüyorum. Çok uzak memleketten. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Hayır düşünmedim. Türkiye hem daha yakın hem de daha önce başka bir ülkeye gitmedim. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Komünist rejimin çöküşünden sonra Türkiye'ye göç etmiş olan kadınların buraya gelişleri en temelde ekonomik ve onu takiben sosyal nedenler dolayısıyla gerçekleşmiştir. Bu nedenler aşağıda detaylıca açıklanmaktadır.

Tablo 3

Türkiye'ye Geliş Nedenleri

K1	Savaş ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından meydana gelen ekonomik bozulmalar sonucu yaşanan maddi kayıpları telafi etme, maaş sıkıntısı, aile geçindirme.
K2	Ülkedeki ekonomik bozulma, ailesel sorunlar (boşanma gibi), geçim sıkıntısı.
K3	Bulunduğu ülkede iş imkânlarının olmaması, maaşların düşüklüğü.
K4	Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Rus şirketlerin kapanması, iş imkânlarının olmaması, maddi sıkıntılar.
K5	Rus şirketlerin kapanması, bulunduğu ülkede iş bulma sıkıntısı.
K6	Bulunduğu ülkedeki ekonomik sıkıntılar, kişisel maddi sıkıntılar (Parasının çalınması nedeniyle).

Ekonomik Nedenler. “Bir Kere İş Yok Zaten. Ne Kazanacaksın?”

Ülkelerinde yaşanan savaş, yoksulluk, ekonomik istikrarsızlık gibi olumsuz birçok durumun etkisiyle komünist yönetim biçiminden kopup ayrılmış devletlerin vatan-daşları için Türkiye önemli bir *alıcı ülke*; Türk emek piyasası ise önemli bir *istihdam* alanı haline gelmiştir. Rusya'nın, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile hüküm sürdüğü coğrafyalardaki maddi varlığını çekmesi ile yeni oluşan ülkeler için üstesinden gelinmesi oldukça zor bir ekonomik istikrarsızlık ve yerli halk için de ciddi bir yoksulluk baş göstermiştir. Bu tür zorluklarla karşılaşan vatandaşların ise göçten başka bir çıkar yolu kalmamıştır. Ülkelerindeki şirketlerin, fabrikaların, hastanelerin kapanmasıyla birlikte işsiz kalan, işi olsa dahi maaşlarını alamayan milyonlarca kişi ülkelerinden bu tür ekonomik sebeplerden ötürü göç etmek zorunda kalmıştır. Araştırmanın örneklemine oluşturan bu göçmen kadınlar da göçlerinin en önemli tetikleyicisi olarak son derece net bir şekilde bu tür ekonomik nedenleri ifade etmişlerdir.

Benim geldiğim dönemde bizde Azerbaycan ile savaş başladı. Savaş zamanı biz de Rusya'dan ayrıldık, yollarımız kesildi falan. Maaşlarımızı çalıştığımız yerlerden alamadık. 6 ay maaş almadan nasıl yaşayacaksın? Başında iki tane de çocuk var. Ben şanslıydım, burada Ermeni Hastanesinde çalışmak için geldim. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Biz Rusya'dan ayrıldığımızda, Rusya bizim memleketten çekildiğinde fabrikaların, şirketlerin hepsi kapatıldı. İş kalmadı oralarda. Herkes dağıldı. Kimi İtalya, kimi İspanya, kimi Amerika... Herkes gitti. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Katılımcılar geldikleri ülkeler ile Türkiye'deki ekonomik durumu kıyasladıklarında ise göçmen kadınların özellikle vurguladıkları durumun kendi ülkelerindeki maaşların düşüklüğü olduğu görülmektedir. Katılımcılar kendi ülkelerinde aylık kazancın 50-100 dolar arasında olduğunu, Türkiye'de ise bu ücreti bir haftada kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Türkiye'de yaşam şartlarının zor, hayatın da bir o kadar pahalı olmasından da yakınmaktadırlar. Katılımcılar genel olarak kendi ül-

6 [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

kelerinde ev kiralalarının 50 dolar civarında olduğunu, burada ise 50 dolara bir oda bile kiralamanın son derece zor olduğunu ifade etmektedirler. Ancak yine de burada kazandıkları paranın onları idare edebilmekte olduğunu, aynı zamanda masrafları düşürecek stratejiler ile kazandıkları paradan bir miktar birikim de yapabildiklerini belirtmektedirler. Ayrıca geldikleri ülkede insanların borç içinde yaşadıklarını, para kazanmak bir yana iş dahi olmadığını ifade ederek aslında Türkiye'de çalışmanın onlar açısından kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadırlar.

Sosyal Nedenler

Komünist yönetim biçimlerinin yıkılmasının ardından geride kalan ülkelerde bozulan sadece ekonomik yapı değildir. Toplumsal yaşam da ekonomik kaygılar ve sorunlar neticesinde önemli ölçüde değişime uğramıştır. Özellikle aile birliğinin parçalanması, boşanmaların artması bu dönemin en önemli sosyal bozulmalarıdır. Elde edilen bulgular neticesinde örnekleme oluşturan göçmen kadınların da bir kısmının bu sorunlardan ötürü göç ettiği görülmektedir.

... O zamanlar problemlerim de vardı. Onları yaşamasaydım belki de gelmeyecektim. Eşimden ayrıldım. Çocuklarım vardı, para kazanmak zorundaydım. [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

Eşinden ayrılan veya eşi vefat eden kadınlar için ilk çözüm yolu orada yeni bir evlilik yapmak değil, göç edip para kazanıp geride kalan ailesinin geçimini sağlamak olarak görülmektedir. Araştırmadaki boşanmış veya eşi vefat etmiş olan katılımcıların da temel davranışı bu yönde görünmektedir:

Zaten ben buraya çocuklarıma bakmak için gelmişim. Benim ilk eşim öldüğünde çocuklarım küçüktü. Mecbur çalışacaksın. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Aracılık Yapan Kişi veya Kurumlar

Uluslararası göçün bileşenlerinden biri olan *göçmen ağı*, göçün başlangıcından sonuna kadar göç süresince dinamizmini sürdüren önemli bir etkiye sahiptir. Göçün en büyük destekleyicisi olarak yeni göçlerin de yolunu açar. Bu şekilde kaynak ülke ile alıcı ülke arasında formel veya enformel ilişkiler ağı oluşturularak bu ülkeler arasında göç *sürekliliği* sağlanmış olur. Oluşturulan göçmen ağı içinde en önemli rol, *aracı kurum ve kişiler* üzerindedir ki onlar sayesinde bir göçmen, ülkesinden görece daha kolay göç edebilmekte, gittiği ülkede daha hızlı bir şekilde iş bulabilmekte, oranın işleyişine daha hızlı adapte olabilmektedir. Deniz Şenol Sert'e göre de; kaynak ülkeden göç kararı vermiş bir kişi için hedef ülkedeki aile bireylerinden veya arkadaşlarından biri ile iletişime geçip, gidilecek ülke konusunda bilgi edinmek göç kararı verme konusunda göçmeni motive etmektedir ve böyle ağı, aynı zamanda göçmenin hedef ülkedeki sosyal sermayesini yaratmaktadır (2012, s. 40).

Araştırma kapsamında, katılımcıların bu tür bir göçmen ağından faydalanıp faydalanmadıkları, göç etmeden önce veya hemen sonra gittikleri ülkede yaşayan başka bir göçmenle iletişime geçip geçmedikleri de sorgulanmıştır. Katılımcıların biri dışında (K5) tamamı göç etmeden önce İstanbul’da yaşayan biriyle (eş, dost, akraba, arkadaş vs.) iletişime geçmiş, geldiğinde doğrudan onunla görüşmüş ve o kişi tarafından bir işe yerleştirilmiştir. Hatta kurdukları bu ilişki biçimi orada yaşarken de devam etmiş ve yardıma ihtiyaç duyduklarında yanlarında yardımcı olarak göçmen tanıdıklarını bulmuşlardır. Bu tanıdıklar her zaman göçmen olmak durumunda değildir, zaman zaman başka bir TC vatandaşı da olabilmektedir ki örneğin K1, Amerikan Hastanesinde çalışan bir doktor arkadaşı sayesinde Türkiye’ye gelmiştir. Bunların yanı sıra bir tanıdık kişi aracılığı ile göç etmemiş tek katılımcı olan K5 ise İstanbul’a çalışmaya bir *kurum* (acente) aracılığı ile gelmiştir. Zaten örnekleme oluşturan kadın katılımcılar, uluslararası emek göçünün yoğun olarak yaşandığı coğrafyalardan gelmiş oldukları için genelde ailelerinde daha önce göç etmiş olan birilerine rastlanmaktadır.

Tablo 4

Göç Esnasında Öncü Tanıdık Göçmenlerden Yardım Alınıp Alınmadığı

K1	Evet, Ermeni Hastanesinde çalışmak için birileri ile irtibat kurdum. İlk işim de bir Ermeni ailenin yanındaydı.
K2	Evet, oradaki bir komşunun kızıydı. İlk evimi ve işimi bana bulmuştu.
K3	Evet, annem buradaydı. Onun sayesinde geldim. İlk işimi o buldu.
K4	Evet, yengem buradaydı. İlk işimi o buldu. Onun yanında kaldım.
K5	Bir acente yolu ile sözleşmeli olarak çalışma amaçlı geldim.
K6	Evet, buraya yerleştiğimde ilk işimi ve şu an oturduğum evi Gürcü tanıdıklarım sayesinde buldum.

Göç Sonrası Emek Piyasasına İstihdam: İş Bulma Süreçleri, Çalışma Koşulları ve Çalıştıkları Sektörler

Katılımcılar iş bulma yolu/yöntemi bakımından temelde iki farklı yol izlemektedirler. Bunlardan biri göç etmeden önce işi ayarlamak, diğeri ise geldikten sonra çalışacakları işi ayarlamaktır. Yani bu göçmen kadınların çalışacakları işler kendilerinin gelmesinden ya önce ya da sonra ayarlanmaktadır. Katılımcıların bir kısmı Türkiye’ye gelmeden önce kendilerine aracı olan arkadaşları veya acentesi tarafından bulunmuş işlerde buraya gelir gelmez istihdam olmuştur. Bir kısmı ise kendileri Türkiye’ye geldikten bir süre sonra aracı tanıdıkları tarafından ve/veya onların çokça yardımı ile bulunan işlerde çalışmaya başlamışlardır.

Çalıştıkları ilk işler Türkçe bilmeyen göçmen kadınlar için genellikle Türkçe öğrenebilmek adına bir aracı olmaktadır. İlk iş yerleri için genelde bu hususa dikkat eden katılımcılar, Türkçeyi öğrendikten sonra önlerinde bir engel kalmadığı ve başka çeşitli diller de bildikleri için daha kazançlı olabilecek başka işlerin arayışına girmektedirler. Ayrıca ilk işlerinde çalıştıkları bu süre içinde sosyal ağlarını genişlettikleri için de başka araçlar vesilesiyle yeni işler bulmalarının görece daha kolay bir hal

almakta olduğu görülmektedir. Bu nedenle denilebilir ki genelde temizlik ve bakım hizmetleri gibi, çaycılık gibi daha az dil isteyen ve kendilerinin dil öğrenmelerine de imkân tanıyan işler ile Türk emek piyasasına katılmış olan bu kadınların bugün en son vardıkları nokta ücretlerin daha yüksek ve çalışma koşullarının da görece daha iyi olduğu ticaret ve satış sektörü olmuştur. Bu anlamda katılımcılar bakıcılık, çaycılık gibi bazı meslekleri daha iyi bir işe ve daha iyi bir dil seviyesine ulaşmak için basamak olarak kullanmıştır.

... Ermeni Yedikule Hastanesinde çalışmak için geldim ama Türkçe bilmiyordum. Hastane-nin ismi Ermeni ama herkes Türkçe konuşuyor. Ermenice konuşmuyorlar. Ermenice benim ana dilimdi ama burada işe yaramıyor. O yüzden çalışmadım, hastanede işe almadılar. Ben de hasta bakıcı olarak yerli Ermeni bir ailenin evinde gittim çalıştım. Orada Türkçe öğren-dikten sonra hemen işten çıktım. Hasta bakıcılığını dil öğrenmek için yaptım. ... Benim anadilim Ermenice, tabi Rusçayı da anadilim gibi biliyorum. Ama bu dili mecbur bileceksin ki telefonlara, mesajlara cevap verebilesin. Hangi ülkede yaşıyorsan o dili mutlaka öğrenmek zorundasın. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Dil bilmemek benim en büyük sıkıntımdı. Karşıdaki konuşuyor konuşuyor bir şey anlamı-yorsun, kendi dilini konuşamıyorsun. Ama ne zaman ki Türkçe anlamaya başladım, rahatla-dım. Şimdi Türkçeyi biliyorum. İlk çalıştığım yerdeki patronum Romence biliyordu, onunla anlaşabiliyordum. Zaten Türkçeyi de orada öğrendim. ... Bir ofiste çay kahve yaptım, daha sonra Türkçe öğrendikten sonra gecelik ve bayan eşyaları satan büyük bir firmada çalıştım. [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

Katılımcıların bugüne kadar çalıştıkları sektörlere bakıldığında, görüşme yapılan 6 göçmen kadından 1 tanesi hariç hepsinin, Türkiye’de kalışlarının herhangi bir dö-neminde ev ve bakım hizmetlerinde istihdam oldukları dikkat çekmektedir. Ayrıca çoğu zaman bu sektör onların Türkiye’ye gelişi vesileleri, ilk basamakları olmuş gi-bidir. Ancak zamanla bu mesleğin zorluğu, yoruculuğu ve mesaisinin olmayışı onları farklı iş arayışlarına yöneltmiş, hatta zaman zaman buralarda oluşturdukları network sayesinde yeni işlerde istihdam olabilmişlerdir. Katılımcılardan yalnızca K5, bakım sektöründe hiç çalışmamıştır. İngilizce, Rusça ve Arapça bildiği için Marmaris’e ge-lerek Türkiye’de ilk olarak turizm sektöründe çalışmıştır.

Bakıcılık yaptım. Temizlik yaptım, bir villada çalıştım. Annem çocuklarına bakıyordu evin, ben de temizliğini yapıyordum. Sonra yine ev işlerinde çalıştım ama rahatsız olduktan sonra devam edemedim. Ben çok fazla aralıklarla geldim. 1 ay işsiz kaldım. Çalıştığım villanın işleri bana çok ağır geldi. O yüzden devam edemedim, çıktım. İnsan kendine de bakmalı. Ev işinde sabah 7’de kalkıyorsun, gece 12’ye kadar çalışıyorsun. Ev işinin mesaisi yok. Ne zaman yatacağının vakti yok. Ne zaman patron yatarsa sen de o zaman uyumaya gidiyorsun. Burada 10 saat çalışıyorum. Burası çok daha rahat. Hafta sonu iznim var. Son geldiğimden beri 4 aydır İstanbul’dayım. Bu iş yerinde çalışmaya başlayalı 2 hafta oldu. [03, Türkmenis-tan, 32, Ortaokul, Evli]

Örnekleme oluşturan göçmen kadınların tümü Türkiye’de, İstanbul’da, Kumkapı’da düzensiz emek piyasasında istihdam olmaktadır. Ancak araştırmamıza göre, sanıla-

nın aksine, göçmenlerin buldukları her işte çalışma eğilimi göstermedikleri, özellikle eğitimlerine ve sosyokültürel donanımlarına göre meslek tercihinde bulundukları gözlemlenmiştir. Örnek olarak lisansı tıp, hemşirelik olan katılımcıların en az bir dönem çocuk ve/veya yaşlı bakım hizmetlerinde çalıştıkları; lisansı hukuk olan katılımcının acente aracılığı kullanan, izinlerini ve sigortasını sağlayacak firmalarda çalıştığı; lisans eğitimi olmayan katılımcının bir dönem ev hizmetlerinde çalışması gösterilebilmektedir. Ayrıca sonrasında çeşitli nedenlerle söz konusu işlerden yorulan bu göçmen kadınların birden fazla dil biliyor olmalarının bazen de geldikleri ülkede ticaret alanına yabancı olmamalarının vermiş olduğu yetkinlikle, onlar için maddi getirisi daha fazla olduğu için tekstil ürünleri satan mağazalarda çalışmaya başladıkları görülmektedir.

Hemşireydim, çoğunlukla hasta bakıcılığı yaptım. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Ben zamanında (Türkiye’ye yerleşmeden önce) burada ticaret yaptığım için herkes beni tanıyordu. Kumkapı, Osmanbey, Laleli gibi çok yerde ticaret yaptığım için herkes beni tanıyordu. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

İlk önce Marmaris’te bir otele geldim. Dil biliyordum. Resepsiyonda çalıştım. 6 ay sonra orada sezon bitince bu tarafa geldim. Avukatlık yapmama burada izin vermiyorlar. [05, Özbekistan, 52, Üniversite, Evli]

Kısacası genel olarak literatürde *vasıf düşüşü* ve/veya *vasıf kaybı* yaşadığı düşünülen göçmenlerin çok da sosyal sermayelerine ters düşen işler yapmadıkları gözlemlenmiştir. Akalın’a göre de eski Sovyetler Birliği ülkelerinden Türkiye’ye ev işçiliği sektöründe çalışmak için göç etmiş kadınların genelde eğitim düzeylerine uygun işlerde çalışmadıkları ve *aşağı doğru sosyal hareketlilik* yaptıkları çoğu çalışmada vurgulanmakta olan bir durumdur (2014, s. 146).

Ek olarak hem bir “kadın” hem de bir “göçmen” olarak Türk iş piyasasında çalışmanın ne tür zorlukları olduğu kendilerine sorulduğunda hemen hemen hiçbir katılımcı çalışma hayatında kadın olmalarından yana bir sıkıntı yaşadıklarını ifade etmemiştir. Yalnızca bir katılımcı (K6) fuhuş yapan kadınlardan örtülü bir şekilde bahsederek bu gibi kişilerin pis insanlarla ilişkilerinin olduğunu, bu nedenle elbette bazı zorluklar yaşadıklarını belirtmiş, temiz ve dürüst çalıştıktan sonra hiçbir zorluğun olmayacağını vurgulamıştır.

Hayır, hiç olmadı. Bazı pis insanlar pis insanları tanıyor. Onların başlarına kötü şeyler geliyor tabi. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

... Burada da çalışmak kolay değil gerçekten. Temiz kalacaksın. Bazı insanlar için kolay kazanmak, ama benim için kolay değil. Ailen için onurunla çalışıp temiz para kazanmak her şeyden önemli. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Özetle Türkiye’deki yaşamları sırasında toplumsal veya ekonomik herhangi bir alanda cinsiyetlerinin ve göçmen oluşlarının çok da baskın olmadığını belirten ka-

tılımcılar, çalışmaktan yılmadıklarını ve bu anlamda yaşadıkları her şeyi de zorluk olarak değerlendirmediklerini ifade etmektedirler.

Katılımcıların çalışma koşulları ise; çalışma süreleri, haftalık ve yıllık izinleri, sigorta durumları ve maaşları bakımından değerlendirilmektedir. Katılımcıların iş yerlerinde günlük çalışma süreleri genellikle 10-12 saat arasındadır. Daha çok yabancı müşterilerle ilgilenen ve satış yapan katılımcılar bunun haricinde genellikle dükkâna mal geldiğinde malı yerleştirmek, reyonları düzenlemek gibi işlerden de sorumludurlar. Haftalık izinleri ya cumartesi ve pazar iki gün ya da cumartesi yarım gün ve pazar tam gün olmak üzere bir buçuk gündür. Ayrıca yıllık izinleri de mevcuttur. Ne zaman ve ne kadar süre ile izin kullandıkları sorulduğunda ise istedikleri her zaman işverenden izin alabildiklerini ifade etmişlerdir.

Birçoğunun çalışma izninin olmaması doğal olarak sigortalı çalışmalarının da önünde bir engeldir. Ancak katılımcılardan çalışma izni olanlardan birinin ve hatta TC vatandaşlığı almış olan katılımcının da sigortasız çalışmakta olduğu görülmektedir. Bunun nedeni sorulduğunda ise kendilerine lazım olanın para olduğunu, yaşlarının zaten geçmiş olduğunu, bu yaştan sonra emeklilik beklentilerinin bulunmadığını vs. ifade etmişlerdir. Sigortasız oldukları için sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanamamaktadırlar. Bu nedenle çok acil veya dayanamayacakları bir durum olmadıkça hastaneye gitmeyi pek tercih etmediklerini belirtmektedirler. Ayrıca katılımcılardan biri (K1) ise eşinin sigortasından yararlandığı için sigortaya ihtiyacı olmadığını bu nedenle de kendi çalıştığı yerden sigorta talebinin olmadığını belirtmiştir.

Maaşları hakkında net bir rakam vermeyi tercih etmeyen katılımcıların haftalık aldıkları ücret ortalama 150 dolar civarındadır, aylık maaş alanları ise 2000 TL civarındadır. Bu rakamı kendi ülkeleri ile karşılaştırdıklarında, Türkiye'de aldıkları ücretin oraya oranla oldukça fazla olduğunu belirterek burada bir haftada kazandıkları ücreti, geldikleri ülkelerde bir ayda bile kazanmalarının zor olduğunu ifade etmektedirler.

Burada haftalık 120 dolar kazanıyorum. ... [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Asgari ücretten biraz daha fazla alıyorum, 2000 TL civarı. Orada çocuklarım kendileri çalışıyor. Benim burada kazandığım para beni geçindiriyor. Onlara para göndermiyorum. [05, Özbekistan, 52, Üniversite, Evli]

Aile Ekonomisine Destek ve Para Transferi: “Bir Haftağımı Kendime Saklıyorsam, Diğerini Onlara Yolluyorum”⁷

Aile ekonomisine katkı ve para transferi, hem göçmen aile için hem de menşei ülke ekonomisi için oldukça önemli olup göçmenlerin aileleri ile kurduğu bu duygusal bağ, iki ülke arasındaki ekonomik kazanımları paylaşması açısından göçmen dö-

7 [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

vizleri ile her dönemde var olarak önemini korumuştur (Özkul, 2012, s. 486). Örneklem grubunu oluşturan kadınların da genel olarak aile ekonomisine katkı sağladıkları ve bunun için belli bir yaşa gelmiş hemen hemen her kadının çalıştığı ve/veya çalışmak zorunda kaldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda bu ülkelerden gelen kadınların birçoğunun ailesine maddi olarak bağımlı olmaksızın yaşamlarını idame ettirdikleri de söylenebilmektedir. Ayrıca Türkiye’de kazandıkları paranın büyük bir kısmını ailesine yollayan göçmen kadınlar hem ailelerinin bakım masraflarını karşılamakta, hem de ailelerinin memleketlerinde yaptıkları harcamalar ve yatırımlar için finansal destek oluşturmaktadırlar. Mümkün olduğu kadar az giderle İstanbul’da hayatlarını idame ettirmeye çalışan göçmen kadınlar, geride kalan annelerinin, çocuklarının, eşlerinin ve bazen hastalarının vs. bakım masraflarını da karşılamaya çalışmaktadırlar.

... Ben para gönderiyorum onlara. Oğlum da çalışıyor ama bir sürü masraf var. Camları değiştirmek lazım, kapıları değiştirmek lazım, para gönderiyorum... [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Burada haftalık 120 dolar kazanıyorum. Ama burada kiramız var, faturalarımız var. Artarsa (ayda) 500 dolar ancak memlekete gönderebiliyorum. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Genel olarak uluslararası emek göçünün yoğun olarak yaşandığı coğrafyalardan gelmiş olan ve ailelerinde daha önce göç etmiş aile bireylerine rastlanan bu kadınların göç tecrübesine yabancı olmadıkları ve bu nedenle de katılımcıların birçoğunun çocuklarının veya torunlarının *farklı bir ülkeye* eğitim veya çalışma amacı ile gitmelerine oldukça sıcak bakmakta oldukları gözlemlenmektedir. Eğitime son derece önem verdiklerini ifade eden göçmen kadınlar, kendi ülkelerinde kaliteli eğitim olanaklarının olmadığını belirterek çocuklarını/torunlarını yurtdışında veya Türkiye’de okutmayı arzu ettiklerini ve bunun için onlara da para gönderdiklerini belirtmişler.

... Çocuklar, torunlar var. Onlara bakmak zorundaydım. Bir torunum Amerika’ya gidecek, şimdi okumaya para lazım. Mağazayı kapattım. Buraya geldim. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Özetle, memleketlerinde kalan ailelerinin masraflarını karşılamanın, bu göçmen kadınların öncelikli hedeflerini oluşturmakta olduğu belirtilebilmektedir. Ki zaten araştırmanın örneklemindeki göçmen kadınların aile ve çevreleri ile kurdukları ilişkilere, ayrıca “aile”ye ilişkin algılarına bakıldığında, bu unsurların kendi yaşam önceliklerinin oluşumunda son derece etkili olduğu gözlemlenebilmektedir.

Bir Ticaret ve İş Bulma Merkezi Olarak “Kumkapı”

Uluslararası ticaretin yoğun olarak yapıldığı Kumkapı, bu özelliğinden dolayı da özellikle göçmen kadınların konumlandıkları en önemli mekânlardan biridir. Bu özelliği sayesinde adeta bir *göçmen mahallesi* haline gelmiş olan Kumkapı, farklı farklı etnik kökenden birçok göçmenin bir arada yaşadığı ve çalıştığı bir semt olmuştur. Çeşitli ticari faaliyetlerin yapıldığı Kumkapı’da toptan ve perakende tekstil ticareti yaygındır. Burada satılan ürünlerin alıcısı genellikle yabancı uyruklu kadınlar olup

genelde toplu alım gerçekleştirmektedirler. Bu kadınlar aldıkları malları yine aynı bölgede bulunan uluslararası kargolar aracılığıyla veya kendi imkânları ile kolilerle otobüslere yükleyip memleketlerine götürmektedirler. Bu ticaret türüne literatürde *bavul ticareti* adı verilmektedir.

Bavul ticareti, farklı ülkelerden gelen on binlerce insanı; üretim, ticaret ve taşımacılık unsurlarını içinde barındıran *uluslar ötesi bir ilişkiler ağı* içinde bir araya getirmektedir (Yükseker, 2003, s. 28). Bu durumda esasen bavul ticareti yapanların da uluslararası emek piyasası için oldukça önemli olduğu söylenebilmektedir. İçduygu'ya göre; 1990'larda turist vizeleriyle eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelen 3 milyon kişinin %64'ünün bavul ticareti yapmış oldukları tahmin edilmekte ve bunların birçoğu vize sürelerini aşmadan evlerine dönme eğiliminde olup Türkiye'deki kaçak işgücü içinde yer almasalar da Türkiye'ye buralardan gelen yabancı kaçak emek göçünün öncüleri olarak görülebilmektedirler (2004, s. 34). Ayrıca Yüksek'e göre, Türkiye ile Doğu Bloğu ülkeleri arasında yapılan ekonomik amaçlı mekik göçü önemli bir olgu haline gelmiş olsa da bavul ticareti o dönemde bir anda ortaya çıkmış değildir (2003, s. 18).⁸

Katılımcılardan biri (K6) de Türkiye'de düzenli olarak bavul ticareti yaptığını ancak yaklaşık 10.000 dolarını çaldırınca burada kalıp para kazanmak ve kayıplarını telafi etmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Aynı zamanda şu an Gürcistan'da dükkânı bulunan gelinine de İstanbul'dan kargo ile toplu mal gönderdiğini ifade etmiştir:

Ticaret yapıyordum. Burada paramı ve pasaportumu çaldılar. Vizem bozuldu. Sonra kaldım burada, çalıştım. ... Gittim yeni pasaport çıkardım. Sonra Türkiye'ye döndüm oturma ve çalışma iznini aldım.

... Ben hiç düşünmedim burada çalışmayı. Çünkü orada ticaret yapıyordum. Turist vizesi ile Türkiye'ye geliyordum. Buradan aldığım malları götürüp orada satıyordum. Bazen kargo ile yolluyordum. Bavul ticareti yapıyordum. Orada mağazam vardı. Benim 10.000 dolarım ve pasaportum çalınınca mecbur kaldım. Parasız kaldım. Çocuklar, torunlar var. Onlara bakmak zorundaydım. Bir torunum Amerika'ya gidecek, şimdi okumaya para lazım. Mağazayı kapat-tım. Buraya geldim. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Göçmen kadınlara Kumkapı'yı neden bir çalışma mekânı olarak tercih ettikleri sorulduğunda; Rusça bildikleri için burada kolay iş bulabildiklerini, tekstil sektöründe çalışmak isteyen göçmenler için ilk adresin burası olabileceğini, tanıdıkları olduğunu vs. belirtmişlerdir. Görece diğerlerinden çok daha uzun zamandır Türkiye'de bulunan katılımcılardan biri, Kumkapı'nın uluslararası otogara yakın olduğu için göçmenler tarafından hem çalışmak hem de yaşamak için öncelikli olarak tercih edilen bir yer olduğunu ifade etmiştir. Bu cevap, Kumkapı'nın adeta bir göçmen mahallesi haline gelişini büyük oranda açıklar görünmektedir. Bununla birlikte Kumkapı'daki ticaretin eskiden daha canlı olduğunu ifade edenler, yeni ticaret mekânlarının ortaya çık-

8 Bavul ticaretinin ilk örnekleri için ayrıca bk. Yüksek (2003, s. 18–22).

ması ile buranın eski önemini yitirdiğini ve buradaki pek çok dükkânın kapandığını belirtmektedirler.

Kumkapı'ya neden geldim? Çünkü otogar Kumkapı'ya yakındı. Eskiden de hep burada ticaret vardı, otogardan inen burada ilk iş arardı. Ayakkabıcılar, çantacılar, dericiler vardı burada. Erkekler buralarda çalışırdı, makinecilik yapardı kadınlar da. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Eskiden burada daha fazla müşteri olurdu. Şimdi Merter ve Güngören daha çok tercih ediliyor. Burada çok dükkân kapandı. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Buralarda herkes yabancı, yabancı dil bilen insanlara çok ihtiyaç var. O yüzden burada çalışıyorum. [05, Özbekistan, 52, Üniversite, Evli]

Boş Vakit Değerlendirme Mekân ve Biçimleri: “15 Senedir Buradayım, Sadece Bir Kere Ayasofya'ya Gittim.”⁹

Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında göçmen kadınların, genel olarak çalıştıkları ve yaşadıkları semtlerin dışına çıkmayı çok tercih etmedikleri söylenebilmektedir. Gerek hayat pahalılığı gerekse yoğun çalışma hayatı göçmenler için yeni sosyal mekânlar edinmeye çok fazla imkân tanımamakta görünmektedir. Görüşme yapılan göçmen kadınlar için önemli olanın, kazandıkları parayı mümkün olduğu kadar az kullanmak, Türkiye’de masraflarını kısıp daha fazla para biriktirmek ve aynı oranda ailelerine göndermek olduğu gözlemlenmektedir. Katılımcılara her ne kadar ısrarla bu soru yöneltirse de iş yerleri ve evleri haricinde bir cevap elde edilememiştir. Katılımcılardan birinin cevabı son derece açıklayıcıdır ki 15 senedir İstanbul’da olduğunu ancak sadece bir kere gezmeye Ayasofya’ya gidebildiğini belirtmiştir. Bu anlamda Türkiye’de yaşadıkları süre boyunca iş yerlerinin göçmen kadınların neredeyse tek sosyalleştiği yer olduğu ifade edilebilmektedir.

Burada bizim memleketten olan çok fazla var. Ama daha çok telefonla iletişim kuruyorum. Birebir çok fazla vaktim olmuyor. Gezmeyi de çok fazla sevmem. 15 senedir buradayım, sadece 1 kere Ayasofya’ya gittim. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Çalışma süreleri hayatlarında çok fazla yer kaplayan katılımcıların *boş vakit* algılarının iş dışında kalan ve evde geçirilen vakit olduğu görülmektedir. Boş vakitlerini değerlendirme biçimleri sorulduğunda ise genellikle gezmeye vs. vakitlerinin olmadığını, olsa bile evde dinlenerek ve haftalık çamaşır, ütü, yemek gibi işlerini yaparak boş vakitlerini değerlendirdiklerini belirtmektedirler.

Boş vaktim olmuyor ki. Buradan çıktıktan sonra koşarak gidiyorum, yemek hazırlığı, eşim işten geliyor... [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Yok, ben hiçbir yere gitmiyorum. Zaten bir pazar günü iznim var. O da çamaşır yıkayacaksın, yemek yapacaksın. Hiç vaktim kalmıyor. Bir yerlere gezmeye gitmeyi hiç canım çekmiyor. ... - İstanbul’u hiç gezmediniz mi? -Gezmedim diyemeyeceğim ama hep çalıştım geldiğim-

9 [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

den beri. Önceden yatılı çalışıyordum. Haftada bir gün izin. Onda da çamaşırımı ütüümü yapıyordum. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Arada bir yapılan düğünler ve eğlenceler ise bir istisnayı oluşturmaktadır ki katılımcılar düğün, nişan gibi etkinlikler, çeşitli kutlamalar vs. olduğunda bunlara katıldıklarını belirtmektedirler. Bununla birlikte yapılan başka sosyal faaliyetler olup olmadığı sorulduğunda ise zaman zaman çevrede yapılan toplantılardan haberdar olduklarını ancak kendi milletlerinden de olsa bu etkinliklere pek fazla katılım göstermediklerini ifade etmektedirler.

Eğlenceler, düğünler olduğunda onlara gidiyoruz ama ayrı toplantılarımız falan olmuyor. Ama ben gitmiyorum, biliyorum yapanlar var. Kiliselerde toplanmalar oluyor mesela. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Ek olarak mevcut herhangi bir derneklerinin veya bir örgütlenme biçimlerinin olup olmadığı sorulduğunda, Türkiye'de bu tür bir ilişki kurmadıkları cevabı ile karşılaşılmaktadır. Bu anlamda Türkiye'de birçoğu mekik göçü yaparak yaşamakta olan bu göçmenlerin burada onları bağlayacak her türlü ilişkiden sakındıkları görülmektedir. Şehrin *görünmezleri* olarak nitelenebilecek göçmen kadınları burada ilgilendiren tek unsurun, aldıkları *para* olduğu ve iki coğrafya arasında bir yaşam sürmelerinin örgütlenme eğilimlerini neredeyse sıfıra indirdiği gözlemlenmektedir.

İlişki Kurulan Kişi ve Gruplar

Katılımcıların genelinin çok dar ve sınırlı bir alanda ilişki kurup sosyalleşmekte oldukları belirtilmişti. Buna paralel olarak Türkiye'de en fazla hangi gruplarla iletişim kurdukları sorulduğunda ise genellikle kendileri gibi göçmen olan kişilerle iletişim kuranların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Ancak bu iletişimin hafta sonları veya izin günlerinde birlikte vakit geçirme şeklinde sağlanmadığı dikkat çekmektedir. Katılımcılar çok fazla ihtiyaç duymadıkları sürece pek kimse ile görüşmemekte, görüştükleri ile de daha çok telefon üzerinden iletişim kurmayı tercih etmektedirler. Buna gerekçe olarak ise çok fazla vakitlerinin olmadığını göstermektedirler.

Burada bizim memleketten olan çok fazla var. Ama daha çok telefonla iletişim kuruyorum. Birebir çok fazla vaktim olmuyor... -Türk arkadaşlarınız var mı?- Tabi ki var. Çalışıyorum sonuçta, oluyor. Çalıştığım evdekiler Türk'tü. Bitkisel hayatta olan bir kanser hastasıydı. Geride kalan ailesi ile iletişimi koparmıyoruz. Telefonla konuşuyoruz. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Hem çalıştıkları hem de yaşadıkları semtler genellikle göçmen ağırlıkta olan yerler olduğundan olsa gerek, bu semtlerde kendi kökeninden veya kültürel olarak yakın hissettikleri milletlerden olan insanlarla daha fazla iletişim kurma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Bununla ilgili olarak bir katılımcı (K3) burada kendisi gibi göçmen arkadaşları ile maddi olarak sıkıntıya düştüklerinde de birbirlerine yardım ettiklerini ve borç verdiklerini ifade etmiştir.

Annem ve eşim, Türkmenistanlı arkadaşlar var, onlarla görüşüyorum. Bir tane Türk komşum var, bir tek onunla iletişim kuruyorum. Farklı milletlerden insanlarla görüşmüyorum. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Ayrıca araştırmanın örneklemindeki göçmen kadınlar, vakitlerinin önemli bir kısmını iş yerlerinde ve bittabi işverenleriyle geçirmektedir. Bu bağlamda işverenleriyle kurdukları ilişki düzeyi ve bu ilişkinin nasıl olduğu son derece önemli görünmektedir. Bu anlamda bir iş yeri yalnızca herhangi bir çalışma mekânı değil; aynı zamanda sosyalleşmenin de gerçekleştiği, ev sahibi toplumla en ikincil ilişkilerin de kurulduğu bir ortamdır ve katılımcıların ekonomik ve sosyal yaşamlarında en yoğun ve yakın ilişki içinde olduğu kişilerin işverenleri olduğu da mülakatlar esnasında gözlemlenmiştir. Sosyal hayatlarında pek fazla aktiviteleri olmayan, sosyalleşmekten uzak duran göçmen kadınlar, işverenlerinin aile toplantılarına ve hatta şehir dışındaki düğünlerine dahi gidebilmektedirler.

Arkadaşlara ayıracak çok fazla vaktim olmuyor, genelde evdeyim. Ev işleri oluyor. Ama tabi başım sıkıştığında burada bana yardım edecek çok arkadaşım var. Evde çalışan Gürcü kadınlar, işverenim yardım ediyor bir şeye ihtiyacım olduğunda. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

Ben nerde çalıştıysam sağ olsun hiç biri bana öyle davranmadılar, beni ayrı koymadılar. Çalıştığım her yerde aile gibiydik. Zaten ben doktor referansı ile o evlere gittim hep. İnsanlar o yüzden güveniyorlardı. Bana yönelik bir korkuları olmamıştı. Hâlâ çağırıyorlar beni. Burada 2 ayım kaldı ama yine de istiyorlar mesela. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Geri Dönüş Eğilimlerine Dair: Memleketine Gidiş ve Ailelerinin Geliş Sıklıkları

Katılımcı olan göçmen kadınların ailelerine olan hasretlerini dindirmek amacı ile 10 gün ile 3 ay arasında değişen yıllık izinler aldıkları ve çoğunun bu izinlerini memleketlerinde kullandıkları dikkat çekmektedir. Bazı zamanlarda uzuca süre kendileri memleketine gidemeyen katılımcıların uzaklardaki akrabalarından ve ailelerinden birilerinin Türkiye'ye gelmekte olduğu görülmektedir. Ancak yapılan görüşmelerde bu, çok sık rastlanılmayan bir durumdur.

Memleketlerine gidiş aralıkları farklılaşan katılımcıların genelde 1 veya 2 yılda bir memleketlerine gidip gelmektedirler. Bu sürenin neden bu kadar uzun olduğu, neden daha sık gidip ailelerini ziyaret etmedikleri sorulduğunda ise biletlerin pahalı oluşu ve gitmenin oldukça masraflı oluşu ifade edilmiştir. Düğün ve cenaze gibi ayrıcalıklı bir durum olmadığı sürece katılımcılar ziyaretlerini bu aralıklarda gerçekleştirmekte görülmektedirler.

Ben şimdi geleli 4 ay oldu. 1 yıl dolduktan sonra gideceğim. - Gittiğinizde ne kadar kalıyorsunuzuz? -10 gün- 1 ay arası değişiyor. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Düğün, cenaze olursa gidiyorum. Bayramlarda gidiyorum. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Ancak eğer göçmen kadınlar düzensiz konuma düşmemiş ve vize yenilemeleri gerekiyorsa 3 aylık aralıklarla memlekete gitmekte ve/veya gitmeleri gerekmektedir. Görüşülen göçmen kadınlardan bir kısmı, ilk dönemde vize yenilemek için 3 ay sürelerle giriş çıkış yaptıklarını ve zamanla bu sürecin oldukça maliyetli olduğuna kanaat getirdiklerini belirtmişler. Onlar için bir süre kaçak kalıp sınırdan çıkarken görece daha düşük cezaları ödeyerek memleketlerine gitmek, yol masrafları ve aylarca geçirilen işsiz zamanların yanında daha kârlı bir seçenek olarak görülmektedir.

Eğer ki vize yenilememiz gerekiyorsa gitmemiz gerekiyor. Ama yoksa kaçak kalıp ceza ödüyoruz. Ceza sürekli değişiyor, kaçak kaldığımız ilk ay için 500 lira ödüyorsunuz. Sonraki her ay için 50 lira. Böyle bazen gidip geliyoruz. Yılın yaklaşık 9 ayı buradayım. 3 ay memlekete gidiyorum. [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

En son bayağı kaçak kaldım. 6 sene hiç gitmedim. O 6 sene kaçaktım. Ceza ödedim. Onu hemen hemen herkes ödüyor. Ama artık Mayıs'ta gideceğim. Sürem doluyor. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Geri Dönüş Arzusu: “Her Sene Bu Son Diyorum, Ama Bitmiyor!”¹⁰

Her ne kadar görüşme yapılan göçmen kadınlar İstanbul'da çalışıp aile ekonomileri için önemli bir finans kaynağı olarak ailelerinin ve kendilerinin ekonomik refahlarını yükseltse de katılımcıların büyük çoğunluğunun geri dönüş arzusunda olduğu gözlemlenmektedir. Daha ne kadar kalacakları ve ne zaman dönecekleri son derece muğlak olsa da katılımcılar için memleketlerine dönecekleri ve hayalini kurdukları hayatları yaşayacakları düşüncesi, onları iş hayatlarında son derece motive eden bir unsur olmaktadır.

Geride ailesini bırakıp gelmiş olan bu göçmen kadınların birçoğunun dönüş arzusu nedeniyle Türkiye'de kalıcı ilişkiler kurmaktan sakınmakta oldukları gözlemlenmektedir. Memleketlerinde bıraktıkları aileleri ve hayatları, orada da sürdürülmesi gereken bir yaşam mücadelesinin varlığı, buradaki kalış süresini mümkün olduğu kadar kısa tutmayı gerektirdiği düşüncesinde olan katılımcılar için bu düşünce kısa vadede gerçekleştirebildikleri veya gerçekleştirebilecekleri bir eylem olarak görünmemektedir. Bir katılımcının (K3) “*Bilmiyorum, her sene bu son diyorum ama bitmiyor, bir türlü dönemiyorum. Çalışmaktan sıkıldım. Evde çocuklarımın yanında olmak istiyorum, çocuklarımı evlendirip torun bakmak istiyorum.*” şeklindeki ifadesinden de anlaşılacağı gibi bu göç türünün sonu bir türlü belli olamamaktadır.

Memleketlerine olan özlemlerinin her daim var olduğu hissedilen katılımcılar arasında, Türkiye'de evlenerek Türk vatandaşlığına geçen katılımcı (K1) için ise geri dönüş çok mümkün görünmemektedir. Zira eşinin ve kendisinin yıllardır Türkiye'de olduğunu ve Türkiye vatandaşı olduğunu ifade eden katılımcı, aralıklarla memleketi-

¹⁰ [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

ne gittiğini ancak kesin olarak bir dönüş gerçekleştiremeyeceğini, memleketine dair her şeye artan teknolojik imkânlarla zaten ulaşabildiğini ifade etmiştir:

Eskiden telefonlar yoktu. Biraz zorluk çekiyordum. Şimdi her an konuşabilirim. Memleketteki akrabaları tabi ki özledim ve gitmek istiyorum. Ama herkes ekmeğinin arkasından koşuyor. Çok fazla fırsat olmuyor. Gidiş geliş masrafları çok oluyor. Onun için yılda 1 kere veya 2 yılda 1 kere gidiyorum. 10-20 gün kalıyorum, o da yetmiyor. Ama yine de dönme-yi düşünmüyorum. Benim zaten memlekette yiyeceğim falan da geliyor. Çocuklar biliyor buraya kim gelecek. Kolilerle memlekette yiyecek yolluyorlar. [01, Ermenistan, 62, Üniversite, Evli]

Kendi memleketlerinde yapacakları yatırımların ekonomik kaynaklarını oluşturmaya çalışan bazı katılımcılar ise gerekli bütçeye büyük ölçüde ulaştıklarını, bundan sonra ekonomik faaliyetlerini kendi memleketlerinde devam ettirmeyi arzu ettiklerini belirtmişlerdir.

2-3 yıl daha çalışırım. Sonra sağlık olursa aynı ticaret işine dönerim. Türkiye’den Gürcistan’a mal satmaya devam edeceğim. Şu an gelinim ufak bir dükkân işletiyor zaten, buradan mal gönderiyorum. Bazen gelin gelip buradan mal alıp götürüyor. Çok istedim kendi dükkânımı açayım ama olmadı. İnşallah dönünce olur. [06, Gürcistan, 60, Üniversite, Evli]

İleriye Dönük Planları ve Hayalleri: “Artık Gitmeyeceğim Bir Yere, Evime Gitmek İstiyorum”¹¹

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından geçen 27 senede hâlâ ekonomik düzelmenin olmadığını ifade eden göçmen kadınlar için çalışmak, para kazanıp geçimlerini sağlamak, geleceklerine yatırım yapmak kaçınılmaz görünmektedir. Bu bağlamda katılımcılara geleceğe yönelik planları ve hayalleri sorulduğunda, özellikle yatırım amaçlı ekonomik planları olduğu görülmektedir. Bunların en bariz örneklerini ev almak ve kendi ülkesinde iş kurmak oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye’de geçimini sağlamaya çalışırken bir taraftan da memleketteki hasta annesine ve ona bakan çocuğuna para gönderen bir katılımcı (K4) kendi memleketinde bir tavuk çiftliği kurup ticaret yapmayı hedeflediğini belirtmiştir. Bunun için gerekli olan malzemeleri zaman zaman Türkiye’den temin ettiğini, bir müddet daha çalışıp sonra gidip oğlu ile beraber kendi işini kuracağını ifade etmiştir.

Çok şey var da bakalım. Oğlumla konuşuyoruz. Düşünüyoruz bir şeyler. Tavuk çiftliği kurmayı düşünüyoruz. Oğlum bu konuda bilgili. Ben de bakarım. Kuluçka makineleri var, onları aldım. Yıllarca burada o işi kurmak için yatırım da yaptım ayrıca. Burada hem sermayemi biriktirdim. Orada çocuğumu okutup baktım. Anneme baktım. Burada kırımı ödedim. Bazen buradan mal toplayıp gönderiyordum, annem satıyordu. O ev masraflarını görüyordu. Burada benim param kalıyordu. [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

¹¹ [04, Ukrayna, 38, Üniversite, Boşanmış]

Göçmen kadınların ileriye dönük hayallerinin birçoğunun memleketlerine ilişkin olduğu söylenebilir. Bu planlar bazen maddi boyutta iken bazen tamamen manevi, duygusal boyuttadır. Katılımcıların maddi planları arasında ev almak, iş kurmak, çocuklarını/torunlarını okutmak ve onları evlendirmek yer alırken; ileriye dönük duygusal beklentileri arasında ise memleketlerinde ailelerin yanlarında olmak, torunlarına vs. bakmak yer almaktadır.

Çocuklarımı okutup evlendirmek... Çocuklarımı okutmak için çalışıyorum. [02, Moldova, 43, Meslek Yüksek Okulu, Boşanmış]

Sonuç olarak uzun yıllardır Türkiye'de bulunan katılımcıların geleceğe yönelik en temel planlarının memleketlerine dönmek, çalışacaklarsa bile orada çalışmak olduğu görülmektedir. Bu amaçla Türkiye'de para biriktiren göçmen kadınlar, ailelerinin geçimlerini sağlamanın yanı sıra uzun vadede ekonomik refahlarını da garantiye almak arzusundaırlar. Uzun vadede Türkiye'de kalıcı olan katılımcıların ileriye dönük planları genellikle Türkiye'ye ilişkindir. Daha rahat bir yaşam sürmek, kiradan kurtulup ev sahibi olmak, çocuklarına daha iyi eğitim ve yaşam imkânı sağlamak, ailesini bir yerde toplamak ve ailesi ile birlikte yaşamak katılımcıların Türkiye'ye yönelik planlarıdır.

Burada bir ev almayı çok istedim. Param da vardı. Türkiye'den dünya kadar mal götürüyordum. Çok iyi ticaret yapıyordum. O zaman çok istedim ama eşim kabul etmedi. Şimdi dönmeyi ve ticaret yapmayı düşünüyorum. [06, Gürcistan, 62, Üniversite, Evli]

Orada çocuklarıma ev yapmam lazım. ... Onları evlendirmem lazım. Onlar için zaten çalışmaya geldim. Eşim burada zorlanmasın tek başına, ben de ona destek olmak için geldim. 1 yıldan sonra inşallah çocuklarımı da aldıracağım yanıma. Burada düzenli bir hayat kuracağım. Karı-koca şu an ayrı çalışıyoruz. En büyük isteğim beraber bir yerde çalışmak. [03, Türkmenistan, 32, Ortaokul, Evli]

Tartışma ve Sonuç

Küreselleşme ile birlikte artan insan hareketliliği içerisinde kadınların gerçekleştirdiği emek göçü, son derece önemli bir paya sahiptir. Küreselleşme ile beraber artan göçlerde kadın yoğunluğunun son dönemlerde atış göstermesi özellikle 1980'li yıllardan sonra literatürde *göçün kadınsılaşması* tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının ardından Türkiye'ye yönelen göçmen kadın emek gücü, bu tartışmaların 1990'lı yıllardan sonra ülkemizde de gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu gelişme, Türkiye'yi *göç alan bir ülkeye* dönüştürürken göç eden kadınlar da Türkiye emek piyasasında kendilerine yer bulabilmişlerdir. Post-Sovyet dönemde Türkiye'ye gelen göçmen kadınlar, özellikle ucuz iş gücü sağlamaları, görece nitelikli ve eğitilmiş olmaları, birçoğu kaçak çalışan olmalarından dolayı işverenin (sigorta ve benzeri) masraflarını azaltması gibi nedenlerle emek piyasasında talep görmüşlerdir.

Ayrıca bu dönemde Türkiye'nin eski Sovyetler Birliği ülkelerine yönelik uyguladığı esnek vize uygulamaları sayesinde özellikle Ukrayna, Moldova, Rusya, Azerbaycan gibi ülkelere çalışma amacı ile Türkiye'ye gelen göçmen sayısında artışlar olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya, hüküm sürdüğü coğrafyalardan ekonomik ve siyasi varlığını geri çekmiş, bu nedenle yıllardır birliğe bağlı olan ülkelere ciddi ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar meydana gelmiştir. Artan işsizlik, yoksullukla beraber bozulan aile yapısı vs. gün geçtikçe kaynak ülkelerdeki itici faktörleri artırmıştır. Bununla birlikte benimsenen neoliberal ekonomi politikalarının sağlamış olduğu ekonomik imkânlar, görece yüksek refah ve ücretler, kendi ülkelerine olan coğrafi ve kültürel yakınlık gibi durumlar Türkiye'de göçmenler için çekici faktörleri oluşturmuştur.

Gerçekleştirilen araştırmada görüşme yapılan göçmen kadınlardan, biri ortaokul ve biri teknik okul mezunu olan iki katılımcı haricindeki tüm katılımcılar, üniversite mezunu ve profesyonel mesleklere sahiptirler. Yüksek eğitilmiş kişilerde görülen akademik/mesleki doyum beklentisi, üniversite mezunu olan katılımcılarda neredeyse hiç gözlemlenmemektedir. İki ülkeyi yalnızca ücretler bağlamında değerlendiren katılımcılar, şu an kendi ülkelerinde doktorluk yapan birinden daha fazla para kazandıklarını ifade etmişler, Türkiye'de de zaten denklikleri olmadığından kendi mesleklerini yapma gayesinde olmadıklarını belirtmişlerdir.

Türkiye'ye gelişlerinden bugüne kadar ortalama 13 yıldır Türkiye'de emek piyasasında bazen düzenli, bazen düzensiz olarak çalışmış olan bu göçmenler, Türkiye'de bulundukları süre içinde yalnızca tekstil sektöründe değil; ev, bakım ve ofis hizmetlerinde de çalışmışlardır. Hemşirelik, tıp gibi bölümlerden mezun katılımcıların daha çok hasta bakımı yaptıkları, ortaokul ve teknik okul mezunlarının ise ev ve ofis hizmetlerinde temizlikçi veya servis elemanı olarak çalıştıkları dikkat çekmiştir. Bu bakımdan genel olarak literatürde *vasıf düşüşü*, *aşağı doğru sosyal hareketlilik* ve/veya *vasıf kaybı* yaşadığı belirtilen bu göçmenlerin esasen çok da sosyal sermayelerine ters düşen işler yapmadıkları gözlemlenmiştir. Bakım ve ev hizmetleri, göçmen kadınlar arasında çok fazla tercih edilen bir sektör değildir. Zira bakım ve temizlik hizmetlerinde çalışmak; kapalı bir çalışma ortamına sahip olması, belirli bir mesaisinin olması, ruhen ve bedenen oldukça yorucu olması ve bununla birlikte karşılığında alınan ücretlerinin görece daha düşük olması gibi nedenlerle özellikle dil bilen göçmenler için pek de kârlı görünmemektedir.

Göçmen kadınlar için göç kararı her ne kadar bireysel bir kararmış gibi gözükse de esasen ekonomik sıkıntıları nedeniyle ailece ortak alınan bir karar olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü göçmen kadınların Türkiye'deki varlığının amacı zaten ailelerinin ekonomik refahını yükseltmek, onların daha iyi koşullarda daha rahat bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Göç kararı alırken katılımcıların en büyük motivasyon kay-

nakları ise *aracılar* olmuştur. Türkiye'de iş ve kalacak yer bulma konusunda aracı kişi ve kurumların varlığı göçmen kadınlar için göç masraflarını düşürmekte ve göze alınması gereken riskleri azaltmaktadır. Bu anlamda katılımcıların hemen hemen hepsi Türkiye'ye gelmeden çalışacakları ve kalacakları yerleri, sahip oldukları ağlar sayesinde ayarlamışlardır.

Türkiye'de ekonomik ve sosyal yaşam içerisindeki göçmen kadınları kentin ve ekonominin silik, görünmeyen yüzleri olarak değerlendirebilmek mümkün görünmektedir. Sosyal yaşam içinde kendilerini toplumdan son derece izole edebilmiş olan bu göçmen kadınların ilişki kurdukları kişi ve gruplar oldukça sınırlı olmakla birlikte ilişki içinde oldukları kişilerin genellikle işverenleri ve onların aileleri, komşuları ve ev sahipleri olduğu görünmektedir. Ayrıca örgütlenme faaliyetlerinin ise hiç olmadığı, Türkiye'ye yalnızca para kazanıp gitme arzusuyla geldikleri ve bu nedenle burada kendilerini bağlayacak, görünmezliklerini ortadan kaldıracak herhangi bir faaliyete girişmemekte oldukları gözlemlenmektedir.

Katılımcıların hemen hemen hepsi kiralık odalarda kalmakta, kendileri gibi göçmen kişilerle aynı daireyi paylaşmaktadırlar. Türkiye'de yaşamın oldukça pahalı olduğunu belirten katılımcılar, kendi ülkelerine kıyasla çok daha fazla kazandıklarını ancak burada masraflarının da oldukça fazla olduğunu, bu nedenle masrafları azaltmak için çeşitli stratejiler geliştirdiklerini ifade etmektedirler. Bunlardan en önemlileri ise odalarını başkalarıyla paylaşarak kira masraflarını azaltmak ve dışarıda çok vakit geçirmeyerek para harcamamaktır.

Elde edilen bulgular ışığında, Türkiye emek piyasasında kayıtsız olarak istihdam edilen göçmen kadınların problemlerine ilişkin önerilecek çözümler; çalışma-oturma izinlerinin, bürokratik işlemlerinin hem işveren hem de göçmenler için kolaylaştırılması yönündedir. Bu tür işlemleri vakit ve para israfı olarak gören göçmen kadınlar ve işverenler her ne kadar bu hallerinden memnun olsalar da sağlık ve emeklilik gibi sosyal güvence hizmetlerinden düzensizliklerinden ötürü yararlanamamaktadır. Yine düzensizlikten kaynaklı örgütlenme faaliyetlerinin azlığı, göçmenlerin problemlerinin kamusal alanda yeterince dile getirilememesine neden olmaktadır. Bu bağlamda göçmen kadınların emek piyasasındaki düzensizlikleri, istismara oldukça açık bir özelliktir. Bu açıdan emek piyasasındaki göçmenlere yönelik hukuki düzenlemelerin zorlayıcı ve geçici politikalarla yapılması yerine göçmenlerin her alanda varlıklarını ortaya koyabilecekleri sürdürülebilir, esnek ve düzenleyici politikalar üretilmesi gerekli görülmektedir. Bu şekilde göçmen kadınların hem istismara açık olan bu esnekliklerinin ve düzensizliklerinin kötüye kullanılması engellenmiş olacak, hem de onlar birtakım sosyal güvence imkânlarından böylelikle faydalanabileceklerdir.

The Migration Profile of Women Labor Turned Toward Turkey in the Post-Soviet Period: The Example of Female Sales Representatives in the Textile Sector in Kumkapı

Hilâl Çakmak^a, Irmak Yaman^b

Abstract

Following the independence of countries from the USSR at the beginning of the 1990s, intense immigrations from these countries beyond their borders were experienced for reasons such as the extreme poverty, declining wages, and political instability that emerged there. In these migrations, which are known as post-Soviet migrations, Turkey became an important target country for immigrants due to reasons like its demand for an actual work force, flexible visa applications, and geographical proximity. This study addresses the positions of female migrants originally from the former Soviet Union who work in Istanbul's textile sector in Kumkapı. The scope of the research aims to examine these female migrants' issues, such as the processes in choosing migration, the economic and social reasons for immigrating, work conditions, the support they provide to the family economy, evaluating the types of free time and locales, their inclination to go back, plans for the future, and their relationships with Kumkapı, which is an important center on labor market participation. In-depth interviews have been performed with six female immigrants in this qualitative study realized in Kumkapı. The participants generally see demand in the labor market for reasons such as their provision of cheap labor force in particular, they are educated and relatively qualified, many work illegally, and they reduce many employer expenses. The migrant women, who can be evaluated as the faded unseen faces of the city and the economy, are observed to work regularly or irregularly in not only the textile sector but also in home, maintenance, and office services, as well as to not work in jobs that are inimical to their social capital; the greatest sources of motivation in the migration processes is observed to be intermediaries.

Keywords

Female migrant labor to Turkey • Feminization of migration • Kumkapı • Undocumented and irregular migration • Profile of migrant women

a (✉) Hilâl Çakmak, Master of Arts in Advanced Migration Studies, Faculty of Letters, İstanbul University, Fatih, İstanbul 34134 Turkey. Email: hilal.cakmak9@gmail.com

b Master of Arts in Advanced Migration Studies, Faculty of Letters, İstanbul University, Fatih, İstanbul 34134 Turkey. Email: irmakyaman@yahoo.com

Received: April 13, 2018

Accepted: June 19, 2018

Online First: July 1, 2018

Copyright © 2018 • The International Refugee Rights Association • <http://mejrs.com/en>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

DOI 10.12738/mejrs.2018.3.2.0005 • Summer 2018 • 3(2) • 197–228

Focusing on migrant women involved in the labor market in the Kumkapı district of Istanbul after the dissolution of the Soviet Union, this study discusses the immigration and employment processes of migrant women who work in shops selling textile products in Kumkapı, the social and spatial relationships they have established, the people who play a role in this process, and the position and importance of institutions.

When looking at Turkey's history of immigration, migrations from the former USSR can be said to both bring Turkey to the position of *a country that receives immigrants* (Bulut, 2016, p. 71) as well as to have a significant place in terms of bringing the concept of feminization of migration to the literature on Turkish migration. The fact that migrant women have higher education levels is another characteristic of these migrations. Criticisms directed at this situation, where female migrants who work in jobs requiring fewer qualifications in Turkey in relation to their own professions after migrating and that open the way to mental waste, are also available (Ünlütürk, Ulutaş, & Kalfa, 2009, p. 15). These migrant women, generally working in the health, food and drink, entertainment, care services, textile, and prostitution sectors, as well as others in Turkey (İçduygu, 2004, p. 11), at the same time form a sector known as the "suitcase trade" by creating a unique area for themselves in trade. Kumkapı is a district that has been significantly developed by the sector and has also become a home for secretive and informal sectors (Çakırer Özservet, 2014, p. 21). The district of Kumkapı is an important living and work area for migrants due to reasons like being an international trade center, having a central location in accessing many transportation hubs, and the reduced visibility irregular migrants have thanks to its cosmopolitan structure.

Method

In selecting the sample of the research, the shops that sell textile products in the Kumkapı district of Istanbul have been identified as the sample unit at one time from within the universe using the selection style of *single-stage sampling*. Female participants were selected using a form of analogous sampling (a subset of the *objective sampling* selection method) in a *non-arbitrary* manner from similar subgroups who had been governed by a form of communist government, left their country due to the economic instability when their regime had collapsed, and migrated to the district of Kumkapı, the sample unit. In this context within the scope of the research, in-depth interviews were performed using a semi-structured interview form with six migrant women who had come to Turkey through regular or irregular ways from various countries whose economy had destabilized after the disintegration of the USSR and who are employed in stores in Kumkapı that sell textiles within the Turkish labor market. All the female participants forming the sample have been selected from those working at different work places and who have a better level of

Turkish. The interviews were performed at the participants' places of work in Turkish at times when customers were few; voice recordings were made. Notes taken after the interviews from the voice recordings have been included in the analysis.

Findings

The obtained findings have been evaluated under the headings of "Demographic and Sociocultural Information," "The Decision to Migrate to Turkey: Economic and Social Reasons," "Intermediary Persons or Institutions," "Money Transfers and Supporting the Family Economy," "Kumkapı as a Trade and Employment Center," "Evaluating Locales for and Forms of Free Time," "People and Groups with Whom Relations Have Been Established," "On Their Tendencies to Return: Going Back to the Homeland and the Frequency of Families' Coming," "The Desire to Go Back," and "Plans and Dreams for the Future."

When examining the obtained findings, the presence of any acquaintances or relatives in Turkey and its geographical and cultural proximity, which may be specified among the reasons for migrant women choosing Turkey, form important sources of motivation that had affected the migrant females. At the same time, if the reasons for migrating from their own country are looked at, the most identified among these reasons are shown as rising unemployment, low wages, families being scattered, and inadequate social and economic opportunities.

The work the migrant women do in various sectors in the process of becoming a part of the Turkish labor market in addition to sectors in general like elderly/child care and cleaning, are observed as a step process with the aim of being able to learn Turkish when they begin working relatively more qualified jobs such as the sales consultancy where they worked during the interviews. Kumkapı, being an international trade center, has become an employment center for such jobs and a type of living center for immigrants. The fact that these employees are seen to be quite popular is easily observed in the district of Kumkapı, which is an important center for finding work for migrant women coming from former Soviet Union countries, especially those who are multi-lingual.

Trying to stay in very tight relationships with their families and homelands, these migrant women can be said to send a large portion of the money they earn in Turkey to their families and thus contribute both to the economy of Turkey and their own countries through the *migrant foreign exchange of currency*. In this sense, those working in Turkey to sustain their livelihood with as few expenses as possible are observed trying to reduce their living costs in a way that is also removed from any type of social activity while doing this. Constantly coming and going to their countries, the participants' social relationships in Turkey are seen to remain limited

only to where they live and work, and the people they establish relationships with are seen to be quite few in number. The people who have the most relationships are employers and those who are intermediaries for those coming to Turkey.

Lastly, the migrant women, many of whom wish to return, can be said to avoid building permanent relationships in Turkey and usually invest in their homelands. Although the time to return home permanently is also ambiguous for the participants, almost all of them have the general desire to end this back and forth migration one day.

Results

These female immigrants, having come from former USSR countries and been working in the labor market in Turkey, sometimes regularly, sometimes irregularly, on average for 13 years since coming to Turkey, do not only work in the textile sector while in Turkey; they have also worked in home, care, and office services. Participants who have graduated from departments like nursing and medicine are noted to perform more patient care, while middle school and technical school graduates are noted to work as cleaners or service agents in home and office services. From this perspective, these immigrants (generally identified in the literature as experiencing a *drop of qualification*, *downward social mobility*, and/or *loss of qualifications*) are observed mainly to also not do jobs that are inimical to their social capital. Care and home services, not a sector, are highly preferred among the migrant women. Because of reasons like having an indoor work environment, not having a specific overtime, and being really tiring for the soul and body, as well as the wages obtained in contrast with all this being relatively low, maintenance and cleaning services also do not appear very profitable.

These immigrant women in the research sample can be named as the faded unseen faces of the city due to both their *unregistered status* as well as their choices to live in limited locales with limited opportunities for the purpose of reducing their living expenses.

As a result of the obtained findings, these migrants' inability to benefit from social security services (especially those with informal employment), the clear occurrence of exploitation of their flexible labor force, and not having any channels or organizational activities where their voices can be heard publicly can be seen as important issues. At the same time, in forming the legal working conditions of immigrants in Turkey, the request for too many documents, the multitude of bureaucratic procedures, and the thought that these processes will lead to material and temporal losses for them can be shown as obstacles in front of the legitimacy of immigrants.

Kaynakça/References

- Akalın, A. E. (2014). *Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışan göçmen kadınların toplumsal ve iktisadi varoluş stratejileri üzerine sosyolojik bir analiz* (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Aslan, Ş. ve Güzel, Ş. (2016). *Uluslararası göç ve göçün kadın üzerine etkileri*. A. Diken ve A. Buluş (Ed.), *2nd International Congress on Applied Sciences: Migration, Poverty and Employment* içinde (s. 310–320). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu.
- Birgül, S. (2013). İstanbul Kumkapı, Telli Odalar Sokak’ta yaklaşık son yirmi yıllık (1994-2013) değişimin incelenmesi ve değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Bulut, R. (2016). *Eski Sovyetler Birliği ülkelerinden Türkiye’ye legal ve illegal işgücü göçleri*. A. Diken ve A. Buluş (Ed.), *2nd International Congress on Applied Sciences: Migration, Poverty and Employment* içinde (s. 70–76). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu.
- Çakırer Özservet, Y. (2014). You know, we live in fear: Transit migrants with their neglected disabilities in Istanbul – Kumkapı. *International Journal of Architecture and Planning*, 1(2), 20–36.
- Deniz, A. ve Özgür, E. M. (2010). Rusya’dan Türkiye’ye ulusaşırı göç: Antalya’daki Rus göçmenler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 13–30.
- Gür Geden, A. (2014). İç ve dış göç bağlamında Kumkapı’da sosyal çatışma (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Gür Geden, A. ve Adıgüzel, Y. (2016). Ayrımcılık ve sömürü: Kumkapı’daki Afrikalı sığınmacıların çalışma koşulları ve sığınmacılara yönelik tutumlar. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1(1), 5–18.
- İçduygu, A. (2004). *Türkiye’de kaçak göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Kurt, A. (2014). *Küreselleşme kapsamında göç ve emeğin feminizasyonu (kadınlaşması): Trabzon hizmet sektöründe yabancı göçmen kadın emeği* (Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Özkul D. (2012). *Ulus ötesi göç: Uluslararası göç yazınında yeni bir paradigma*. S. G. Ihlamur, N. Öner, A. Öner Şirin (Ed.), *Küreselleşme çağında göç* içinde (s. 483–500). İstanbul: İletişim.
- Şenol Sert, D. (2012). *Uluslararası göç yazınında bütünleyici bir kurama doğru*. S. G. Ihlamur, N. Öner, A. Öner Şirin (Ed.), *Küreselleşme çağında göç* içinde (s. 29–47). İstanbul: İletişim.
- Tarih Bilimi.(2017). *Bağımsız Devletler Topluluğu*. <http://www.tarhibilimi.gen.tr/makale/bagimsiz-devletler-toplulugu/> adresinden edinilmiştir.
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2012). *Türkiye’ye düzensiz emek göçü ve göçmenlerin iş piyasasındaki durumları* (IOM Proje Raporu). <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/25305/> adresinden edinilmiştir.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi*, 1(2), 13–28. <http://cins.ankara.edu.tr/goc.html> adresinden edinilmiştir.
- Yapar Saçık, S. (2013). Türkiye’de bavul ticaretinin dış ticaret içerisindeki yeri ve büyüme – bavul ticareti ilişkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 807–815.
- Yükseker, H. D. (2003). *Laleli – Moskova mekiği: Kayıtdışı ticaret ve cinsiyet ilişkileri*. İstanbul: İletişim.

Çeviri

Translation

Haydarabad Oturumu-2017

Nihai 16. Komisyon 9 Eylül 2017

Kitlesel Göçler (On Altıncı Komisyon)

Raportör

M. Maurice Kamto

Çevirmenler

Hasan Basri Bülbül (King's College London)

M. Beheştî Aydoğan (İstanbul Şehir Üniversitesi)

Nihai Karar

Milletlerarası Hukuk Enstitüsü,

Kişilere, halklara ve devletlere derinden etki eden milletlerarası kitlesel göçü modern dünyanın en dikkat çekici unsurlarından biri olarak *değerlendirerek*,

Göçmenlerin genellikle kapsayıcı iktisadi ve içtimai ilerlemeye ve sürdürülebilir kalkınmaya olumlu bir katkı yaptıklarını ancak zorla yerinden edilmelerin ve düzensiz göç akışlarının sıklıkla karmaşık sorunlara yol açtığını *kabul ederek*,

Şahs-ı beşerin tabii onurunu ve aile-i beşerin tüm mensuplarının eşit ve gayr-i kabil-i tasarruf haklarını tanıyan Birleşmiş Milletler Antlaşması'yla ve insan haklarının korunmasına dair muhtelif belgelerle ilan edilen ilkeleri; Milletlerarası İnsancıl Hukuk ve Mülteci Hukuku'nun ilkelerini *hatırlatarak*,

Devletlerin kendi sınırlarını kontrol etme; topraklarına giriş ve ikamet konusunda egemenliklerini kullanma meşru hakkını *kabul ederek*,

İnsanlığın mülahazat-ı esasiyesine uygun olarak kitlesel göçmenlerin durumunun devletler ve milletlerarası toplum tarafından özel ilgiyi gerektirdiğini de *kabul ederek*,

Bu bakımdan –hususen– mülteciler, göçmen işçiler ve onların aile mensuplarının kaderi ile ilgili belgelerde şahs-ı beşerin korunmasına dair ortaya konulmuş ilkeleri *hatırlatarak*,

Göçmenlerin kitlesel akışlarının yönetimine müdahil olan muhtelif aktörler arasındaki milletlerarası iş birliği ve devletler arasındaki dayanışmanın önemini *dikkate alarak*,

Bir kitlesel göç durumu ile başa çıkmak için her devletin kapasitesinin dikkate alınması gerektiğini ayrıca *mülahaza ederek*,

Menşe devletlerin mümkün mertebe kitlesel göçe yol açan durumları düzeltmeleri gerektiğini *mülahaza ederek*,

Kitlesel göçe dair Milletlerarası Hukuk'un temel kural ve önerilerinin hazırlanmasının yararlılığına ve gerekliliğine *kani olarak*,

Bu bakımdan Enstitü'nün kişilerin ülkeleri içinde yerinden edilmelerinin farklı yönlerine dair önceki çalışmalarını –hususen Cenevre (1892), Kopenhag (1897) ve Bath (1950) kararlarını– *dikkate alarak*,

Kitlesel göçten etkilenen herkesi kapsamı [amacına] matuf olarak zayıf ve savunmasız şahısların korunmasını genişletmek için geçtiğimiz on yıllar boyunca dünyanın farklı bölgelerinde üstlenilen çabaların önemini *kabul ederek*,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından New York Mülteci ve Göçmenler Bildirisi hakkında 19 Eylül 2016'da kabul edilen A/RES/71/1 Kararını da *mülahaza ederek*,

Kitlesel göçü düzenleyen andlaşma çerçevesini güçlendirmenin gerekliliğine *kani olarak*,

Aşağıdaki kararı *kabul eder*:

BİRİNCİ KISIM KONU, KAPSAM VE TANIMLAR

Madde 1

Amaç

İşbu kararın amacı milletlerarası kitlesel göçe tatbik olunabilir kuralları hatırlatmak ve geliştirmeye katkıda bulunmaktır.

Madde 2

İşbu Kararın Kapsamı

İşbu karar menşe devletten çıkıştan ev sahibi ülkeye girinceye kadar göçe ve kitlesel göçmenlere –mülteci statüsünü hak edip etmediklerine bakılmaksızın– tatbik olunur.¹

¹ İşbu kararda, “devlet” terimi–koşullara bağlı olarak– göç meseleleri hakkında üye devletlerinin yetki devrettiği bölgesel örgütlere de karşılık gelir.

Madde 3

Tanımlar

İşbu taslak kararın amaçları uyarınca aşağıdaki tanımlar tatbik olunur:

- (a) “Kitlesele göçmenler” başka bir ÷lkeye iltica etmek veya yerleşmek için topluca [ve] büyük sayılarda kendi ÷lkelerini terk eden kişilerdir.
- (b) “Geçiş devleti”, göçmenlerin iltica etme veya yerleşme niyeti olmadan hedef devlete ya da kabul eden devlete ulaşmak için üzerinden geçtikleri veya geçmek istedikleri devlettir.
- (c) “Hedef devlet”, kitlesele göçmenlerin iltica talebinde bulunmak ya da yerleşmek için son durak olarak gitmek istedikleri ancak henüz sınırı[nı] geçmedikleri devlettir.
- (d) “Ev sahibi devlet”, kitlesele göçmenlerin fiili olarak iltica ettikleri veya bulundukları devlettir.
- (e) “Menşe devlet”, göçmenin vatandaşı olduğu veya o kişinin mutad meskeninin bulunduğu devlettir.

İKİNCİ KISIM

KİTLESEL GÖÇMENLERİN SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Madde 4

Bir ÷lkeden Ayrılma Hakkı

Kitlesele göçmenler; güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı veya ahlakı ya da başkalarının hak ve özgürlükleri için gereken ve hukukun dayattığı sınırlamalara tabi ve Milletlerarası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi tarafından tanınan diğer haklara uygun olarak kendi ÷lkeleri dahil olmak üzere tüm ÷lkelerden ayrılma hakkına sahiptir.

Madde 5

Bir Kimsenin Kendi ÷lkesine Dönme Hakkı

Kitlesele göçmenler, kendi ÷lkelerine dönme haklarından keyfi olarak mahrum bırakılamaz. Menşe devlet, kendi vatandaşı olan ya da ihraçları esnasında kendi toprağında daimi ikamet hakkını haiz olan göçmenlerin dönüşünü kabul eder.

ÜÇÜNCÜ KISIM DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Madde 6

Geri Göndermeme

1. Her devlet geri göndermeme yükümlülüğü ile bağlıdır. Bu yükümlülük –ekonomik kitlesel göçmenler hariç olmak kaydıyla– yalnızca mültecilere tatbik olunur.
2. Ancak eğer bir mültecinin bulunduğu ülkenin güvenliği için bir tehlike olarak görülmesi için makul sebepler bulunuyorsa ya da o şahıs bilhassa ağır bir suç veya kabahatten kesin hükümle mahkum edilmek suretiyle o ülke toplumu için tehlike teşkil ediyorsa geri göndermeme ilkesinden faydalanamaz.
3. Geri gönderme yasağı açık denizlerdeki gemi[ler]e de tatbik olunur.

Madde 7

Yardım Sağlama Görevi

Geçiş devleti, hedef devlet ve ev sahibi devlet; insanlığın mülahazat-ı esasiyesi temelinde kitlesel göçmenlere yardım etmekle görevlidir.

Madde 8

Kitlesel Göçmenlerin Geçiş Devletinden Geçmesi

Geçiş devleti, 4. madde hükümlerine hâlel gelmeksizin, kitlesel göçmenlerin geçiş devletinden geçmesini temin eder. Geçiş devleti, onların geçmelerini –uygun hâllerde– Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Temsilcisi’yle, yardım kuruluşları ve hedef devlet ile iş birliği içinde temin edebilir.

Madde 9

Ayrımcılık Yapmama

1. Milletlerarası Hukuk mucibince, kitlesel göçmenlere ayrımcılık yapılmaksızın muamele edilmelidir.
2. Göçmenler arasında –1. Fıkranın hükümleri ile bağlı kalmaksızın– meşru ve makul bir amaç gütmesi ve nesnel temellere dayanması kaydıyla giriş ve ikamete dair mevcut yerel mevzuat temel alınarak ayırım yapılabilir.

Madde 10

Bir Mültecinin İhraç Edilmesinin Koşulları

1. Bir mülteci, ev sahibi devlet tarafından, –bu devlet o kişinin devletin güvenliğine tehdit oluşturduğuna dair makul gerekçelere sahip olmadıkça ya da o kişi özellikle ağır bir suç veya kabahatten nihai olarak mahkûm edilmedikçe ve o devletin toplumu için bir tehlike arz etmedikçe– ihraç edilemez.
2. İlgili mültecinin ihraç edilmesi, başka daha hafif seçenekleri tercih etmekte serbest olan ev sahibi devletin takdirindeki yalnızca bir seçenektir.

Madde 11

Göçmenlerin Topluca İhraç Edilmesi Yasağı

1. Kitlel göçmenlerin topluca ihraç edilmesi yasaktır.
2. Ev sahibi devletin sığınma veya mülteci statüsüne kabul edilmeyen kitlel göçmenleri –her birinin özel durumunu değerlendirmeksizin– grup olarak menşe veya geldiği ülkeye geri göndermeye zorladığı her türlü tedbir topluca ihraç anlamına gelir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

DENİZDE KİTLESEL GÖÇMENLERE YARDIM

Madde 12

Denizde Yardım Etme Görevi

1. Devletler denizde tehlike veya sıkıntı içerisindeki kitlel göçmenlere yardım etmek üzere birbirleri ile işbirliği yaparlar.
2. Her devlet kendi bayrağını taşıyan gemileri denizde tehlike veya sıkıntı içerisindeki kitlel göçmenlere yardım etmekle mükellef kılar.
3. Her kıyı devleti kendi egemenliğine tabi deniz alanlarında tehlike veya sıkıntı içerisindeki kitlel göçmenlere yardım eder.
4. Devletler kendi karasuları ötesindeki sularda tehlike ve sıkıntı içerisindeki kitlel göçmenlere yardım etmek için çaba harcar.
5. Bu madde Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ilgili hükümlerine uygun olarak tatbik olunur.
6. Bu madde 4. madde hükümlerine halel getirmez.

BEŞİNCİ KISIM KİTLESEL GÖÇMENLERİN İNSAN HAKLARI

Madde 13

İnsan Onuruna Saygı ve İnsaniyet İlkesi

1. Devletler kitlesel göç sonucu oluşan durumu yönetirken göçmenlerin insan onuruna saygı göstermeli ve saygı gösterilmesini temin etmelidir. Devletler insaniyet ilkesine, İnsan Hakları Hukuku'na, Mülteci Hukuku'na ve Milletlerarası İnsancıl Hukuk'a uygun bir şekilde hareket etmelidir.
2. Bu amaçla, ev sahibi devlet göçmenlerin statülerini mümkün olduğunca hızlı bir şekilde belirlemelidir. Ev sahibi devlet, statü belirleme [işlemi] askıda iken kitlesel göçmenlerin eğitim ve öğretime erişimini sağlamalıdır.

Madde 14

Yaşamın Korunması, İşkence ve İnsanlık Dışı ya da Kötü Muamele Yasağı

Kitlesel göçmenler işkence ya da insanlık dışı ve kötü muamele görme riskinin olduğu bir devlete veya yaşamlarının –başka sebeplerin yanı sıra– ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, millî, etnik veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir durum sebebiyle veya Milletlerarası Hukuk'ça izin verilmeyen başka herhangi bir sebeple tehdit edildiği bir ülkeye geri gönderilemezler.

Madde 15

Kadınlar, Çocuklar ve Diğer Savunmasız Kişilerin Özel Durumları

1. Devletler kitlesel göç sonucu oluşan durumu yönetirken kadınlar, çocuklar ve diğer savunmasız kişilerin özel durumlarını Milletlerarası Hukuk'a uygun olarak dikkate almalıdır.
2. Bu kişileri koruyan milletlerarası sözleşmelere henüz taraf olmayan devletler taraf olmaya teşvik edilir.

ALTINCI KISIM KİTLESEL GÖÇ YÖNETİMİNDE KÜLFET PAYLAŞIMI

Madde 16

Kitlesel Göçmen Alım Külfetinin “Güvenli Ülkelerle” Paylaşımı

1. Bir devlet, kitlesel göçmen alım külfetini azaltmak için çift taraflı veya çok taraflı düzenlemeler çerçevesinde, göçmenlerin bir kısmını onları kabul etmeye karar veren bir veya birden fazla “güvenli ülkelere” yönlendirebilir.

2. Bu bağlamda, “güvenli ülke” kavramı devletlerce kararlaştırılan kesin ölçütlere göre tanımlanmalıdır. Bir devletin “güvenli ülke” olarak tespiti; insan hakları, mülteciler, milletlerarası göç ve insani ilişkiler meselelerinden sorumlu temel milletlerarası kurumların temsilcilerinden oluşabilecek *ad hoc* bir milletlerarası organın yetkisine verilmelidir.

Madde 17

Dayanışma, Genel ve Paylaşılmış Sorumluluk

1. Kitlel göç yönetimi; coğrafi durumları, kapasiteleri ve kaynakları nispetince tüm devletlerin dayanışmasını gerektirir.
2. Bu [husus], bilhassa, kitlel göçü doğuran durumun menşesinde bulunan veya bu duruma müdahil olmuş devletlerin ve/veya milletlerarası örgütlerin sorumluluğunu gerektirir. Bu devletlerin ve/veya milletlerarası örgütlerin durumun yönetimine katkısı, bu durumun oluşumuna müdahil olma seviyelerine bağlı olmalıdır.

Madde 18

Ev Sahibi Devlete Hususi Yardım

Ev sahibi devlet, kitlel göç yönetiminde harcadığı özel çabadan dolayı, insanlığın yararı için yüklendiği külfete istinaden milletlerarası toplumdan yeterli yardımı almayı hak eder. Bu yardım, bir kitlel göçmen akınının ev sahibi devletin toplumsal kurum ve yapılarını dağıtarak istikrarına bir tehdit oluşturmamasının muhtemel olduğu durumları hususiyetle dikkate almalıdır.

Madde 19

Milletlerarası Haksız Fiil Sorumluluğu

Kitlel göçün sebebi hukuka aykırı ise, sorumlu devlet ve/veya milletlerarası örgüt, milletlerarası haksız fiiller için milletlerarası sorumluluk rejimine tabidir.

YEDİNCİ KISIM

DEVLETLERİN BİRBİRİYLE VE YARDIM VE MÜLTECİ DESTEK ORGANLARIYLA İŞ BİRLİĞİ

Madde 20

Koordinasyon ve İş Birliği

Kitlel göç sonucu oluşan durumun yönetiminde devletler birbirleri arasında ve milletlerarası örgütler ve yetkili hükümet dışı örgütlerle iş birliği yapar ve faaliyetlerini koordine ederler.

Madde 21

Geri Kabul Anlaşmaları

Devletler, ev sahibi devlete kabul edilmeyen kitlesel göçmenlerin insan onuru ve haklarına saygı duyarak geri kabulü için bu göçmenlerin düzenli bir şekilde geri dönüşünü sağlamak amacıyla anlaşmaya varmaya teşvik edilir.

SEKİZİNCİ KISIM

**KİTLESEL GÖÇ YÖNETİMİNDE SÖZLEŞMESEL ÇERÇEVEYİ
GÜÇLENDİRME**

Madde 22

Kitlesel Göç Üzerine Bir Hukuki Çerçeve Belgesinin Sonuca Bağlanması

Devletler, –geçici göç dalgaları dâhil– kitlesel göç akımlarının ev sahibi ve menşee devletleri arasında doğrudan iş birliğini düzenleyen evrensel nitelikte temel bir hukuki belgeyi müzakere etmeye teşvik edilir.

YAZARLARA NOTLAR

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS), değerlendirme süreçlerine alınacak çalışmalarda temel bazı kriterler aranmaktadır:

MEJRS'e gönderilecek çalışmaların;

- Mültecilik konusu ile ilgili nicel, nitel, tek-denekli veya karma araştırma deseni kullanılarak hazırlanmış olmasına,
- Mültecilik konusunda son dönem alan yazını kapsamlı biçimde değerlendiren literatür analizi, metaanaliz veya metasentez çalışması olmasına,
- Mültecilik konusunda pratik olarak uygulanabilecek model nerileri sunmasına dikkat eder veya benzeri zgn nitelikte yazılar olmasını talep eder.

Bu erevede *MEJRS* ileri araştırma/istatistik yöntem ve teknikleri kullanılan güncel çalışmalara öncelik tanımlanmaktadır. Çalışmaların yöntembilim açısından yetkinlikleri kadar alana orijinal ve yeni katkı sunmaları da temel yayımlanma kriteridir.

Yayımlanmak üzere gönderilen çalışmalar öncelikle Editör tarafından amaç, konu, içerik, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk yönünden incelenmektedir. Editöryal n değerlendirmedeki genel eğilimler şu şekildedir:

✓ Nicel araştırmalar için;

- Tek sürekli değişken veya iki sürekli değişken barındırıp sadece veya ağırlıklı olarak frekans, yüzde, fark ve ilişki istatistiklerine dayalı çalışmalar, çalışmanın kapsamına göre değerlendirilmektedir.
- Tek sürekli değişken veya iki sürekli değişken barındırıp tekli veya çoklu regresyon, yol (path) analizi, cluster analizi gibi ileri istatistikler kullanılarak hazırlanan çalışmalara öncelik verilmektedir.

✓ lme aracı geliştiren çalışmalar için;

- Sadece lme araçları geliştirmeyi raporlayan çalışmalar, geliştirilen lme aracının otantikliği, kapsamı, geliştirilen grubun niteliği, geçerlik ve güvenirlik işlemlerinin yetkinliği vb. ltler dikkate alınarak değerlendirilmektedir.
- Geliştirilen lme aracını bir araştırmada kullanarak raporlayan çalışmalara öncelik verilmektedir.

✓ Deneyisel araştırmalar için;

- Araştırma verileri nitel verilerle desteklenmiş deneyisel araştırmalara öncelik verilmektedir.

✓ Nitel araştırmalar için;

- Nitel araştırmalar için araştırma sürecinin geçerlilik ve gvenirliklik koşullarının sağlanmış olmasına ve verilerin derinlemesine analiz edilmiş olmasına önem verilmektedir.
- ✓ Betimsel alışmalar için;
 - Dergide mültecilik ile ilgili temel sorunları ortaya koyan ve bunlara çözüm nerileri getiren analitik çalışmaların yayımlanması hedeflenmektedir. Diğer taraftan bu kapsama giren çalışmaların kitap bölümü tarzında olmaması beklenmektedir.
- ✓ Karma (mixed) desenli çalışmalar için;
 - Karma desenle hazırlanan çalışmaların yayımlanma oranı daha yüksektir. Bununla birlikte karma çalışmalarda niçin ve hangi karma metodolojinin kullanıldığının tekniği ile beraber açıklanması beklenmektedir. Karma desenli araştırmalarda araştırmanın nicel ve nitel kısımları ayrı ayrı değerlendirilir. Nicel ve nitel kısımların ayrı ayrı yukarıdaki kıstasları karşılaması beklenir.
- ✓ Ayrıca;
 - Alanda çok sık kullanılan lme araçlarına dayalı çalışmaların ve oldukça yoğun biçimde çalışılmış konularla ilgili araştırmaların yeni bir yönelim ortaya koymaları beklenmektedir.
 - Yüksek lisans ve doktora tezlerine dayalı çalışmalarda tezin bütününün, tezde kullanılan bütün verilerin raporlanması, tezlerde dilimlenme yapılmaması beklenmektedir.
 - Bütün araştırma türleri için verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.

Editöryal n değerlendirme sonucunda bir çalışma, genel kriterleri veya yukarıdaki kriterleri karşılamıyorsa, çalışmanın Yetkilendirilmiş Yazarına gerekçesi ile birlikte, çalışmasının hakem değerlendirme sürecine alınmayacağı yönündeki karar bildirilmektedir.

MEJRS'te yayımlanan makalelerin;

- Sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. Yayımlanan yazılar, dşnsel planda dergiye veya Uluslararası Mülteci Hakları Derneğini bağlamaz.
- Yayımlanan yazıların yayım hakları Uluslararası Mülteci Hakları Derneğine aittir.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Contributors submitting their work to *The Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS)* should be informed that articles should include the following:

- Quantitative, qualitative, or mixed research methods,
- Comprehensive literature reviews, meta-analysis, or meta-synthesis,
- Model proposals, clinical experimental research model, or original writings of similar quality.

MEJRS gives priority to current studies using advanced research and statistical methods and techniques. The Journal's main criteria for publication are original contribution to the field and competency in methodology.

Manuscripts are first assessed by the Editorial Board for purpose, topic, content, presentation style, and mechanics of writing. During this preliminary assessment, the Editorial Board guidelines are as follows:

✓ For Quantitative Research

- Quantitative research based on a single variable or that mainly analyses frequency, percentage, difference, and correlational statistics is usually assessed in a preliminary assessment according to its contents. Quantitative research including multiple regressions, path and cluster analysis, or other advanced research and statistical methods is given priority.

✓ For Studies Developing a Measurement Tool

- The authenticity, scope, quality of the group worked on, and efficiency of the reliability and validity of studies are taken into consideration to decide whether the measurement tool can be published independently.
- The Editorial Board encourages contributors to send their manuscripts if the developed measurement tool is used in a study in which the findings are reported.

✓ For Experimental Research

- Findings must be supported, detailed, and further elaborated on with qualitative data.

✓ For Qualitative Research

- The reliability and validity studies and in-depth analysis of the data is of utmost importance.

✓ For Descriptive Studies

- The journal aims to publish analytical studies identifying and proposing solutions to the key issues related to refugee issues. However, such studies should not resemble a book chapter based only on a literature review.

✓ Mixed Research Designs

- Such studies have a higher likelihood of being published. Mixed research design studies should justify why and how the author adopted the research design used. Qualitative and quantitative sections are analyzed separately and are expected to meet the criterion described above.

✓ Please Note

- The editors emphasize that MEJRS articles should not include studies based on very frequently used measurement tools or on research topics that have been overly examined, unless they propose an innovative approach to the topic in question.
- Manuscripts based on thesis-related research should include all data used in the thesis. *MEJRS* does not publish any article including unethical practices such as sliding.
- MEJRS believes that the data collection process for original research should have been done in the last 5 years.

Authors of manuscripts that do not meet the general publication criteria or the criteria specified above will be notified of the decision along with the reasons for it and will not proceed to the referee review process.

Authors bear responsibility for the content of their published articles.

- Authors are assumed to have conformed to an ethical code of conduct during research. Ethical problems that may arise after publication are binding for authors only.
- MEJRS is not responsible for the content and opinions expressed in the published articles and these do not necessarily reflect the opinions of The International Refugee Rights Association, being the author entirely responsible for the scientific content in the paper. The publisher/editor of MEJRS is not responsible for errors in the contents or any consequences arising from the use of information contained in it. The opinions expressed in the research papers/articles in this journal do not necessarily represent the views of the publisher/editor of the journal.
- Publishing rights of the manuscripts belong to The International Refugee Rights Association.
- Articles may not be quoted without citing MEJRS and the author(s).

